

Erilaisuuksien Suomi

Raportti suomalaisten asenteista 2001

www.eva.fi

EVA:n kotisivuilla raportteja, puheita ja
artikkeleita suomeksi, ruotsiksi ja englanniksi

Kustantaja: Taloustieto Oy

Kansi: MainosMayDay Oy, Vantaa

Painopaikka: Yliopistopaino, 2001

ISBN 951-628-338-1

ESIPUHE

Elinkeinoelämän Valtuuskunta EVA on kartoittanut kansalaismielipidettä jo yli viidentoista vuoden ajan. Laajat ja vertailukelpoiset tutkimusaineistot ovat mahdollistaneet yhteiskunnallisen arvo- ja asenneilmaston yksityiskohtaisen analyysin ja systemaattisen seurannan. Tutkimusotteelle on ollut tunnusomaista avoin lähestymistapa. Yhteiskunnan kipukohdista – koskivatpa ne sitten julkista valtaa tai elinkeinoelämää – on puhuttu avoimesti. Käytäntöön on niinkään kuulunut, että tutkimustulokset ovat julkisia ja kaikkien hyödynnettävissä.

Yhtä hyvin politiikan kuin taloudenkin päättäjien on tähdellistä tietää, mille asioille kansalaiset antavat tukensa ja missä kohdin käsitykset eroavat. Tällainen tieto on maamme menestyksen kannalta tärkeätä. Yhteiskunnan kehityksen kannalta olennaisiin kysymyksiin pureutuvat EVA:n tutkimusraportit ovatkin vakiinnuttaneet asemansa. Niiden lukeminen rinnan kansantalouden ja yritystoiminnan kehitystä kuvaavien tunnuslukujen kanssa antaa moniulotteisen kuvan suomalaisen yhteiskunnan kehityksestä.

Kiitokset tämän tutkimuksen valmistumisesta kuuluvat monelle. Ilman kyselyyn osallistuneiden kansalaisten aktiivisuutta koko hanke ei olisi onnistunut. Erityisesti haluan kuitenkin kiittää OTL Peter Ekholmia ja YTM Pentti Kiljusta (Yhdyskuntatutkimus Oy), joilta EVA tilasi tutkimuksen. Yhdyskuntatutkimus Oy on vastannut tutkimuksen kenttätyöstä ja aineiston tilastollisesta analyysistä, kuten se on tehnyt tutkimussarjan alusta lähtien. Ekholm ja Kiljunen ovat yhdessä toteuttaneet tämän tutkimusraportin. He ovat suoriutuneet työstään huomattavan nopeasti, mutta säilyttäneet siitä huolimatta sekä tarkkuuden että kokonaisnäkemysten varsin laajan aineiston analysoinnissa.

EVAssa työtä ovat kommentoineet sen eri vaiheissa VTK Kai Torvi ja OTK Anna Kaarina Piepponen sekä suomalaisen ajattelun asiantuntija, EVAn entinen varatoimitusjohtaja VTM Jyrki Haikonen. Kiitän heitä tärkeästä tuesta projektille.

Uskon tämän tutkimuksen tuovan olennaisen lisän suomalaisen yhteiskunnan tämänhetkisestä tilasta käytävään keskusteluun.

EVAssa, helmikuussa 2001

Pentti Vartia

Sisällysluettelo

Esipuhe

1	Mielipiteet liikkuvat	7
1.1	Tutkimuksen aihepiirit	7
1.2	Palaako politiikka?	9
1.3	Eniten yhdistäviä ja eniten muuttuneita asenteita	12
2	Ristiriidat voimistumassa, tulevaisuus arveluttaa	15
2.1	Pinnan alla muhii	15
2.2	Ristiriidat ja luokkasamaistuminen	20
2.3	Pitkän aikavälin kehitysodotuksissa pessimismiiä	23
3	Ympäristöhuoli yhdistää kansaa	28
4	Politiikalta odotetaan enemmän	34
4.1	Demokratiassa edelleen toivomisen varaa	34
4.2	Puolueet pysyvät etäisinä	36
4.3	Kansalaisjärjestöillä on eroa	42
4.4	Toimittajat ohjaavat entistä enemmän	45
5	Mitä kuuluu markkinoille, mikä kuuluu julkiselle sektorille?	48
5.1	Perinteisen hyvinvointivaltion arvostus kasvaa edelleen	48
5.2	Julkisen talouden kehittämiskohteet	51
5.3	Markkinat vetävät, mutta onko suunta oikea?	54
5.4	Gloabalistumisesta epätietoisuutta	58
6	Koulutusta kehitettävä maltillisesti	61
6.1	Miten koulutusta tulisi kehittää?	63
6.2	Työelämä raskasta kaikille	67
7	Suomen avautumisessa on edelleen kitkaa	73
7.1	Identiteetti säilyy vankkana	73
7.2	EU-kriittisyys kasvanut selvästi	76
7.3	Ulkaisen turvan koetaan parantuneen?	82
7.4	Siirtolaisia – ehkä sittenkin... mutta toisaalta	83
7.5	Ulkomaalaiset ja integraatio jakavat kansaa	87

8	Perusulottuvuudet kansalaisajattelussa	91
8.1	Pehmeät arvostukset nousussa, vieraantuneisuus loivassa laskussa	91
8.2	Markkinatalous ja integraatio hajottavat kansalaisia	93
	Tutkimuksen suorittamisen kuvaus	95
	LIITE: Kyselylomake	96

I MIELIPITEET LIKKUVAT

Yhteiskunnan suunnanvalinnoista käytävä keskustelu vaatii kansalaiselta jatkuvaa valppautta. Jo päivittäinen uutistarjonta paljastaa kuinka monia, keskenään erilaisia ja yhteismitattomia asioita on yhtä aikaa omaksuttavina.

Asioita ei suinkaan yksinkertaista, että kansalaisella on – jos ei nyt erilaisia rooleja – niin ainakin erilaisia näkökulmia maailmanme-noon. On työntekijän, kuluttajan, äänestäjän, vanhemman ja vaikka- pa kuntoilijan näkökulma. Monimutkaisissa syy ja seuraus -suhteissa on mahdollista, että hän on eri mieltä itsensä kanssa, että näkemykset ovat ristiriidassa keskenään.

Valinnat ovat ylipäätään vaikeita. Hyvä esimerkki on EU-kansanäänestys, jossa oli valittava kyllä tai ei, vaikka kansalaisten kannalta asia oli yhtäältä kyllä, toisaalta ei. Kotimaisissa vaaleissa ollaan myös vaikeiden valintojen edessä: kansanedustajaehdokas voi olla samaa mieltä äänestäjän kanssa ydinvoimasta, mutta eri mieltä integraatiosta.

Tietoyhteiskunta on käsite, johon kansalaiset törmäävät jatkuvasti mitä erilaisimmissa yhteyksissä. Termi kuvaa mainiosti sitä, mikä on suomalaisenkin yhteiskunnan menestyksen perusta. Tiedon korostaminen ei kuitenkaan ole muuttanut tapaa, jolla kansalainen hahmottaa valintansa. Sen enempää politiikassa tai markkinoilla kuin EU-asioissa – tai avioliitossa ei ole yhtä ainoaa oikeaa ratkaisua.

Tietoa toki käytetään hyväksi, mutta monissa kysymyksissä eri ihmiset ja ihmisryhmät voivat silti päätyä erilaisiin, jopa aivan vastakkaisiin päätelmiin. Kansalaiset liikkuvat sillä laajalla alueella, joka jää puhtaiden musta tuntuu – mielipiteiden ja faktatiedon väliin. Tämän tutkimuksen tulokset kertovat siitä alueesta, jota voisi luonnehtia käsitisyhteiskunnaksi.

I.1 Tutkimuksen aihepiirit

Tämä tutkimusraportti on järjestyksessä yhdeksäs tutkimussarjassa, jolla EVA alkoi vuonna 1984 selvittää suomalaisten mielipiteitä ja käsityksiä yhteiskunnallisesti oleellisista kysymyksistä. Tutkimukset on toteutettu joka toinen vuosi. Tutkimussarjan rinnalla on vuodesta

1992 lähtien selvitetty erillisessä tutkimussarjassa kansalaisten ajattelua integraatiokysymyksissä. Koska molemmat tutkimussarjat on toteutettu metodisesti yhdenmukaisella tavalla, tuloksia on voitu käyttää hyödyksi muutosvertailuissa.

Kussakin tutkimuksessa on yhtäältä toistettu jo aiemmin esitetyjä kysymyksiä teemoista, jotka ovat säilyttäneet merkityksensä yhteiskunnan muutoksessa ja toisaalta nostettu esiin asioita, jotka ovat sekä uusia ja ajankohtaisia että laajakantoisia.

Keskeisiä aihepiirejä tämänkertaisessa tutkimuksessa ovat

- yhteiskunnalliset ristiriidat sekä arviot niiden kehityksestä tulevaisuudessa
- suhtautuminen kansalaisliikkeisiin ja suhde poliittisiin puolueisiin
- ulkomaalaisasenteet ja suhtautuminen siirtolaisiin
- hyvinvointiajattelu, prioriteetit julkisen talouden kehittämisessä
- suomalaisen koulutusjärjestelmän kehittämisen painopisteet
- ympäristöajattelu
- markkinatalouden uudet ilmiöt
- Euroopan integraatio
- kansalaisten tulevaisuususkot

Tutkimustulokset tarjoavat moniulotteisen kuvan suomalaisten yhteiskunnallisesta ajattelusta. Monin osin voidaan kuvata myös siinä tapahtuneita muutoksia 10-15 viime vuoden aikana. Seuranta-aineisto kasvaa kumulatiivisesti ja tällä hetkellä se koostuu jo yli 21 000 vastaajasta.

Tämän tyyppisiin tietoihin – ja niitä tuottavaan tutkimukseen – voidaan suhtautua eri tavoin. Kepeä ”kiva tietää” -kategoria ei ole välttämättä niiden oikea paikka, kuten ei myöskään kyyninen ”ainahan kaikki valittavat” -kuittaus.

Vaikka kansalaisten tunteja pidettäisiin pikemminkin jonkinlaisena affektiivisena oireyhtymänä kuin tiukan rationaalisen elämäntilanneanalyysin lopputuloksena, ne on syytä ottaa vakavasti. Ihmisen

reaktiot ja niiden heijastama yhteiskuntakuva ovat tosia ja todellisuuden vaikuttavia siinäkin tapauksessa, etteivät ne perustu todellisuuteen. Tähän ovat törmänneet sekä yritykset että poliitikot menestyksen metsästyksessään. Kansalaisten tunnot vaikuttavat välillisesti monin tavoin yhteiskunnan toimintakokonaisuuteen – yhteiskunnan toimintakykyyn ja vireystilaan, yksilöiden työhaluun, luottamukseen, tavoitteisiin ja tulevaisuudensuunnitelmiin.

1.2 Palaako politiikka?

Spontaanit muutokset eivät ole olleet tyyppisiä suomalaisten yhteiskunnallisille kannanotoille. Puhumattakaan siitä, että yhteiskuntaolojen muutokset johtaisivat laajamittaiseen toimintaan; tästä oli lama aika selkeä osoitus. Aktiivisia kansalaisia on sittenkin vähän – niitä, jotka toimivat puolueissa tai kansalaisliikkeissä tai soittavat radion keskusteluohjelmiin ja kirjoittavat mielipideosastoille. Tämän tyyppisillä tutkimuksilla on mahdollista selvittää, mitä hiljainen enemmistö ajattelee. Jo aikaisemmissa tutkimuksissa on vahvistunut kuva pragmaattisesta ja harkitsevasta kansasta, joka kylläkin muuttaa käsityksiään, muttei juokse virvatulden perässä.

Kasinokausi toistakymmentä vuotta sitten aloitti koko 1990-luvun kestäneen muutoksien ajan. Rakentavan ajattelun kannalta asiat sujuivat turhankin arvaamattomasti nytkähdellen. Osa uppo-outo tilanne ihmetytti avoimesti. Osa heittäytyi mukaan saadakseen muutoksesta mahdollisimman paljon irti. Riippumatta siitä, pitikö kansalainen yksittäisiä kehityskulkuja hyvänä tai pahana, hän oli mukana prosessissa.

Aiemmat EVA-raportit ovat osoittaneet, ettei perinteisten elintasomittareiden ja -tilastojen tarkoittama hyvinvointi ole sama asia kuin subjektiivisesti koettu hyvinvointi. Edellinen kattaa jälkimmäisestä vain osan eikä edellisen lisäys välttämättä näy jälkimmäisen lisäyksenä. Joskus tekijöiden välillä esiintyy jopa käänteinen riippuvuussuhde.

Tämä pätee myös nyt. Kansakunnan henkinen hex-indeksi käytäytyy osin toisin kuin kansantuotteen kasvuluvut. Vaikka lama on lyöty, moni suomalainen kokee elämässään epävarmuutta ja potee tiettyä henkistä epäviihtyvyyttä nykyajassa.

Kun kaksi vuotta sitten tulosten tulkittiin viestivän halusta painaa jarrua, niin tällä kertaa voidaan aistia halua muuttaa nykymenoja. Nyt kun jarrua on painettu, halutaan paikoitellen jo U-käännöstä. Kansalaismielipiteessä on eräissä kohdin tapahtunut selvää irtiottoa aiempaan tasaiseen asennekehitykseen. Muutokset eivät ole vallankumouksellisia, mutta oireellisia.

Tutkimustulokset antavat aiheen pohtia, voidaanko Suomessa havaita merkkejä ilmiöstä, josta eri maissa on käytetty ilmaisua politiikan paluu. Keskustelun ponttimena ovat olleet lähinnä kansalaisliikkeiden aktiivisuus eri kysymyksissä. On ennakoitu, että yksilökeskeinen ja markkinahenkinen ajattelu nostaisi vastavoimia. Tällainen muutos lähtee aktiivisista kansalaisista, mutta kansalaismielipide tarjoaa vastauksia siihen, onko yhteiskunnalliselle toiminnalle kasvualustaa. Laajan ja monimuotoisen aineiston tulkinnassa, pelkistämisessä ja johdtopäätösten teossa on tietenkin noudatettava varovaisuutta.

Lähtökohtaisesti suomalaisten tulevaisuusnäkemyksissä on sekä optimismia että pessimismää, enemmistöllä näiden sekoitus on painotunut pikemminkin pessimisminsävyiseksi epäilyksi ja turvahakuisuudeksi. Mistä tätä turvaa haetaan, on avainkysymys.

Tämän tutkimuksen perusteella kansalaiset kritisoivat sekä markkinatalouden ylilyöntejä että puoluepohjaisen demokratian toimivuutta yksittäisen kansalaisen kannalta. Odotukset, joilla tilannetta yhteiskunnassa halutaan parantaa, kohdistuvat ennen kaikkea poliittiseen järjestelmään.

Eriarvoistuminen huolestuttaa

Valtaenemmistö suomalaisista on huolissaan eriarvoistumisesta. Näkemystapa tulee esille niin yksilö- kuin aluetasonkin kannanotoissa. Ajallisesti huoli koskee yhtä lailla toteutunutta kuin tulevaakin yhteiskuntakehitystä. Erityisen voimakkaiksi nähdään yhtäältä rikkaiden ja köyhien välinen, koulutettujen ja kouluttamattomien välinen sekä kasvukeskusten ja syrjäseutujen väliset vastakohtaisuudet. Nämä kansalaisten arjessa tuntuvat ristiriidat ovat samalla poliittisia kysymyksiä.

Poliittista painetta nostaa, etenkin puolueissa, että perinteisen hyvinvointivaltion kannatus on edelleen noussut ja käytännössä kaikki väestöryhmät antavat sille tukensa. Julkisen talouden kehittämises-

sä sen enempää velan maksu kuin verojen alennuskaan eivät yllä samalle tasolle kuin vaateet terveydenhuoltoon ja sisäiseen turvallisuuteen panostamisesta. Ympäristöhuoli on kääntynyt nousuun, vaikka se on jo aiemminkin ollut korkealla tasolla.

Poliittisista kysymyksistä vanhoja ja perinteisiä, mutta uudella tavalla ajankohtaistuneita, ovat juuri syrjäytymisen torjunta, tulonjako ja aluepoliittiset ongelmat. Euroopan integraatio ja ympäristö taas ovat tuoreempia aihepiirejä, joissa kansalaisten jako ryhmiin ei ole vastaavalla tavalla vakiintunut kuin vanhan politiikan kysymyksissä. Kansalaisille uudet ja vanhat asiat ovat tärkeitä. Mutta poliittisen hallinnan kannalta on haastavaa, että kansalaisten jaot eivät noudata totunnaisia poliittisia rintamalinjoja.

Oireita poliittisesta aktiivisuudesta on havaittavissa myös yhteiskunnallisissa toimijoissa. Vaikka puolueet ovat edelleen etäällä kansalaisista, vieraantunut asenne niitä kohtaan on kuitenkin hieman vähentynyt. Kehitys koskee etenkin nuorempia ikäluokkia ja naisia, joita on pidetty aiemmin poliittisesti vieraantuneempina.

Kansalaisliikkeiden laaja hyväksyttävyyys viittaa samaan suuntaan. Suomalaiset ottavat nämä liikkeet vakavasti. Sen enempää populistiselle poliittiselle liikehdinnälle kuin ääriliikkeillekään ei löydy kuin rajoitetusti tukea. Kansalaisliikkeistä laajaa suosiota nauttivat ne, jotka ovat tuomassa poliittiseen päätöksentekoon uusia asioita tai vanhoja uusista näkökulmista.

Koko kansan tasolla on vaikea sanoa, mihin suuntaan mielipideilmasto tässä aihepiirissä tulee kehittymään. Asenteissa ei kuitenkaan ole suurta enemmistöryhmää ajamassa vapaan markkinatalouden asiaa, ainakaan sen kaikkien kehityspiirteiden osalta.

EU jakaa mielipiteitä

Myös EU-integraatiota voidaan tarkastella tästä näkökulmasta. Suomalaisen integraatioajattelu on muuttunut varauksellisemmaksi huomionarvoisesti. Muutos on sitä kiinnostavampi, kun kansanäänestyksen jälkeen kannanotot ovat olleet suhteellisen stabiileja, ja mieluummin EU-jäsenyyteen sopeutuvia kuin lisääntyneen kriittisiä. EU-kysymyksen polarisaatio liittyy yleiseen poliittiseen maisemaan. Integraatio on ollut selvästi politiikkavetoista koko Suomen jäsenyyssajan, kun

sisämarkkinat turvattiin jo liittymisvaiheessa. Integraatio jakaa kansalaisia siten kahteen leiriin. Myös tätä kautta yhteiskunnan huomio painottuu pikemminkin politiikan kuin markkinoiden sektoriin. Tässä suhteessa on syytä kuitenkin varovaiseen tulkintaan. On ennenaikaisesti arvioida, onko nyt havaittu kriittisyyden lisäys piikki pitkässä kehityksessä vai pysyvämpi muutos.

Politiikan paluu ei tarkoita välttämättä samaa kuin puoluepolitiikan paluu. Eikä politiikan paluun tarvitse tarkoittaa samaa kuin paluu muutaman vuosikymmenen takaisen kaltaiseen politiikkaan.

Eri väestöryhmien välillä ei pääsääntöisesti ole erilaista arvo maailmaa, vaan aste-eroja. Optioiden arvostelijoita löytyy kaikista yhteiskuntaryhmistä yhtä lailla kuin hyvinvointivaltion kannattajia. Sikäli kuin ajattelussa tapahtuu muutoksia, ne paljolti leikkaavat läpi koko kansan, kuten juuri EU-kysymyksessä. Näin ollen voidaan monessa keskeisessä yhteiskunnallisessa kysymyksessä puhua suomalaisen mielipideilmaston muutoksesta.

1.3 Eniten yhdistäviä ja eniten muuttuneita asenteita

Johdantona varsinaiseen tutkimukseen ohessa on koottu kahteen kuvioon yleiskatsaus mielipideilmastosta.

Kuvioon 1 on koottu suomalaisia eniten yhdistäviä näkemyksiä. Suuri osa niistä on periaatteellisia asenteita, joiden kääntäminen politiikan tai markkinoiden kielelle voi tapahtua monta eri kautta. Esimerkiksi ympäristöhuolta voidaan hälventää eri tavoin, ja näistä tavoista ollaan sitten monta mieltä. Kuitenkin näistä asioista pürtyy kuva suomalaisen asenneilmaston tämänhetkisestä valtavirrasta.

Kuviossa 2 esitetään joukko merkittävimpiä kahden viime vuoden aikana tapahtuneita suhtautumismuutoksia. Myös nämä kohdistuvat eri tyyppisiin asioihin siten, ettei yhtä nimittäjää voida osoittaa.

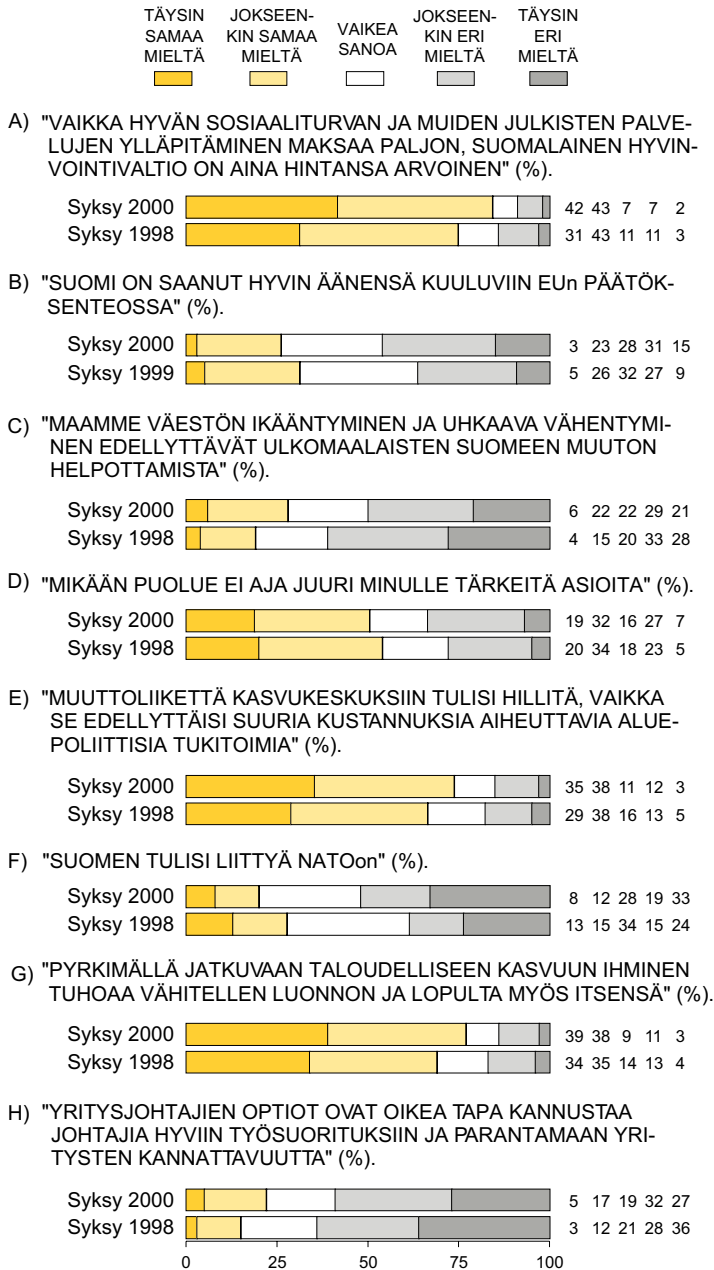
Kuvio 1. YHDISTÄVIÄ TEKIJÖITÄ SUOMALAISESSA MIELIPIDEILMASTOSSA (%).

EVA / Yhdyskuntatutkimus Oy 2001

*Kannanotot eivät ole tarkasti yhteismitallisia/voimakkuudeltaan suoraan vertailukelpoisia, koska ne perustuvat eri kysymyksiin ja erilaisiin vastausvaihtoehtoihin. Koko tutkimusaineiston tarjoamaa tulkintataustaa vasten ne edustavat kuitenkin kansalaismielipiteen keskeisintä, yhdenmukaisimpana esille tulevaa sanomaa.

Kuvio 2. ESIMERKKEJÄ KESKEISISSÄ AIHEPIIREISSÄ KAHDEN VIIME VUODEN AIKANA TAPAHTUNEISTA SUHTAUTUMISMUUTOKSISTA (%).

EVA / Yhdyskuntatutkimus Oy 2001

2 RISTIRIIDAT VOIMISTUMASSA, TULEVAISUUS ARVELUTTA

Käsite yhteiskunnallinen konsensus on kadonnut julkisesta keskustelusta. Yleistäen voidaan todeta, että EU-kansanäänestys nosti esiin kansalaisten kahtiajaon, joka on paljastunut maailmankatsomukselliseksi. Jäsenyyden kannattajat suhtautuvat keskimäärin myönteisemmin kansainvälisyyteen, teknologiseen kehitykseen ja markkinatalouden kehitysilmiöihin.

Laman jälkeen käydyssä julkisessa keskustelussa talouden rakennemuutoksista ovat lisäksi nousseet esiin kahtiajaot työelämässä (työttömiä on edelleen paljon ja työssä olevat kokevat olevansa ylikuormitettuja) ja tulonjaossa (ennen kaikkea pääomatulojen kasvun vuoksi). Maassamuutto on nostanut näkyvästi keskusteluun kasvukeskusten ja haja-asutusalueiden suhteet ja ongelmat.

Yhteenlaskettuna nämä muutokset ovat muuttaneet ja muuttamassa merkittävästi suomalaista elämänmenoa. Tämä antoi aiheen selvittää kansalaisten käsityksiä yhteiskunnallisten ristiriitojen tämän hetkisestä tilasta sekä sitä, miten he arvioivat niiden lähivuosina muuttuvan.

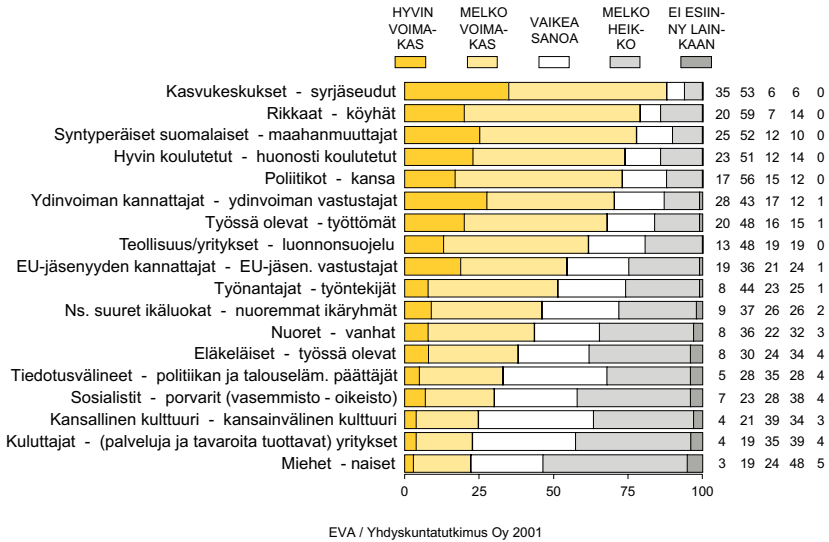
2.1 Pinnan alla muhii

Tutkimuksessa tuli arvioida yhteiskunnallisten ristiriitojen voimakkuutta nykyään yhteensä kahdeksantoista annetun vastinparin perusteella (**kuvio 3**). Valtaosa vaihtoehdoista on väestöryhmien välisiä, mutta mukana on myös joitakin ”asiajakoja” (kansallinen ja kansainvälinen kulttuuri, kasvukeskukset ja syrjäseudut).

Ristiriitojen voimakkuus heijastaa yhteiskunnallista keskustelua

Kasvukeskusten ja syrjäseutujen välinen ristiriita koetaan kaikkein voimakkaimmaksi. Aniharvassa yhteiskunnallisessa kysymyksessä kansalaiset arvioivat asiaa näin yksituumaisesti. Vahvasti jännitteiseksi koetaan myös rikkaat v. köyhät ja syntyperäiset suomalaiset v. maahanmuuttajat -asetelmat. Nämä kaikki heijastavat julkista keskustelua.

Kuvio 3. ARVIOT YHTEISKUNNALLISTEN RISTIRIITOJEN JA VASTAKOHTAISUUKSIEN VOIMAKKUUDESTA (%).

lua ja kehitystä yhteiskunnassa. Tosin taitaa olla niin, että rikkaita ja maahanmuuttajia maassamme on suhteellisen vähän. Maassamuuttajia on sitäkin enemmän.

Koulutustasojen erot koetaan voimakkaaksi ristiriitojen luojaksi. Tämä lienee heijastusta mm. siitä kuinka useat julkiset ja yksityiset tahot ovat pitkin 90-lukua korostaneet sitä, että tulevaisuus on osaajien maailma, jossa oppia omaksuneet korjaavat hedelmät. Tätä tulkittaa tukee se, että johdonmukaisin selittäjä väestöryhmittäisessä tarkastelussa perustuu koulutukseen; mitä vähemmän koulutusta, sitä voimakkaammin näkee vastakkainasettelun. Esimerkiksi vastaajan ikä ei juuri vaikuta arvioon.

Demokratian kannalta olennaisin suhde on poliitikkojen ja kansalaisten välinen. Vastakkainasettelu on voimakas. Markkinoilla vastaava perussuhde on kuluttajan ja yrityksen välinen, mutta tässä ei vastakkainasettelua juuri koeta esiintyvän.

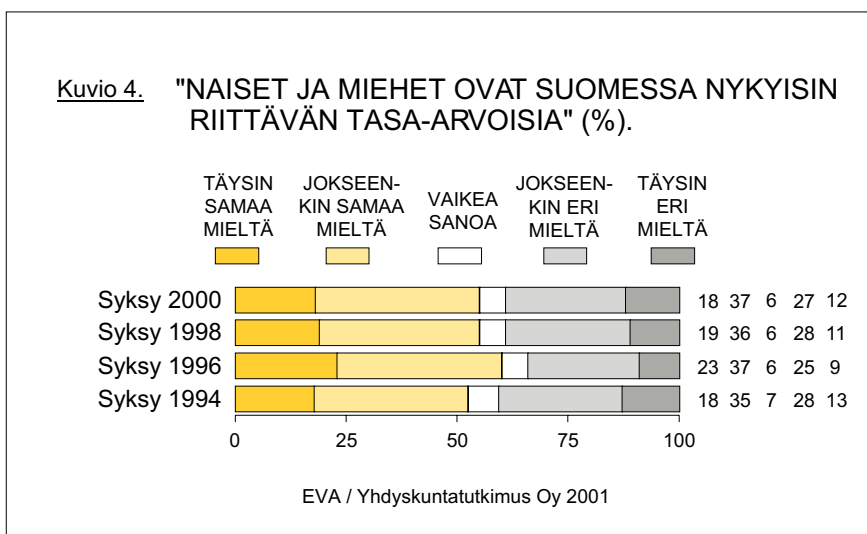
Ns. sukupolviristiriitoja ei koeta kovinkaan ongelmallisiksi. Sen enempää suurten ikäluokkien ja niitä nuorempien, nuorten ja vanhojen kuin eläkeläisten ja työssäolevienkaan suhteet eivät ole enemm-

tön mielestä ongelmallisia. Suhtautumisessa on silti jonkinasteista polarisaatiota.

Miesten ja naisten välinen ristiriita on ainut, jota enemmistö pitää heikkona tai olemattomana. Näin siitä huolimatta, että syksyn 2000 aikana käytiin näkyvää julkista keskustelua naisvaltaisten matalapalkka-alojen tuporatkaisusta. Tosin palkkaus on vain yksi osatekijä mahdollisissa ristiriidoissa.

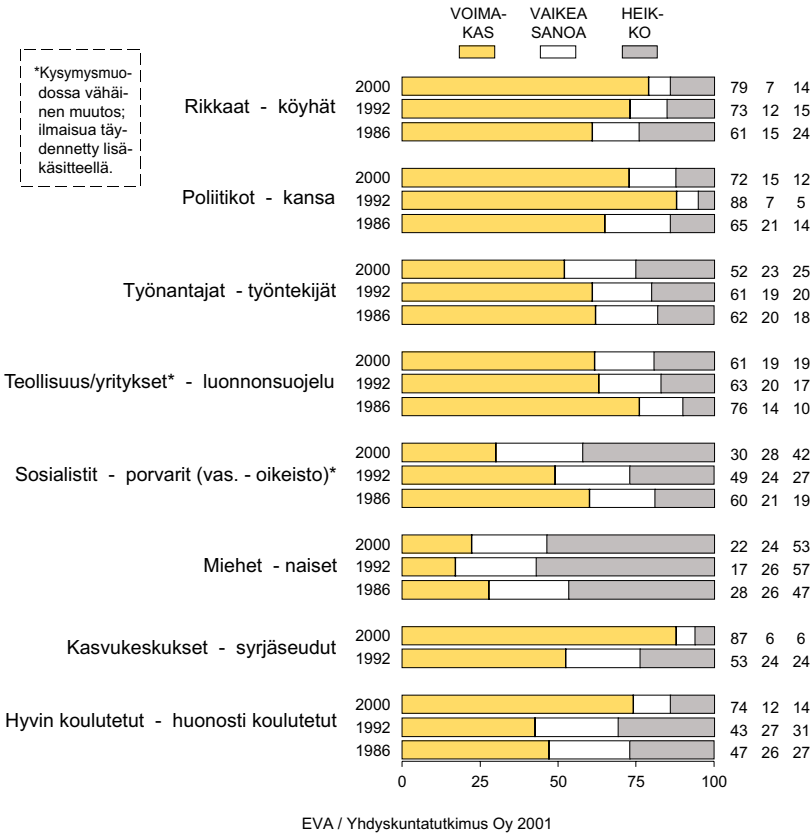
Yli puolet (55 %) ajattelee sukupuolten olevan riittävän tasa-arvoisia nykyään (**kuvio 4**). Se, että enemmistö ei näe ristiriitaa ja pitää tasa-arvoa riittävänä ei tarkoita, etteikö naisten ja miesten välillä olisi erilaisissa asiakysymyksissä huomattaviakin näkemuseroja. Ja juuri kysymyksessä siitä, onko tasa-arvo riittävä, ero on suuri: naisista näin ajattelee 42 prosenttia, mutta miehistä 68 prosenttia.

Ristiriitojen evoluutio

Ristiriitojen voimakkuutta mitattiin myös vuosina 1986 ja 1992 (**kuvio 5**). Koska kysymyksenasettelua on osin muutettu ajankohtien julkisen keskustelun painopisteiden mukaisesti, tulosten suora vertaaminen sisältää tiettyjä tulkinnallisia riskejä (arviointikohteen mukaanot-

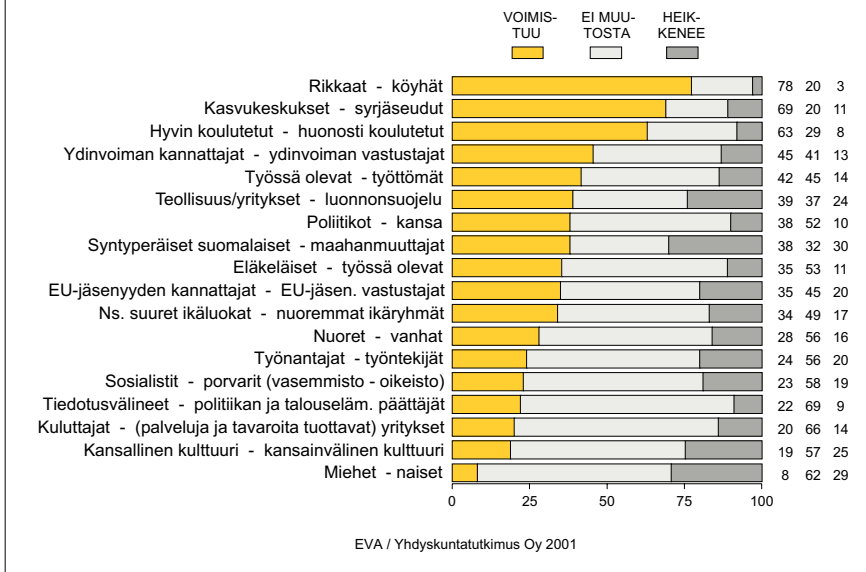
Kuvio 5. YHTEISKUNNALLISTEN RISTIRIITOJEN VOIMAKKUUS: MERKITÄVIMMÄT MUUTOKSET ARVIOINNEISSA 1986-2000 (%).

to ja poistaminen heijastuu ns. referenssivaikutuksena muihin). Osa muutoksista on kuitenkin niin suuria, että niiden on perusteltua katsoa heijastavan todellisia suhtautumismuutoksia.

Toisaalta ristiriita-arviot ovat hetkeen vangittuja käsityksiä, jotka herkästi muuttuvat olosuhteiden mukaan. On tuskin liioittelua väittää, että rikkaat – köyhät ja sosialistit – porvarit -ristiriidat olivat 1980-luvun puolen välin yhteiskunnassa jossakin määrin erisisältöisiä kuin ne ovat nykyään. Silti on paikallaan vertailla esimerkiksi yritysten ja luonnonsuojelun tai naisten ja miesten välisten jännitteiden kehittymistä.

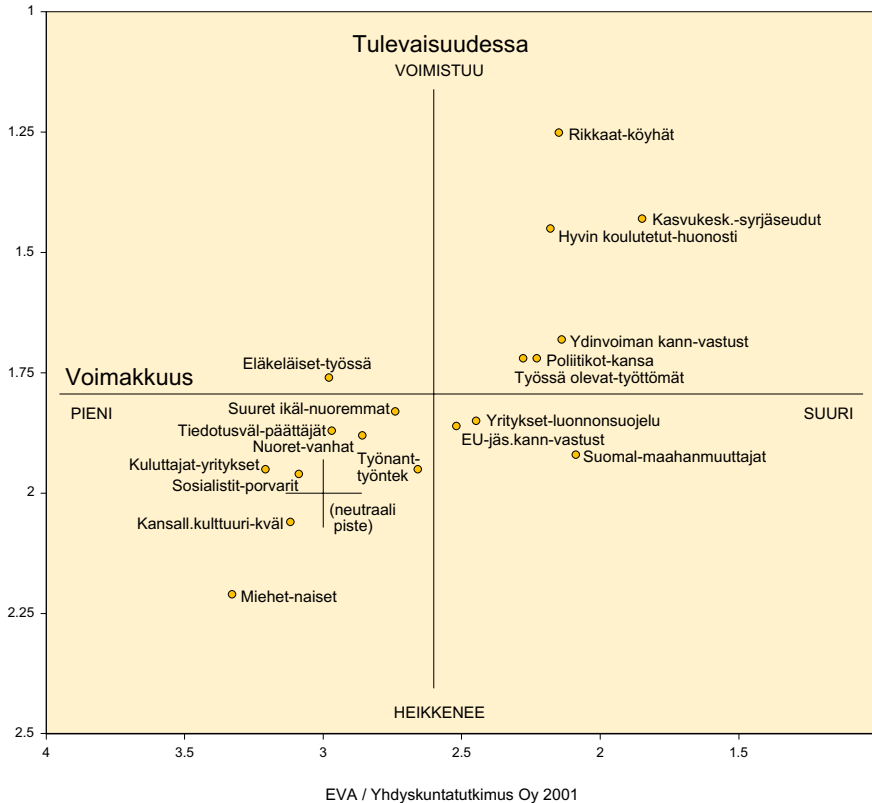
Kuvio 6. ARVIOT YHTEISKUNNALLISTEN RISTIRIITOJEN JA VASTAKOHTAISUUKSIEN KEHITYKSESTÄ LÄHIVUOSIEN AIKANA (%).

Kuvioissa 6 ja 7 on kansalaisten arvio siitä, mihin suuntaan ristiriidat kehittyvät lähivuosien aikana eli voimistuvatko vai heikkenevätkö ne. Tällä hetkellä voimakkaiksi koettujen ristiriitojen ja vastakkainasetteluiden arvioidaan tulevaisuudessa edelleen voimistuvan ja vastaavasti voimakkuudeltaan heikkojen arvioidaan edelleen heikkenevän.

Kyse ei ole vain tämän päivän tilanteen perusteella tehdyn arvioiden projisoimisesta tulevaisuuteen. Vuoden 1992 tutkimukseen verrattuna ovat kasvaneet ennen kaikkea kasvukeskukset – syrjäseudut (+ 34 %-yksikköä) ja hyvin koulutetut – huonosti koulutetut (+ 31 %-yksikköä) -vastakkainasettelut. Naiset ovat taipuvaisia näkemään miltei kaikki jännitteet hieman voimakkaampina kuin miehet. **Kuviossa 8** on väestöryhmittäinen arvio kasvukeskus v. syrjäseudut – vastakkainasettelun kehittymisestä.

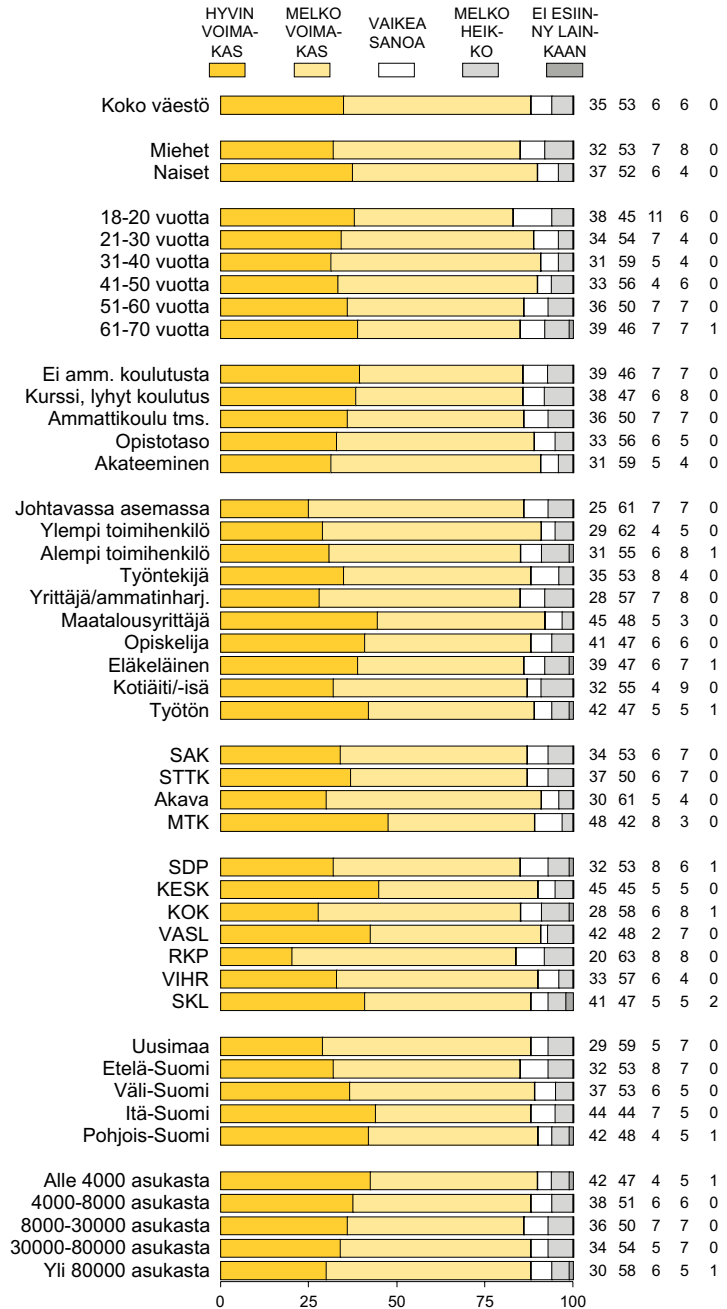
Kuvio 7. YHTEISKUNNALLISET RISTIRIIDAT: ARVIOT NYKYISESTÄ VOIMAKKUUDESTA vs. TULEVASTA KEHITYKSESTÄ (asteikkokeskiarvot; origo = kaikki ristiriidat keskimäärin).

2.2 Ristiriidat ja luokkasamaistuminen

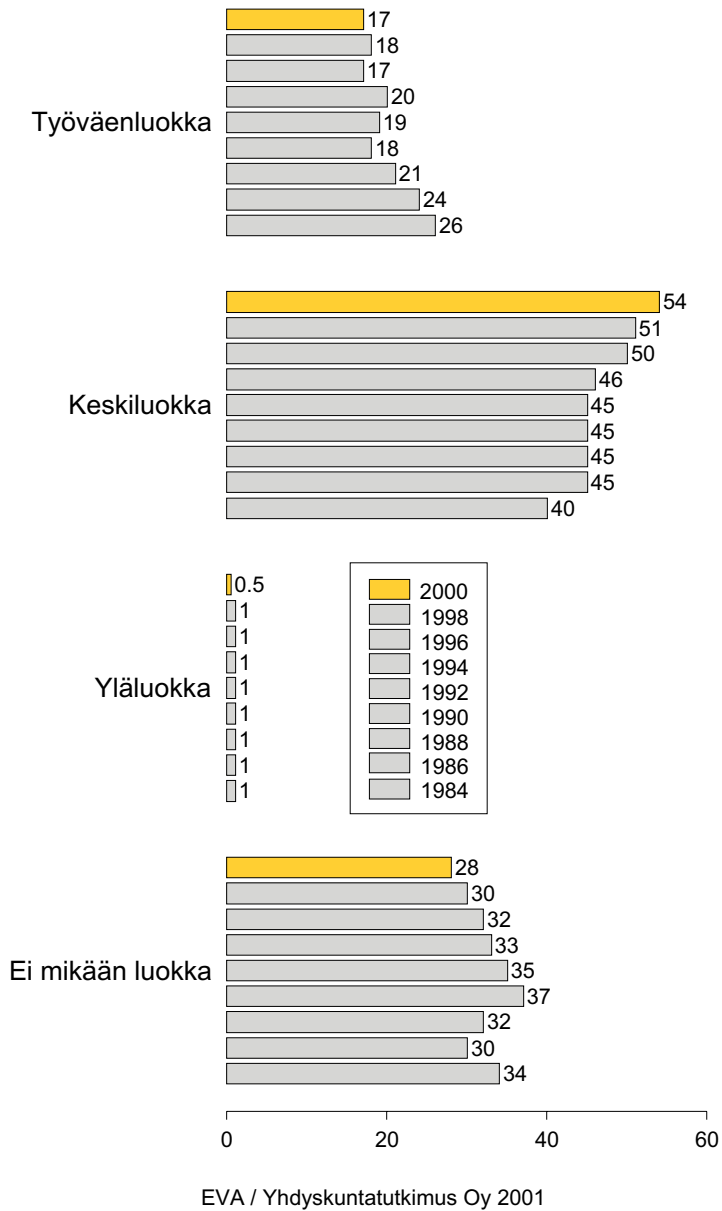
Ristiriitakokemusten kehitystaustaa vasten on mielenkiintoista tarkastella luokkasamaistumisessa tapahtuneita muutoksia. Näin siksi, että keskeisiksi ristiriitojen lähteiksi koetut varallisuus- ja koulutuserot ovat (yleisen käsityksen mukaan) myös luokkayhteiskunnan perustekijöitä. Suomalaisten ”luokkakantaisuus” kohdentuu kuitenkin yhä enemmän keskiluokkaan, johon samaistuu nyt runsas puolet kansalaisista (54 %). Pitkään jatkunut pako työväenluokasta (nyt 17 %) pysähtyi lamavuosiin, jolloin mm. ammatillisen järjestäytymisen aste kohosi. Huomionarvoista aikasarjassa on yhtäältä luokkakäsitteen sitkeähenkisyys: liike tapahtuu luokkien välillä eikä luokkien ulkopuolelle. Nii-

Kuvio 8. YHTEISKUNNALLISTEN RISTIRIITOJEN VOIMAKKUUS: KASVUKESKUKSET - SYRJÄSEUDUT (%).

EVA / Yhdyskuntatutkimus Oy 2001

Kuvio 9. SUOMALAISTEN LUOKKASAMAISTUMI-
NEN VUOSINA 1984-2000 (%).

den osuus, jotka eivät samaistu mihinkään luokkaan, ei ole kasvanut, vaan vuosi vuodelta vähentynyt (**kuvio 9**).

Lisääntyvä samaistuminen keskiluokkaan kertoo yhdenmukais-tuneesta elämäntavasta. Hyvinvointivaltio, peruskoulu, verotuksen progressio ja myös yleinen asevelvollisuus ovat olennainen osa suomalaista turvallista elämänmuotoa, jossa erottumisen sijaan yhdenvertaisuus, mutta myös yhdenkaltaisuus, ovat arvo sinänsä.

Yksityiskohtana todettakoon, että edellisessä mittauksessa SDP:n kannattajakunnassa keskiluokkaan samaistuvien osuus ylitti ensi ker-ran työväenluokkaan samaistuvien määrän. Kehitys on jatkunut, sillä nyt joka toinen (49 %) sosiaalidemokraatti katsoo kuuluvansa keski-luokkaan. SAK-laisista työväenluokkaan (43 %) samaistuu jonkun verran useampi kuin keskiluokkaan (37 %). Kokoomus on puolueista keskiluokkaisin (80 %). Vasemmistoliiton kannattajakunnassa työvä-enluokkaan samaistuvat (53 %) ovat edelleen enemmistöasemassa.

2.3 Pitkän aikavälin kehitysodotuksissa pessimismää

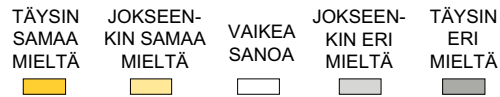
Kansalaisten tunteja tulevaisuudesta mitattiin tutkimuksessa eri ta-voin. Yhtäältä kysyttiin mielikuvia tulevasta pitkän aikavälin kehityk-sestä. Toisaalta useista tutkimuksen kohdista rakentuu käsitys mieli-pideilmaston optimismin asteesta ja sen muuttumisesta. Maan henki-nen ilmapiiri on keskeinen lähtökohta sille, kuinka Suomi ja suomalai-set menestyvät ajassa eteenpäin.

Nostalgia kyllä, taloudellinen kasvu ei

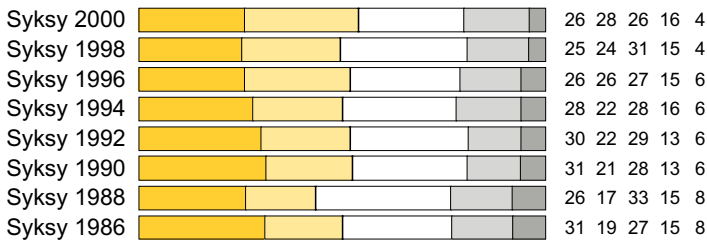
Vanhoja hyviä aikoja kaihoava nostalgia on jonkin verran lisääntynyt kahden vuoden takaisesta (**kuvio 10A**). Yli puolet vastaajista arvelee, että ihmiset olivat ennen onnellisempia. Mennyt aukeaa turvallisena kehityksenä, jopa staattisuutena, vastapainona nykymenolle, josta ei tahdo saada pitävää otetta.

Onnellisuuden, tai arkisemmin hyvinvoinnin, saavuttamisessa taloudellinen kasvu on eräs väline. Suhtautuminen kasvuun on vaih-dellut vuosien varrella, mutta systemaattisella tavalla taloudellis-yh-teiskunnallista kehitystä heijastaen. Taloudellista kasvua arvostetaan

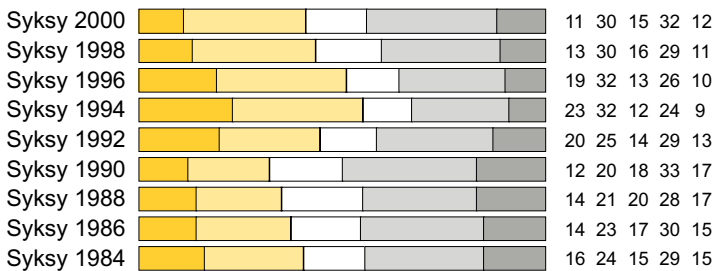
Kuvio 10.

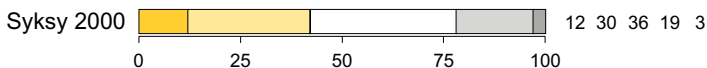
A) "ENNEN IHMISET OLIVAT ONNELLISEMPIÄ KUIN NYKYÄÄN" (%).

B) "IHMISTEN HYVINVOINNIN JATKUMINEN VOI PERUSTUA VAIN TALOUDELLISEEN KASVUUN" (%).

C) "KUTEN 80-LUVUN LOPUN KASINOKAUSI, MYÖS MAAMME NYKYINEN TALOUDEN KORKEASUHDANNE OSOITTAUTUU VIELÄ KUPLAKSI" (%).

0 25 50 75 100

EVA / Yhdyskuntatutkimus Oy 2001

erityisesti silloin kun sitä ei ole (**kuvio 10B**). Kasvun jatkuessa sen arvostus vähenee. Sukupuoli, ikä ja koulutus ovat olennaisia taustase-littäjiä: miehet arvostavat taloudellista kasvua enemmän kuin naiset. Mitä enemmän ikää vastaajalla on, sitä enemmän hän arvostaa kasvua ja mitä enemmän koulutusta, sitä vähemmän kasvua korostetaan. Vailla ammatillista koulutusta olevista kasvua arvelee tarvittavan kuusi kymmenestä (60 %) ja akateemisista enää puolet tästä (31 %).

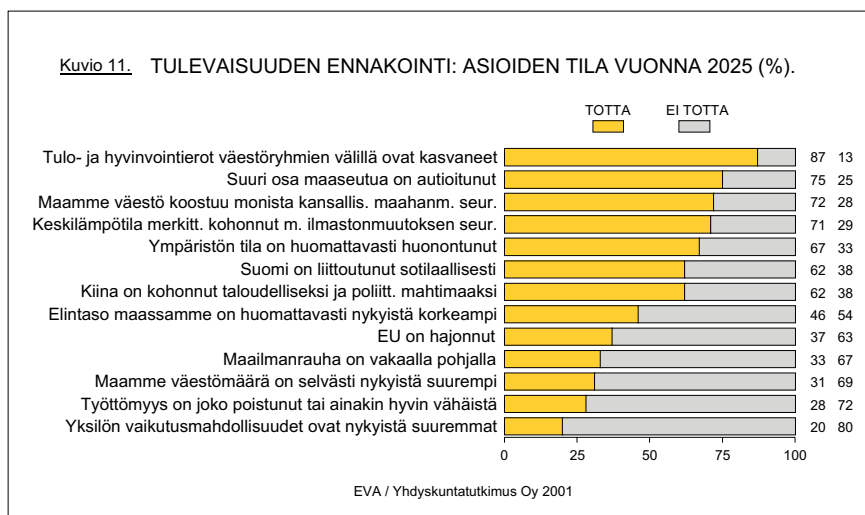

Kohtalonomainen, suomalaisille sinänsä tyypillinen ”hyvin tämä ei kuitenkaan pääty” -ajattelu ei kuitenkaan ole saanut kansalaisista täydellistä yliotetta. Alle puolet (42 %) arvelee nykyisen noususuhdanteen osoittautuvan vielä kuplaksi lamaa edeltäneen kasinokauden malliin (**kuvio 10C**). Nolon lopun odottajia on silti merkittävästi.

Ylipitkät kehitysnäkymät pessimistiset

Kansalaisia pyydettiin ennakoimaan myös pitkän aikavälin kehitystä tietyissä keskeisissä yhteiskunnallis-taloudellisissa kysymyksissä. Näkökulma oli sekä kansallinen että globaali. Vuosi 2025 on arkielämässä ylipitkän ajan päässä. Siitä huolimatta kansalaisilla on suhteellisen selvä käsitys muutoksen suunnasta ja intensiteetistä (**kuvio 11**).

Kansalaisten nykyisin kielteiseksi kokemat piirteet väikkyvät visioissa. Vastaavasti myönteiseksi tulkittavissa asioissa ei juuri ole valoa. Kärkeen nousee ennuste tulo- ja hyvinvointierojen kasvusta, jota 87 prosenttia pitää totena. Edellä yhteiskunnallisten ristiriitojen kehitystä koskevassa kysymyssarjassa rikkaiden ja köyhien välinen jännite nousi niinikään kärkeen. Vaikka on mahdollista, että osalle kansalaisia tällainen kehitys voi tuntua toivottavalta, ilmeistä on, että valtaemmistölle se ei edusta toivottua kehitysuuntaa.

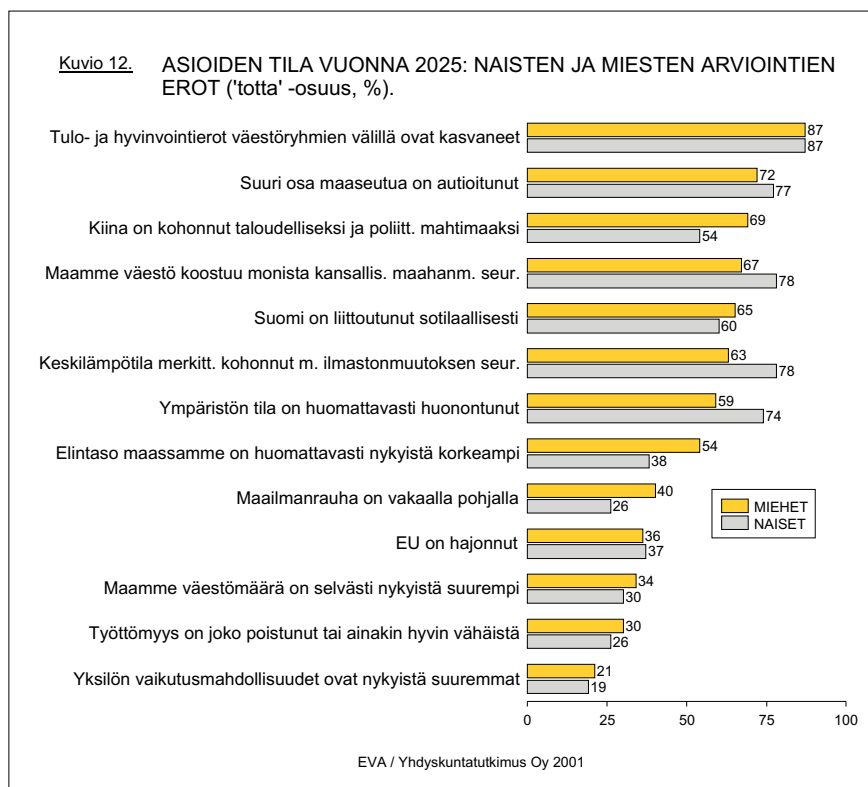

Samaa synkeää johdonmukaisuutta on myös arvioissa, joiden mukaan vuonna 2025 suuri osa maaseutua on autoitunut ja, että kasvukeskuksien ja syrjäseutujen jännite voimistuu edelleen lähivuosien aikana.

Kolme neljästä (72 %) arvioi myös maamme olevan tulevaisuudessa nykyistä monikulttuurisempi. Lähivuosien aikana syntyperäisten suomalaisten ja maahanmuuttajien välisen jännitteen ei kuitenkaan juuri arvioida kasvavan.

Ympäristön tilan heikkenemiseen uskoo suuri enemmistö. Valtaenemmistön mielestä ympäristön tila on huomattavasti huonontunut (67 % pitää totena) ja keskilämpötila merkittävästi kohonnut ilmastomuutoksen seurauksena (71 %) vuonna 2025. Ympäristöpesimismien levinneisyyttä voi pitää varsin laajana.

Sukupuolten välillä suurimmat erot arvioissa koskevat mm. ympäristön tilan huonontumista (miehet 59 %, naiset 74 %) sekä elinta-

son nousua (miehet 54 %, naiset 38 %) (**kuvio 12**). Ikä ei erottele kantoja yhtä paljon kuin sukupuoli. Nuoret kuitenkin arvioivat ympäristökehitystä olennaisesti pessimistisemmin kuin vanhemmat.

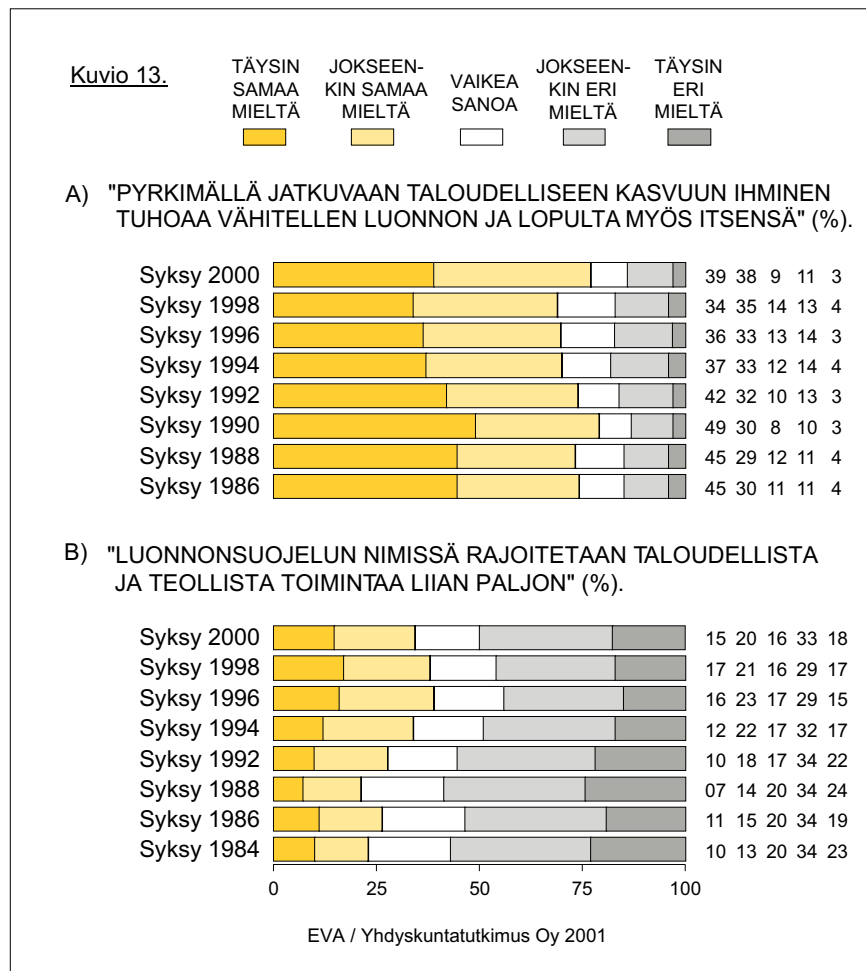
Oma mielenkiintonsa on sillä, että koulutustaso ei juurikaan erota käsityksiä. Merkittävä ero korkean ja matalan koulutuksen omaavien ryhmien välillä syntyy oikeastaan vain EU:n hajoamista koskevissa arvioissa. Akateemisista yksi neljästä (27 %) povaa hajoamista ja vähiten koulutusta saaneista 45 prosenttia. Todennäköisyysarvioiden taustalla heijastuvat mahdollisesti osin myös toiveet.

Kokoomuksen kannattajat ovat vähemmän pessimistisiä kuin muut. Myös – ympäristökysymyksiä lukuunottamatta – SDP:n kannattajakunta synkistelee jonkin verran keskimääräistä vähemmän. Erot ovat kuitenkin aste-eroja eivätkä maailmankatsomuksellisia.

3 YMPÄRISTÖHUOLI YHDISTÄÄ KANSAA

Huoli ympäristöstä on pysynyt korkealla tasolla koko tutkimuskau-
den, 1980-luvun alkupuolelta asti. 1990-luvun jälkipuoliskolla vakiintui
tilanne, jossa noin seitsemän kymmenestä arvioi pyrkimyksen jatku-
vaan taloudelliseen kasvuun tuhoavan vähitellen luonnon ja lopulta
myös ihmisen itsensä. Tässä tutkimuksessa huolestuneiden määrä on
noussut tästäkin tasosta (**kuvio 13A**).

Naiset (83 %) ovat aiempaan tapaan mielisiä (70 %) pessimisti-
sempiä. Koulutus on myös merkittävä taustaselittäjä, sillä korkeim-

min koulutetut eivät ole aivan yhtä pessimistisiä kuin muut – tosin seitsemän kymmenestä (69 %) akateemisestakin allekirjoittaa kolkon teesin.

Huolen kasvulle entisestään on sananmukaisesti luonnollisia syitä. Perinteisen luonnonsuojelun (ml. ilmaston lämpeneminen) rinnalle ovat nousseet luonnon muuntelu (geeniteknologia ja kloonaus) ja luonnonvastainen käytös (lehmien syöttäminen lehmille). Usko turvalliseen ruokaan on ylipäätään kohdannut useita järkytyksiä.

Vastaavansuuntainen kehitys käy ilmi myös toisesta seuranta-mittarista. Niitä, joiden mielestä taloudellista ja teollista toimintaa rajoitetaan liikaa luonnonsuojelun nimissä, on aiempaa vähemmän (nyt 35 %) (**kuviot 13B ja 14**). Aikasarja heijastaa taloudellisten suhdanteiden muutosta paljolti samalla tavalla kuin kasvuasenteidenkin kehitys.

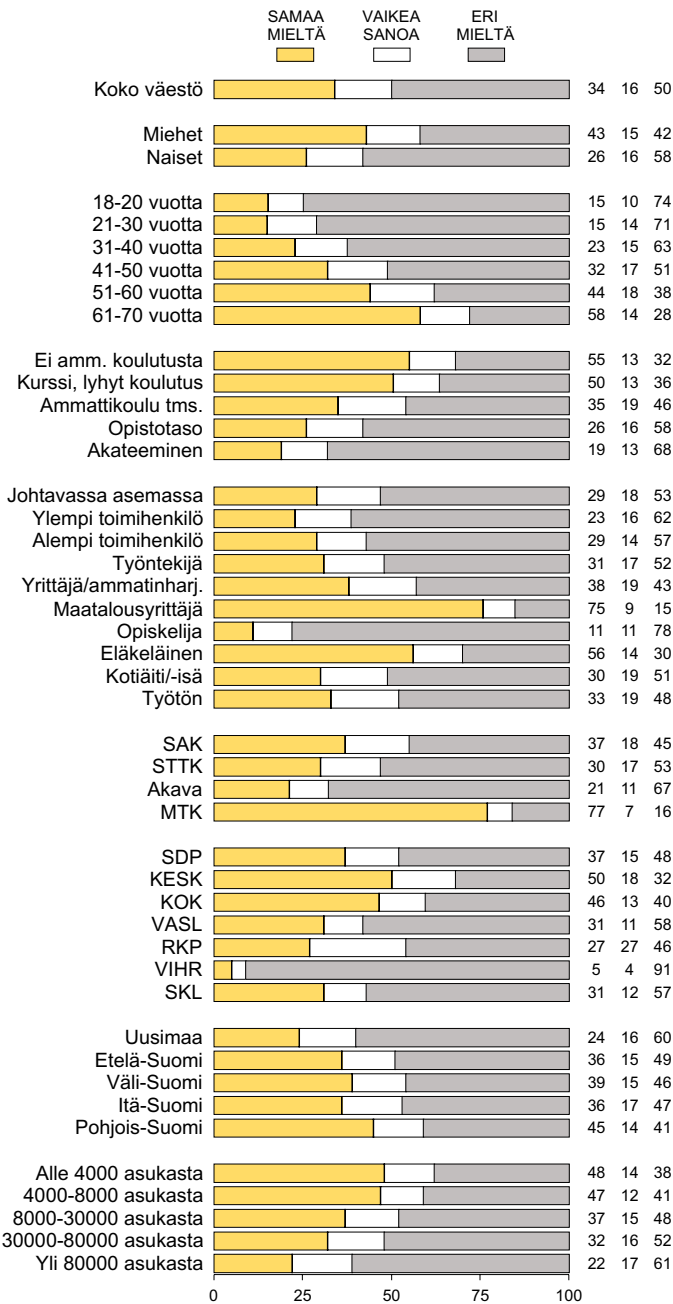
Ympäristöhuolen lisääntyminen ei kuitenkaan heijastu kansalaisarvioihin siitä, kuinka hyvin suomalaiset yritykset kantavat oman ympäristövastuunsa. Niiden osuus, joiden mielestä yritykset toimivat vastuullisesti ympäristöasioissa on edelleen hieman kasvanut (**kuvio 15A**). Mielipiteiden kokonaisuutos hyväksyvään suuntaan 1990-luvun alkupuolelta on jo huomattavan suuri.

Edellä ristiriitoja koskevasta kysymyssarjasta ilmenee, että kuusi kymmenestä arvioi yritysten ja luonnonsuojelun välisen jännitteen olevan voimakas, mutta vain neljä kymmenestä arvelee sen voimistuvan tulevaisuudessa. Ajan hengen muutoksesta kertoo myös, että vuoden 1986 tutkimuksessa voimakkaimmaksi (silloin arvioitavina olleista) ristiriidoista koettiin juuri yritysten ja luonnonsuojelun välinen ristiriita.

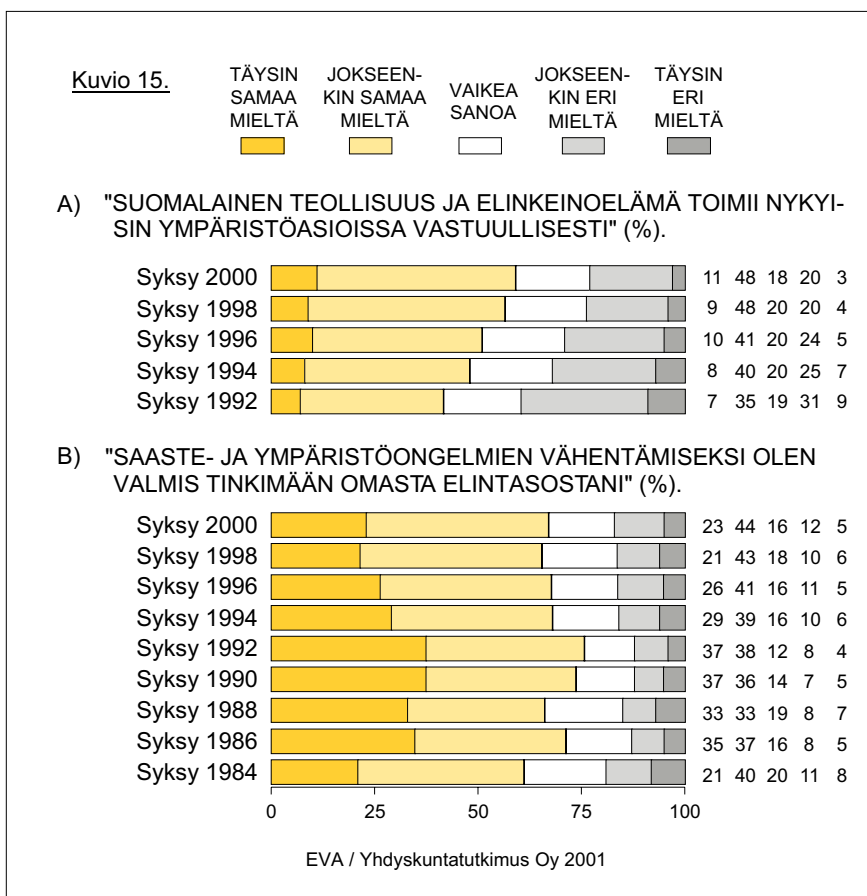
Periaatteellinen valmius tinkiä omasta elintasosta saaste- ja ympäristöongelmien vähentämiseksi on säilynyt entisellä, suhteellisen korkealla tasollaan (**kuvio 15B**). Kaksi kolmesta (67 %) ilmaisee edelleen tämänkaltaista valmiutta. Väestöryhmittäisessä tarkastelussa merkittävin ero syntyy sukupuolen perusteella: naiset 75 % ja miehet 59 %. Tässäkin ympäristökysymyksessä käy ilmi naisten miehiä suurempi huoli luonnosta ja suurempi valmius toimiin haittojen torjumiseksi.

Ympäristöasenteisiin liittyen on paikallaan todeta, että luonnonsuojelua ajavat kansalaisliikkeet (kts. jäljempänä) saavat enemmistön hyväksynnän. Keskimääräistä enemmän ne keräävät sympatioita nai-

Kuvio 14. "LUONNONSUOJELUN NIMISSÄ RAJOITETAAN TALOUDELLISTA JA TEOLLISTA TOIMINTAA LIIAN PALJON" (%).

EVA / Yhdyskuntatutkimus Oy 2001

silta, nuorilta, akateemisilta, suurissa kaupungeissa ja Uudellamaalla asuville sekä puolueista etenkin vihreiden, mutta myös vasemmistoliiton kannattajilta.

Teknologiausko ennallaan

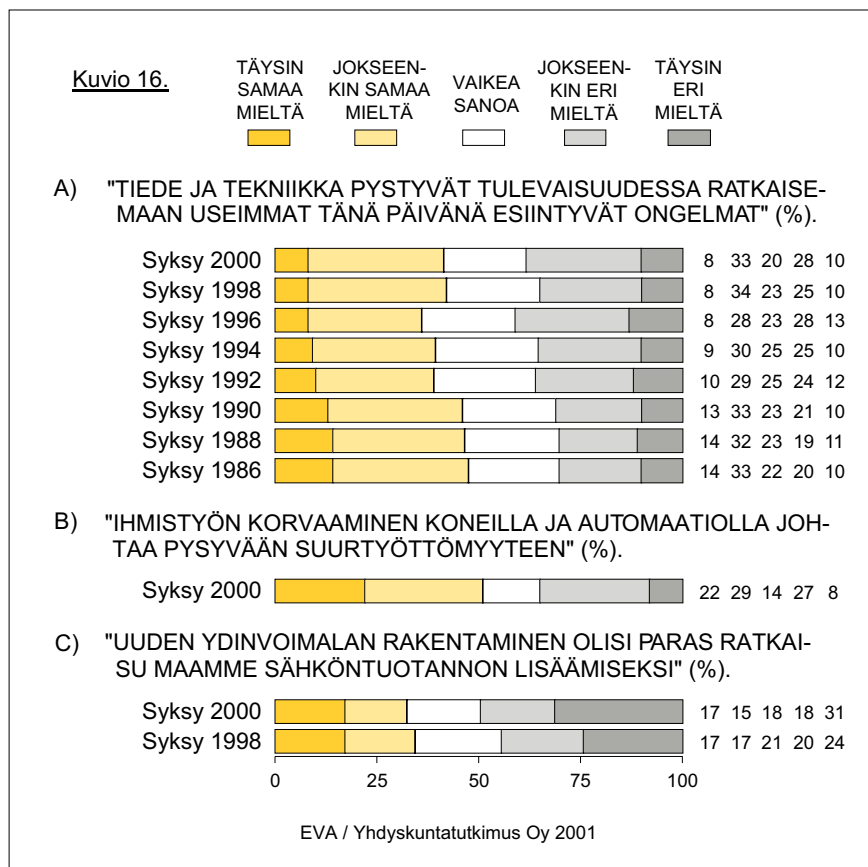
Ympäristöajattelu ja suhtautuminen teknologiaan kulkevat mielipiteissä osittain käsi kädessä. Teknologiseen kehitykseen luottavaisesti suhtautuvat ovat vähemmän pessimistejä ympäristön suhteen kuin teknologian mahdollisuuksiin epäilevästi suhtautuvat.

Eräänlaisena teknologiaoptimismin perusmittarina on toiminut vuodesta 1986 kysymys siitä, missä määrin tiede ja tekniikka voivat

ratkaista tämän päivän ongelmia. Käsitykset jakaantuvat edelleen miltei tasan kahtia (41 % luottaa, 39 % ei). Suomalainen 1990-luvun teknologinen menestystarina ei ole vaikuttanut juurikaan ajatteluun (**kuvio 16A**).

Teknologian siunauksellisuus kohtaa myös selvää epäilyä. Joka toisen mielestä (51 %) ihmistyön korvaaminen koneilla ja automaatiolla johtaa pysyvään suurtyöttömyyteen (**kuvio 16B**). Etenkin naiset ja vähän koulutetut kantavat huolta tämänkaltaisesta kehityksestä.

Ydinvoima on jo kauan merkinnyt mielipideilmastossa muuta kuin suhdetta yhteen energiamuotoon tai yksittäiseen teknologiseen hankkeeseen. Ydinvoima-asenteet heijastavat monia arvostuksia sekä yleistä teknologis-taloudellista tulevaisuusasennetta – joko optimistista tai pessimististä. Siinä mielessä se on samankaltainen selittäjä

kuin EU-kannanotto, jossa myös yhdistyvät maailmankuvalliset erot ja arvostukset.

Ydinvoiman lisärakentamisen vastustus on lisääntynyt kahden vuoden takaisesta jonkin verran (44 %:sta 49 %:iin) (**kuvio 16C**). Kannattajien määrä (nyt 32 %) on pysynyt lähellä aiempaa tasoaan (34 %). Tämän tutkimuksen aineiston perusteella naisten ja miesten mielipide-etäisyys on kaikkein suurin ydinvoimaan suhtautumisessa.

4 POLITIIKALTA ODOTETAAN ENEMMÄN

Demokratia ja poliittinen päätöksenteko puhuttavat suomalaisia, on sitten kyse kunnallisesta, valtakunnallisesta tai eurooppalaisesta päätöksenteon tasosta. Perinteisenä julkisen keskustelun ryydittäjänä on ollut herrojen arvostelu. Tämä tutkimussarja on paljastanut kolikon kääntöpuolen; yksittäisellä kansalaisella koetaan olevan aivan liian vähän vaikutusmahdollisuuksia.

Raportin alussa pohdittiin kansalaisen vaikeaa asemaa yhteiskunnallisen tiedon omaksujana ja jäsentäjänä. Tasapuolisuuden nimissä voidaan todeta, ettei myöskään poliittisen päättäjän osa ole helppo: Monimutkaisiin ongelmiin vaaditaan nopeita, tehokkaita ja ”oikeudenmukaisia” ratkaisuja. Nämä on tehtävä kriittisen kansalaismielipiteen, sitä ruokkivan median, markkinavoimien ja työmarkkinavoimien sekä kansalaisliikkeiden puristuksessa. Alinomaisena uhkana on joko äänen, rahojen tai yhteiskuntarauhan – pahimmillaan näiden kaikkien – katoaminen.

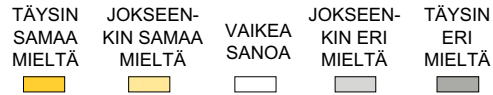
Aiempaan tapaan politiikkateemaa selvitettiin useasta eri näkökulmasta. Toimiiko demokratia? Entä tyydyttääkö puolueiden toiminta? Kun kansalaisjärjestöt ovat nousseet entistä näkyvämpään asemaan julkisessa keskustelussa, otettiin tällä kertaa mukaan laaja kysymyssarja, jossa kansalaiset arvioivat erilaisissa asiakysymyksissä aktiivisia kansalaisliikkeitä.

4.1 Demokratiassa edelleen toivomisen varaa

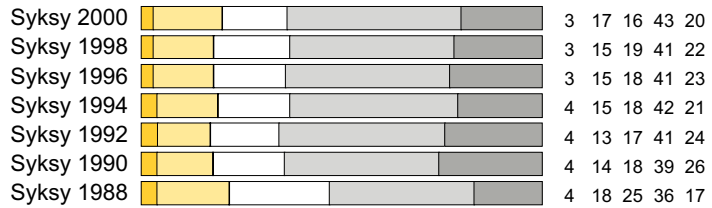
Demokratia toimii Suomessa niin hyvin, että puheet kansalaisten huonoista vaikutusmahdollisuuksista ovat vailla pohjaa, on väite jonka allekirjoittaa tutkimus toisensa jälkeen vain noin joka viides kansalainen (nyt 20 %) (**kuvio 17A**). Kahdentoista vuoden seuranta-aikaan mahtuvat kasinotalous, Neuvostoliiton hajoaminen, lama, EU-kansäänestys ja pitkään jatkunut nousukausi sekä vaihtelevia hallituspohjia. Suhtautuminen on säilynyt yllättävän vakioisena hyvinkin erilaisissa olosuhteissa.

Väitteestä ei pidä tehdä sitä johtopäätöstä, että koko demokraattinen järjestelmämme olisi kriisissä. Esimerkiksi enemmistöparlamentarismi voi hyvinkin olla toimiva kansalaisten mielestä. Mutta kansa-

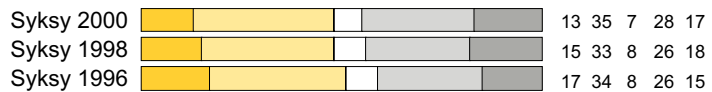
Kuvio 17.

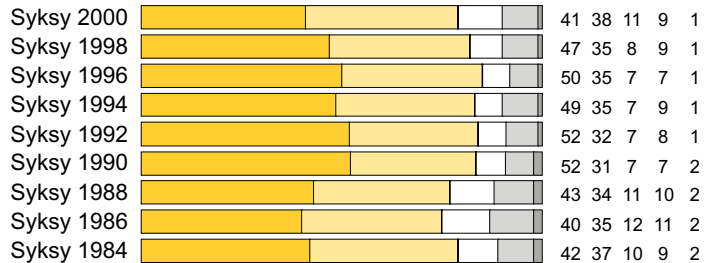
A) "DEMOKRATIA TOIMII SUOMESSA NIIN HYVIN, ETTÄ PUHEET KANSALAISTEN HUONOISTA VAIKUTUSMAHDOLLISUUKSISTA OVAT VAILLA POHJAA" (%).

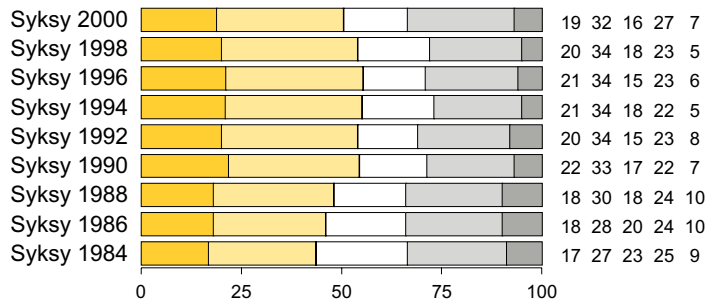
B) "OLEN KIINNOSTUNUT POLITIIKASTA JA SEURAAAN SITÄ AKTIIVISESTI" (%).

C) "PUOLUEET OVAT AJAUTUNEET YHÄ KAUEMMAS TAVALLISEN IHMISEN ONGELMISTA" (%).

D) "MIKÄÄN PUOLUE EI AJA JUURI MINULLE TÄRKEITÄ ASIOITA" (%).

0 25 50 75 100

EVA / Yhdyskuntatutkimus Oy 2001

lainen ei tunne vaikuttavansa siihen. Eikä – kuten edellä pitkän aikavälin tulevaisuutta koskevasta kysymyssarjasta selviää – vaikutusmahdollisuuksiin uskota edes tulevaisuudessa. Demokratiaan kuuluu lisäksi muutakin kuin puolueet, yhtä hyvin media kuin kansalaisyhteiskunta.

Edellisen, kaksi vuotta sitten toteutetun tutkimuksen jälkeen maassamme on järjestetty neljät poliittiset vaalit. Ennen vaalisumaa noin puolet kansalaisista ilmoitti olevansa kiinnostunut politiikasta ja seuraavansa sitä aktiivisesti. Hieman harvempi oli kiinnostumattomia. Vaaliputken läpi vaeltaminen ei ole muuttanut tilannetta. Kansalaisten keskuudessa ei siis ole sen enempää vaali-innustus- kuin -väsymyspiikkiäkään (**kuvio 17B**).

Vaaleissa korkein äänestysprosentti saavutettiin presidentinvaaleissa. Presidentillä ei ole suurestikaan sellaista päätösvaltaa, joka tekisi hänet läheiseksi kansalaisille. Kunnallisvaaleissa äänestysprosentti laski alas, vielä eduskuntavaalejakin alhaisemmaksi, vaikka juuri valtuustot tekevät päätöksiä, joilla on keskeinen merkitys kansalaisten arkipäivässä. Toisaalta vain presidentinvaaleissa kansalainen tietää, kenen hyväksi hänen äänensä menee: eduskunta- ja kunnallisvaaleissa voi ääni tukea saman puolueen muuta ehdokasta, jolla ei ole samoja päämääriä äänestäjän kanssa.

4.2 Puolueet pysyvät etäisinä

Vieraantumisen poliittisista puolueista on leimannut ajattelua pitkään. Suhtautumista on mitattu kahdella tavalla. Vuodesta 1984 lähtien on esitetty puolueita yleensä koskeva väite ”puolueet ovat ajautuneet yhä kauemmas tavallisen ihmisen ongelmista”. Väitteen allekirjoittavien määrä on tässäkin tutkimuksessa korkea (79 %) (**kuvio 17C**). Osuus on kuitenkin laskenut jonkin verran 90-luvun puolivälistä lähtien.

Niin ikään vuodesta 1984 on kysytty sitä, löytääkö vastaaja itselleen poliittista kotia olemassa olevista puolueista. Joka toinen (51 %) on sitä mieltä, ettei mikään puolue aja juuri hänelle tärkeitä asioita. Tässäkin suhteessa kritiikki on hieman hellittänyt (**kuvio 17D**).

Tulkintaa tukee myös, että vuoden 1992 tutkimuksessa kansalaisten ja poliitikkojen välinen vastakohtaisuus koettiin kaikkein voimakkaimmaksi ristiriitaulottuvuudeksi (88 %), mutta tässä tutkimuk-

sessä sitä voimakkaana pitävien osuus on vähäisempi (72 %). Vastakohtaisuus ei myöskään ole kovin lähellä kärkeä voimistuvien ristiriitojen listalla.

Puoluevieraantumisessa tapahtuneet muutokset voi tulkita eri tavoin. Optimisti näkee politiikan alkaneen kiinnostaa useampia, pessimisti näkee kyseen olevan jo apatiaan siirtymisestä. Poliitiikan kannalta tähän tutkimukseen sisältyy yllättävä tulos, joka on toisen suuntainen kuin apatia. Puolueiden arvostelu on havaittavasti hellittänyt alle 50-vuotiaiden ryhmässä – huomionarvoista on, että näin on tapahtunut myös nuorten, alle 30-vuotiaiden keskuudessa (**kuvio 18**). Vastaavana aikana ei usko kansalaisliikkeisiin ole kuitenkaan pudonnut. Tulos tuo uutta väriä nuorten poliittista vieraantumista koskaan keskusteluun.

Puolueiden kannattajakunnat eivät ole samankaltaisia

Puolueiden ja kansalaisten välisen etäisen suhteen syitä on haettu eri kannoilta. Eräs keskeinen pohdinnan aihe on ollut puolueiden samankaltaistuminen, joka on muuttanut politiikan teon yhteiseksi hallinnoinniksi vailla ideologista draamaa. Sen mukaan noudatettava politiikka ei ole riippuvainen siitä, ketkä hallituksessa istuvat.

Jos samankaltaistumista onkin tapahtunut puolueiden ylätasolla – vaikutelmaa eivät vähennä viimeaikaiset ennätysmäisen laajat hallituspohjat – millaisina poliittis-ideologiset erot ilmenevät puolueiden perustasolla, niiden kannattajakuntien keskuudessa? Tätä selvitettiin tutkimuksessa vertaamalla keskeisten puolueiden äänestäjien yhteiskunnallisia näkemyksiä toisiinsa.

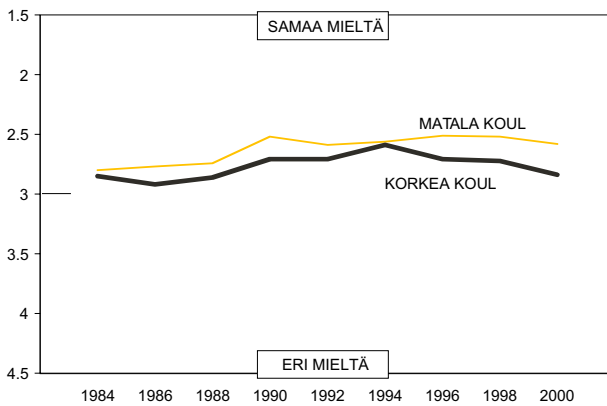
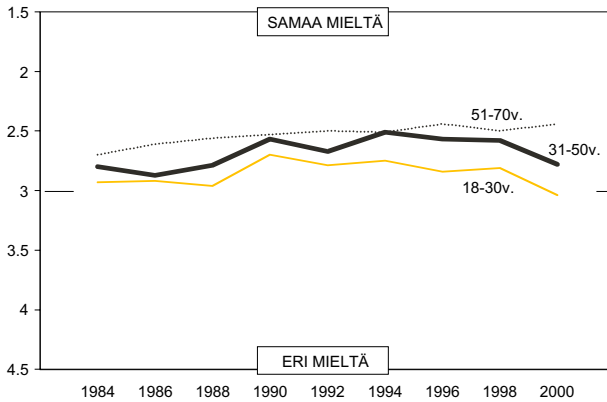
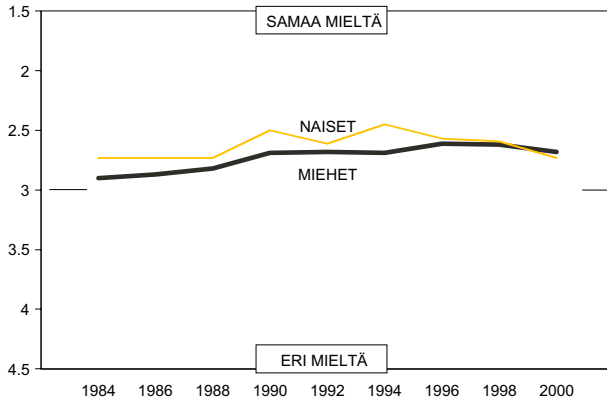
Vertailun pohjana käytettiin tutkimuksen laajaa väittämäaineistoa (67 yhteiskuntaa, sen tilaa ja kehittämisen toivottua suuntaa koskevaa asennemittaria). Vertailu suoritettiin puoluepareittain (seitsemästä puolueesta muodostuu 21 paria) laskien kunkin parin keskinäinen kokonaisetäisyys (etäisyyttä mittaava suure saatiin laskemalla yhteen kunkin mittarin ilmaisemat poikkeamat). Vertailuperusteena käytettyjä väittämiä ei arvotettu keskenään, vaan kaikki ovat mukana yhtäläisellä painoarvolla. Käytännön politiikassa toiset asiat ovat tärkeämpiä kuin toiset.

Tulos osoittaa puolueiden kannattajakuntien profiloituvan sel-

Kuvio 18.

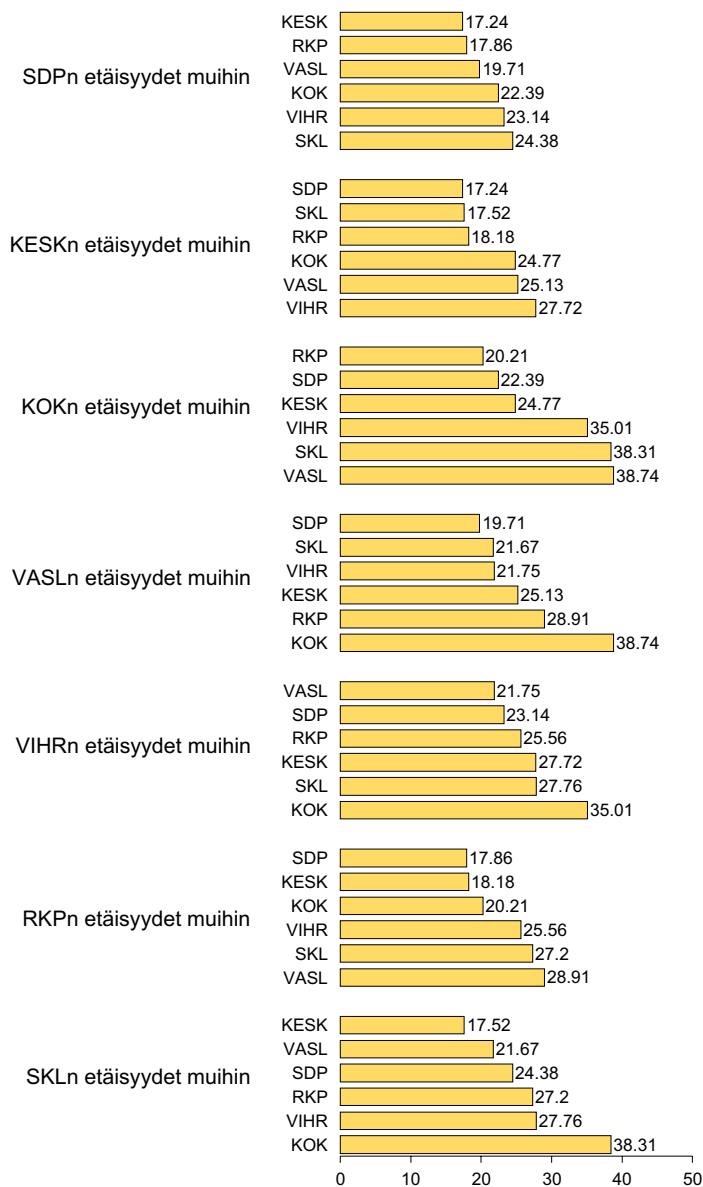
Trendiaineisto, N = 21051

"MIKÄÄN PUOLUE EI AJA JUURI MINULLE TÄRKEITÄ ASIOITA" (keskiarvot).

EVA / Yhdyskuntatutkimus Oy 2001

Kuvio 19. PUOLUEIDEN KANNATTAJAKUNTIEN KESKINÄISET 'KOKONAISÄISYYDET' (similaarisuusindeksiluvut*).

EVA / Yhdyskuntatutkimus Oy 2001

*Puolueita on verrattu pareittain toisiinsa 67 asenneväittämään reagoinnin perusteella. Luvut ovat asteikkokeskiarvojen erotusten itseisarvojen summia.

västi toisistaan erottuviksi (**kuvio 19**). Jos kohta on sopimuksenva-
raista sanoa 'paljonko on paljon', arvostusten ja asenteiden etäisyydet
ovat osin hyvinkin huomattavia. Puolueiden sukulaisuus ja eriseurai-
suus saa näin mitaten muotoja, joista osa on totunnaisten käsitysten
mukaisia (esim. että vasemmistoliiton kannattajilla on suurin etäisyys
kokoomuksen kannattajiin). SDP:n kuvaan suurena 'yleispuolueena'
sopii se, että sen etäisyydet muihin ovat keskimäärin verrattain pieniä;
suurta hankausta ei ole kenenkään kanssa.

Osassa tuloksia ilmenee ehkä odottamatonta 'toisiaanhylläkyvyt-
tä', jonka syntytaustaa on paikallaan selvittää lähemmin. Esimerkiksi
kahden ns. oikeistoon luettavan puolueen kristillisten ja kokoomuk-
sen suuri poliittis-ideologinen välimatka selittyy sillä, että ryhmät ovat
lähes valovuosien päässä toisistaan mm. suhtautumisessa EU-integ-
raatioon, teknologian ja kasvun hyvinvointimerkitykseen ja markki-
natalouden kehitysilmioihin. SDP:n ja keskustan kannattajakuntien
ehkä yllättävän pieni etäisyys selittyy puolestaan sillä, että ryhmiä erot-
taa selvemmin lähinnä vain työelämää ja integraatiota koskevat kan-
nat. Ns. hyvinvointivaltioajattelun osalta ryhmien erot jäävät suhteel-
lisen vähäisiksi.

Kun kunkin puolueen etäisyydet muihin puolueisiin lasketaan
yhteen, saadaan kuva puolueiden poliittisesta omaleimaisuudesta suh-
teessa toisiinsa (**kuvio 20**). Tällä perusteella selkein 'vaihtoehtoliike'
ei ole vihreät vaan kokoomus. Tulosta selittävät ryhmän verrattain suu-
riksi muodostuvat erot muihin nähden useissa yhteiskunnallisissa ky-
symyksissä. Tällaisia ovat mm. avoin integraatiomyönteisyys, turvalli-
suuspoliittiset ratkaisut, ydinvoima, teknologia ja markkinatalousasen-
teet.

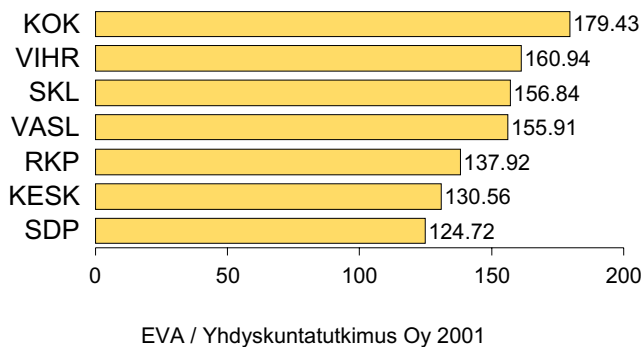
Arvojohtajaa etsitään edelleen

Presidentinvaalien suhteellisen korkeaa äänestysaktiivisuutta vasten
on kiinnostavaa havaita, että kaipuu vahvaan johtajaan, silloinkin kun
se kytketään arvojohtajuuteen, on hieman laskenut edellisestä mitta-
uksesta. Edelleen kuitenkin kaksi kolmesta on vahvan johtajan kan-
nalla (**kuvio 21A**).

Vaikka vahvan johtajan ei toki tarvitse olla presidentti, monilla
vanhemmilla vastaajilla mieleen nousee Kekkonen Suomi. Vanhem-

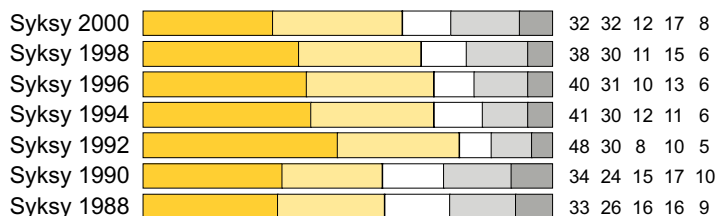
Kuvio 20. PUOLUEIDEN KANNATTAJAKUNTIEN POLIITTIS-IDEOLOGINEN EROTTUMINEN (omaleimaisuus suhteessa muihin; kukin ryhmän 'kokonaisetäisyyksien' summat).

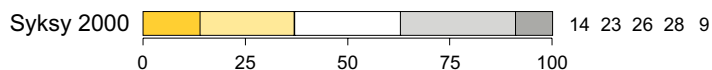
Kuvio 21.

TÄYSIN SAMAA MIELTÄ   JOKSEENKIN SAMAA MIELTÄ   VAIKEA SANOA   JOKSEENKIN ERI MIELTÄ   TÄYSIN ERI MIELTÄ

A) "MAAMME KAIPAA VAHVOJA JOHTAJIA, JOTKA KYKENEVÄT PALAUTTAMAAN YHTEISKUNTAAMME KURIN JA JÄRJESTYKSEN SEKÄ OIKEIDEN ARVOJEN KUNNIOITUKSEN" (%).

B) "PRESIDENTIN VALTAOIKEUKSIA ON KARSITTU MAASSAMME LIIKAA" (%).

EVA / Yhdyskuntatutkimus Oy 2001

mat ikäluokat myös kaipaavat vahvaa johtajaa selvästi enemmän kuin nuoret. Presidentin valtaoikeudet ovat kysymys joka jakaa suomalaiset. Yhtä usea on sitä mieltä, että valtaa on karsittu jo liikaa, kuin on vastakkaistakin mieltä (**kuvio 21B**). Nimenomaan vanhemmat ikäluokat arvelevat muita enemmän presidentin valtaa karsitun jo liikaa.

4.3 Kansalaisjärjestöillä on eroa

Jos eivät puolueet, niin entä sitten vaikuttamisen vaihtoehtoiset väylät, kansalaisjärjestöt? Kansalaisaktiivisuus on ollut jo usean vuoden paljon esillä julkisessa keskustelussa. On puhuttu yhtä hyvin ns. kolmannesta sektorista hyvinvointiyhteiskunnan pelastajana, globaalintalouden epäkohtia kritisoivista mielenilmauksista, monista ympäristöliikkeistä kuin Nokian hengellisestä herätysliikkeestäkin.

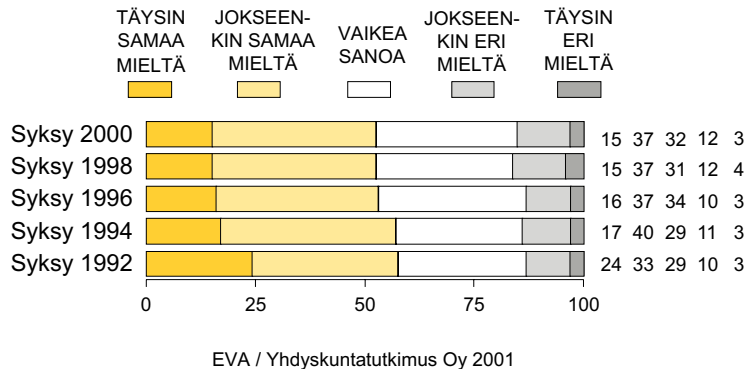
Kansalaisliikkeet ovat tuoneet uusia asioita ja näkökulmia julkiseen keskusteluun. Vastauksia ovat joutuneet pohtimaan yhtä hyvin yritykset kuin poliittiset päättäjätkin. Vielä kymmenen vuotta sitten puhuttiin ulkoparlamentaarisisista voimista, mutta tämä määre on hylätty, mikä kertoo ilmiön suuremmasta hyväksyttävyydestä. Liikkeet ovat haastaneet etenkin perinteiset puolueet miettimään rooliaan. Puolueet edustavat kokonaisnäkemyistä ja liikkeet haastavat ne kukin omissa erityiskysymyksessään.

Aiempaa rajattomammassa maailmassa kansalaisjärjestöille näyttää mukautuminen kehitykseen sujuvan luontevammin kuin puolueilta, joilla on vahva kansallinen traditio. Kansalaiselle on toisaalta tullut enemmän vaihtoehtoja, kun hyvinvointivaltion turvaamisessa katseet kohdistuvat puolueisiin ja ihmisoikeuksissa globaaleihin kansalaisliikkeisiin ja -järjestöihin.

Suomalaisten yleissuhtautuminen kansalaisliikkeisiin on pysynyt käytännössä muuttumattomana läpi koko 90-luvun: kansalaisliikkeet välittävät joka toisen mielestä kansalaisten mielipiteet päätöksentekijöille puolueita paremmin. Tästä tuloksesta ei voi vielä päätellä kuinka hyväksyvää suhtautuminen on. Onhan mahdollista olla sitä mieltä, että liike on tehokas, vaikka olisi tyystin eri mieltä liikkeen toiminnasta, tavoitteista ja tavoitteiden saavuttamisen keinoista (**kuvio 22**).

Miesten ja naisten perusasentoitumisessa kansalaisliikkeisiin ei

Kuvio 22. "NYKY-SUOMESSA KANSALAISTEN MIELIPITEET VÄLITTYVÄT PÄÄTÖKSENTEKIJÖILLE PALJON PAREMMIN KANSALISLIIKKEIDEN KAUTTA KUIN PUOLUEIDEN KAUTTA" (%).

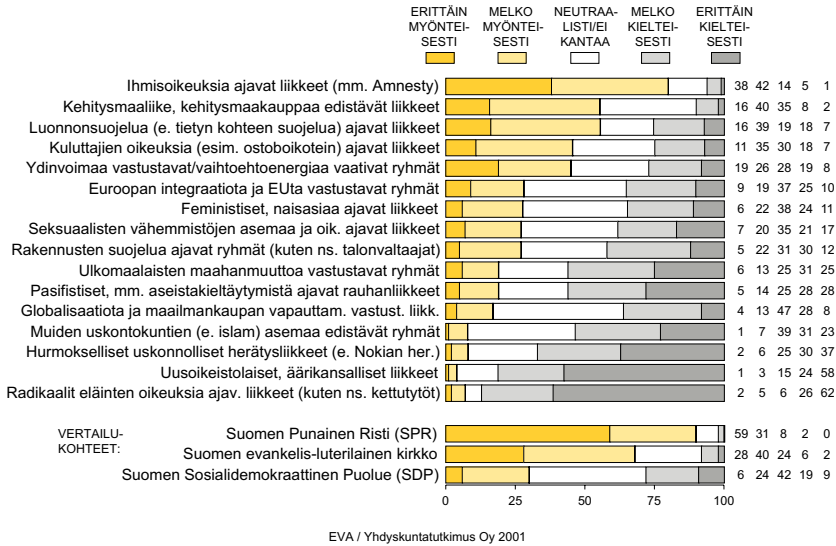
juuri ole eroa. Keski-ikäiset ja sitä vanhemmat yhtyvät väittämään alle 30-vuotiaita enemmän. SDP:n ja vasemmistoliiton kannattajista enemmistö, 55 prosenttia, allekirjoittaa väitteen. Kokoomuksen (47 %) ja keskustan (44 %) kannattajakunnat jäivät kauas vihreistä (67 %).

Koska kansalaisliikkeet ovat näkyvä osa esimerkiksi mediassa käytävää keskustelua, otettiin tämänkertaiseen tutkimukseen laaja kysymyssarja, jolla pyrittiin selvittämään, kuinka hyväksyvästi suomalaiset suhtautuvat erilaisia asioita ajaviin liikkeisiin. Vastajat saivat arvioitavakseen kuusitoista julkisuudessa esillä ollutta liikettä tai ryhmittymää (**kuvio 23**).

Perushavainto on, että suomalaiset eivät suhtaudu yleisellä tasolla liikkeisiin myönteisesti tai kielteisesti, vaan kanta riippuu asiasta ja sen ajamiseen käytetyistä menetelmistä. Ääripäinä ovat yhtäältä ihmisoikeuksiin keskittyneet liikkeet (80 prosenttia suhtautuu myönteisesti) ja toisaalta radikaalit eläinten oikeuksia ajavat liikkeet (seitsemän prosenttia on myönteisiä ja lähes 90 prosenttia kielteisiä).

Näin mitattuna suomalaisten suosikkiliikkeet ajavat ihmisoikeuksien lisäksi kehitysmaiden asiaa tai luonnonsuojelua. Näihin kaikkiin yli puolet vastaajista ilmoittaa suhtautuvansa myönteisesti. Luonnonsuojeluliikkeiden (55 %) osakseen saama sympatia selittyy ympä-

Kuvio 23. SUHTAUTUMINEN UUSIIN KANSALAIKKEISIIN JA TOIMINTARYHMIIN (%).

ristöhuolen syvyydellä ja laajuudella.

Penseimmin ajatellaan ääriliikkeistä. Kielteisimmän arvion saavat radikaalien eläinliikkeiden jälkeen äärikansalliset ja hurmokselliset uskonnolliset liikkeet.

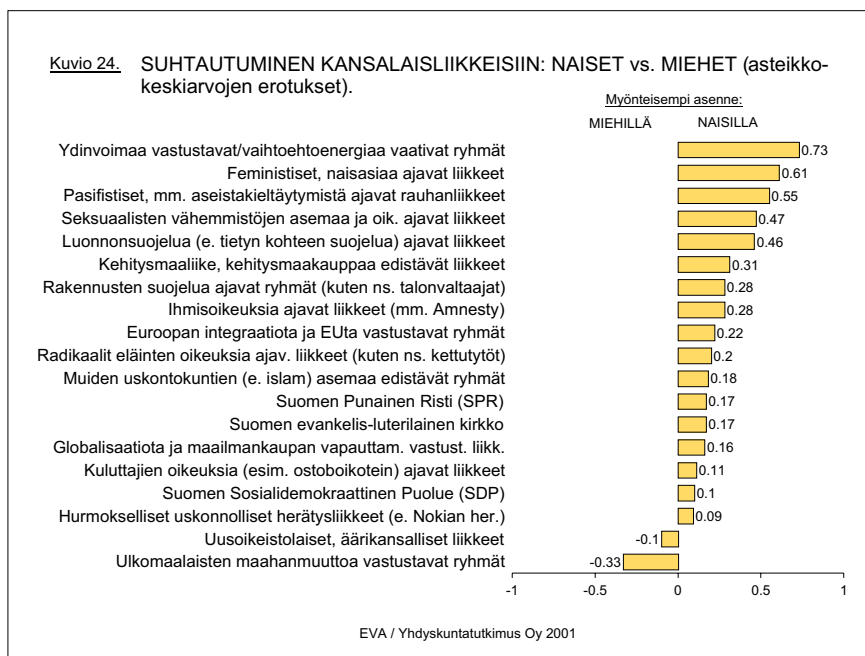
Enemmistö ei pidä muiden uskontokuntien asiaa edistävästä ryhmästä, aseistakieltäytyjistä tai ulkomaalaisten maahanmuuttoa vastustavista liikkeistä. Aseistakieltäytymiskanta ei ole ihme, kun kahdeksan kymmenestä ei halua luopua yleisestä asevelvollisuudesta.

Ydinvoimaa vastustavia liikkeitä sympatiseeraa 45 prosenttia (ydinvoiman lisärakentamista vastustaa hieman useampi eli 49 %) ja antipatiseeraa 27 prosenttia (hieman harvempi kuin kannattaa ydinvoiman lisärakentamista (32 %)).

Gloabalistumista ja maailmankaupan vapauttamista vastustavat liikkeet saavat, medianäkyvyyteensä suhteutettuna, ehkä yllättävän vähän kannatusta. Myönteisesti suhtautuvia on vähemmän kuin kielteisesti suhtautuvia. Noin puolella vastaajista ei kuitenkaan joko ole kantaa tai suhtautuminen on neutraali.

Kansalaisliikkeet ovat enemmän naisten kuin miesten mieleen

(**kuvio 24**). Miehät ymmärtävät naisia enemmän vain ulkomaalaisten maahanmuuttoa vastustavia ryhmiä ja äärikansallisia liikkeitä. Koulutuksen mukaan tarkasteltuna havaitaan, että matalan koulutuksen omaavat suhtautuvat keskimääräistä myönteisemmin maahanmuuttoa vastustaviin, integraatiota vastustaviin ja äärikansallisiin liikkeisiin.

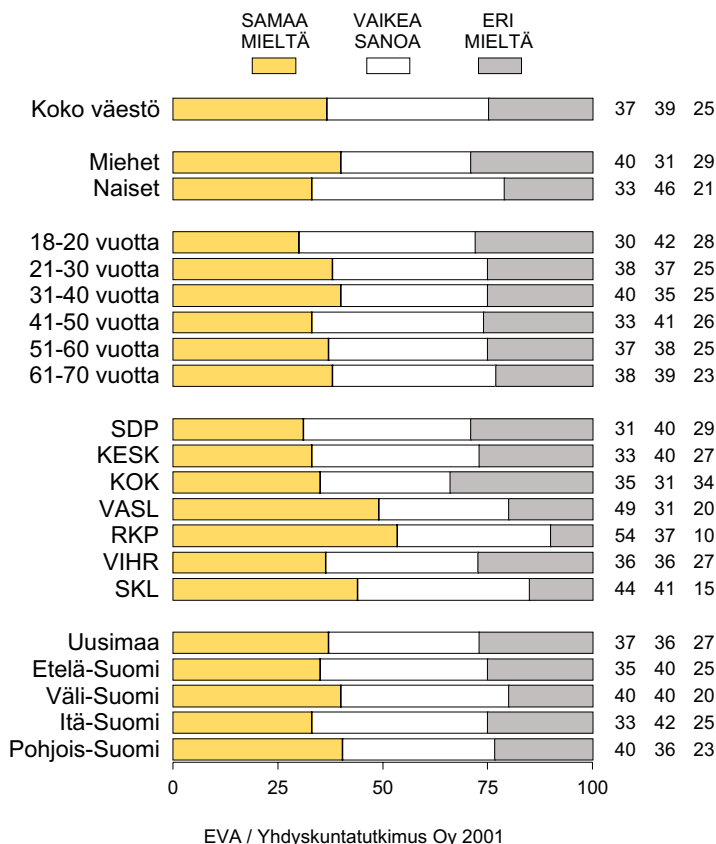

Äärikansallista liikettä ei kannateta, mutta Itävallan ja Norjan mallisen uusoikeistolaisen puolueen nousua Suomessa pitää mahdollisena yli kolmannes (37 %). Eri mieltä on harvempi (25 %). Myös tältä kannalta enemmistön kaipuu vahvalle arvojohtajuudelle on kiinnostavaa – populistit ovat ennenkin aloittaneet arvoista (**kuvio 25**).

4.4 Toimittajat ohjaavat entistä enemmän

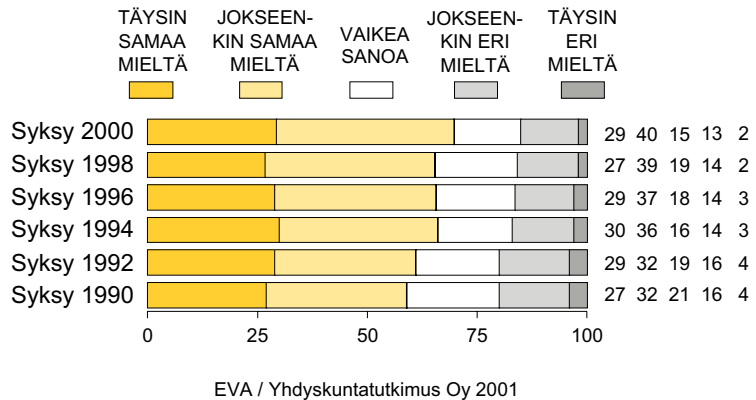
Toimittajat eivät osallistu poliittiseen päätöksentekoon, mutta poliittista päätöksentekoa ilman mediaa on vaikea kuvitella. Kansalaiset saavat merkittävän osan myös kulttuuria, viihdettä, ulkomaita ja ur-

Kuvio 25. "EUROOPAN MAISSA (mm. Itävalta, Norja) LAAJAA KANNATUSTA SAANEET ÄÄRIKANSALLISMIELISET/UUSIOIKEISTOLAISET PUOLUEET NOUSEVAT ESILLE VIELÄ SUOMESSAKIN" (%).

heilua koskevasta informaatiosta tiedotusvälineiden kautta. Selvä enemmistö suomalaisista on vuodesta 1990 alkaen allekirjoittanut mediakriittisen käsityksen, jonka mukaan toimittajat ohjaavat liikaa mielipiteitä Suomessa. Näin ajattelevien osuus on nyt noussut tasosta, joka vakiintui 1990-luvun puolella välissä. Kaksi kolmesta (69 %) yhtyy käsitykseen (**kuvio 26**). Vuoden 1998 tutkimuksessa yhteiskunnan valtarakennetta arvioitaessa media nähtiin laajimmin tahona, jolla on liian paljon valtaa.

Kuvio 26. "TOIMITTAJAT OHJAAVAT LIIKAA MIELIPITEITÄ SUOMESSA" (%).

Yhteiskunnallisia ristiriitoja ja vastakkainasetteluja koskevasta kehityksestä saa vihiä myös kehityksen suunnasta. Lamavuonna 1992 joka toinen (50 %) vastaaja näki tiedotusvälineiden ja politiikan sekä talouselämän päättäjien välillä olevan voimakkaan vastakkainasettelun. Tässä tutkimuksessa osuus on pudonnut kolmannekseen (33 %). Ja lähivuosina ristiriidan otaksutaan pikemminkin heikkenevän kuin voimistuvan.

5 MITÄ KUULUU MARKKINOILLE, MIKÄ KUULUU JULKISELLE SEKTORILLE?

Rajankäynti julkisen ja yksityisen sektorin välillä on yksi politiikan peruskysymys. Valmista mallia ei ole onnistuttu kehittämään. Muutama vuosikymmenen kestänyt hyvinvointivaltion rakentaminen otti osin uuden suunnan 1990-luvulla. Markkinat saivat lisää vapauksia.

Huomattiin, että palvelujen tuottaminen ja rahoittaminen voidaan erottaa toisistaan. Yksityistämismahdollisuuksia haettiin yhtä hyvin teiden rakentamisessa kuin terveydenhuollossa. Julkisesta keskustelusta syntyi tämän seurauksena kuva, että hyvinvointivaltio oli romutettu. Vähitellen havahduttiin huomaamaan, että totuus on paljon monisärmäisempi.

Etenkin syksyn 2000 aikana korostuivat puoluepolitiikkojen puheenvuorot, joissa korostettiin ns. jakopolitiikkaa ja julkisen talouden mahdollisuuksia ja kehittämistarvetta. Samalla media raportoi laajasti mm. terveyden- ja vanhustenhoidon epäkohdista.

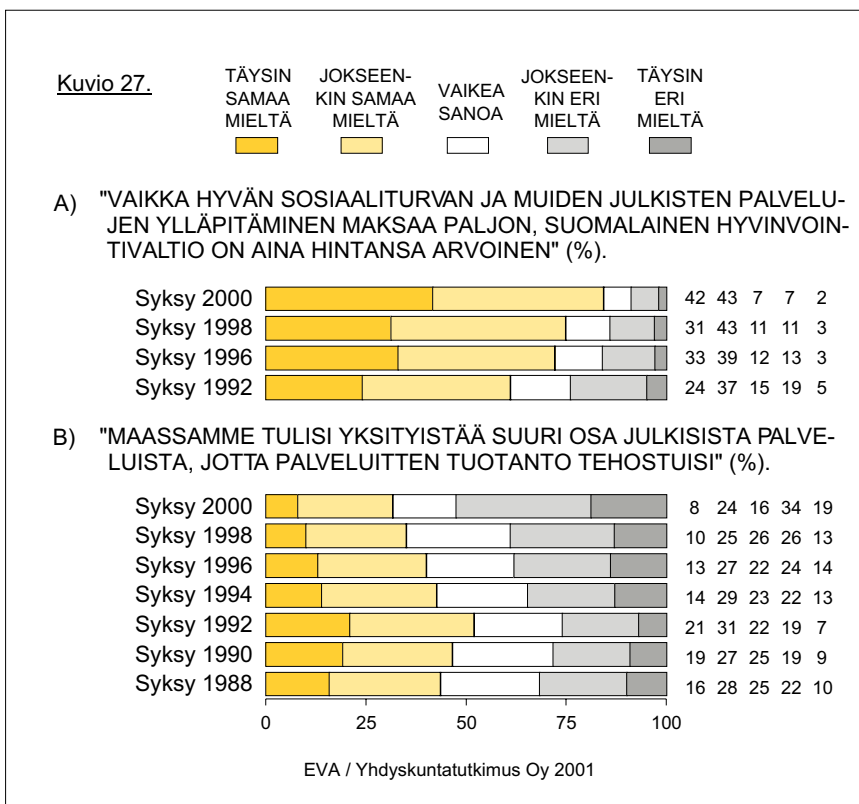
5.1 Perinteisen hyvinvointivaltion arvostus kasvaa edelleen

Kansalaismielipide on kehittynyt johdonmukaisesti koko laman jälkeisen ajan. Niiden osuus, joiden mielestä suomalainen hyvinvointivaltio on aina hintansa arvoisen, vaikka palvelujen ylläpitäminen tulisi kalliiksi, on kasvanut koko sen ajan, kun tätä on mitattu. Jo lähtötilanteessa julkisten hyvinvointipalveluiden kannatus oli korkea.

Tässä tutkimuksessa samanmielisten osuus on noussut jo yli neljään viidesosaan (84 %). Suhteellisen harvoissa asiakysymyksissä suomalaiset saavuttavat vastaavantasoisien yksimielisyyden. Puolueittaisessa tarkastelussa vähiten ajatukseen yhtyvät kokoomuksen kannattajat (hekin 80 %) ja eniten SDP:n tukijat (peräti 94 %) (**kuvio 27A**).

Ajatus julkisten palveluiden yksityistämisestä tehokkuuden lisäämisen nimissä sai suurimman tuen lama-aikana vuonna 1992. Ajatusta vastusti vain joka neljäs (26 %). Tässä tutkimuksessa yksityistämistä kannattaa enää kolmannes (32 %) samalla kun vastustajien määrä on noussut yli puoleen (52 %) vastaajista. Vastustajien osuus on kak-

sinkertaistunut laman jälkeen. Erityisen näkyvä nousu kielteistymiskehityksessä on tapahtunut edellisestä, vuoden 1998 mittauksesta (**kuvio 27B**).

Keskimääräistä enemmän yksityistäminen saa puoltaa johtavassa asemassa olevilta (49 %) ja yrittäjistä (47 %). Vastustus puolestaan korostuu akateemisten (57 %) sekä SAK-laisten ja STTK-laisten (molemmat 62 %) piirissä. Kokoomuksen kannattajista 52 prosenttia puoltaa yksityistämistä. Enemmistö SDP:n (62 %), vasemmistoliiton (75 %), vihreiden (60 %) ja keskustan (51 %) kannattajista suhtautuu yksityistämiseen kielteisesti.

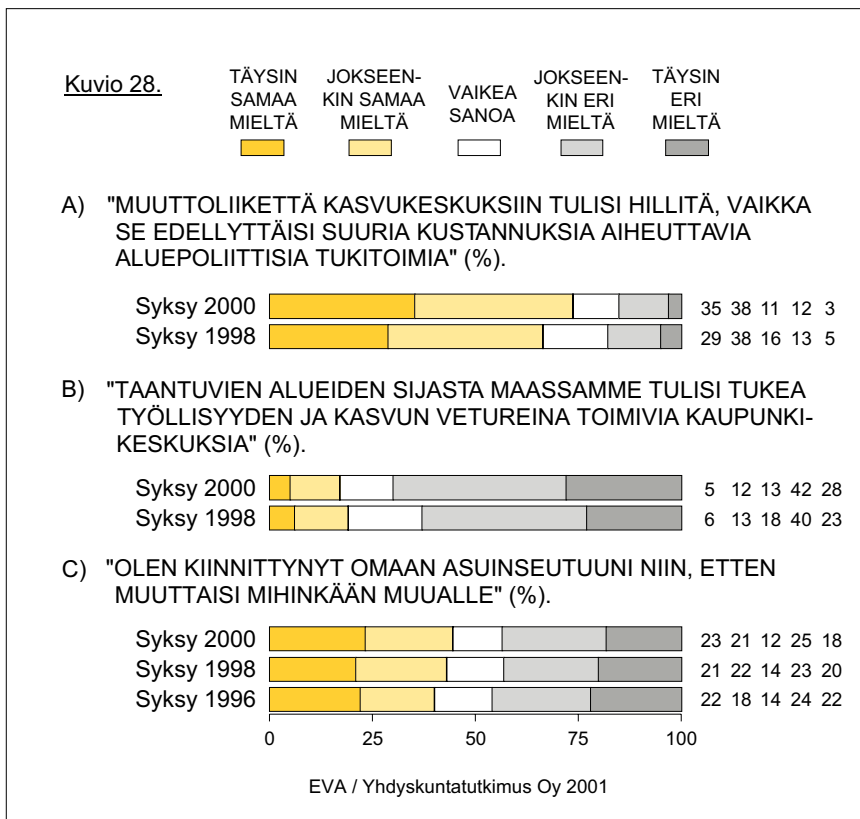
Syrjäseutuja tuetaan periaatteessa

Julkisten palveluiden ohella aluepolitiikka on ollut suomalaisen hyvinvointijärjestelmän peruspilareita. Maassamuutto puolestaan on ol-

lut viime vuosien keskeinen kehitysilmiö koko Suomen laajuudessa. Edellä ristiriitoja kartoittavassa kysymyssarjassa kasvukeskuksien ja syrjäseutujen välinen jännite olikin noussut kärkitilalle. Johdonmukaisesti tähän ajatteluun istuu, että kolme neljästä (75 %) arvioi suuren osan maaseutua olevan autoitunut neljännesvuosisadan kuluttua.

Tukea olisi mieluummin suunnattava alueille, joista ihmiset lähtevät kuin niihin kasvukeskuksiin, joihin he päätyvät (**kuviot 28A ja B**). Tämän tyyppinen ajattelu on jonkin verran yleistynyt kahden vuoden aikana, vaikka jo silloin taso oli korkea.

Asuinkontekstia kuvaavat tekijät heijastuvat hieman arviointeihin. Itä-Suomessa asuvat (80 %) vastustavat yhtenäisimmin kaupunkikeskusten tukemista, mutta myös pohjois- ja välisuomalaiset ovat keskimääräistä yksituumaisempia (molemmat 75 %). Alle neljän tuhannen asukkaan kunnissa kasvukaupunkien tukemista vastustaa 85

prosenttia, ja suurissa, yli 80 000 asukkaan kaupungeissakin – niissä, joita tuki koskisi – kaksi kolmesta (64 %).

Nämä kaksi kysymystä koskevat välillisesti suhtautumista eri alueiden menestyksen eväisiin. Kansalaisilta kysyttiin lisäksi heidän omaa sitoutumistaan kotiseutuunsa. Suomalaiset jakautuvat edelleen kahteen yhtä suureen leiriin (**kuvio 28C**). Kiinnittyminen näin mitattuna on keskimääräistä suurempaa Itä- ja Pohjois-Suomessa sekä alle 8000 asukkaan kunnissa. Maan eteläosien ja suurten kaupunkien – kuten myös korkeasti koulutettujen – lukuja luonnollisesti laskee jo se, että niissä suuri osa väestöstä on muualta muuttaneita, kotiseutunsa jo katkaisseita.

5.2 Julkisen talouden kehittämiskohteet

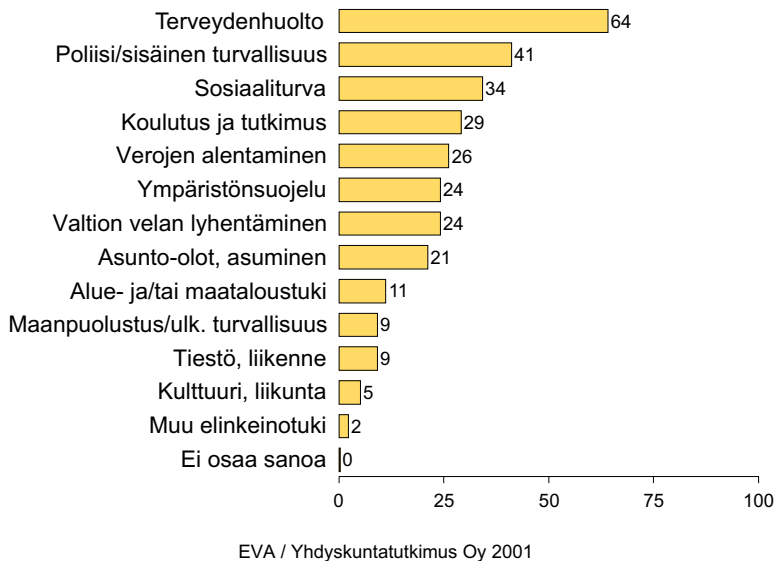
Yhteiskunnan erilaisten tehtävien tärkeysjärjestykseen laittaminen, priorisointi, tuo keskusteluun uuden näkökulman. Vastaajia pyydettiin nimeämään annetuista vaihtoehdoista tärkeimmät julkisen talouden kehittämiskohteet. Taustaoletuksena oli tilanne, että julkisessa taloudessa olisi varaa panostaa nykyistä enemmän joihinkin toimintoihin (**kuvio 29**).

Selkeästi tärkeimmäksi nousee terveydenhuolto. Kaksi kolmasosaa (64 %) kansalaisista katsoo sen julkisen talouden ensiarvoiseksi kehittämiskohteeksi (**kuvio 30**).

Toiseksi korostetuin – poliisi ja sisäinen turvallisuus (41 %) – heijastaa mm. niitä tutkimussarjan edellisessä osassa esiintuotuja tuloksia, joiden mukaan näkemys poliisin vallan vähäisyydestä on yleistynyt ja huoli turvattomuudesta kasvanut. Yhden taustaselityksen näille tuloksille antaa myös valtaenemmistön (93 %) kanta, jonka mukaan huumeiden käytön lisääntyminen sekä siitä seuraava muu rikollisuus muodostavat erityisen vakavan uhan yhteiskuntamme kehitykselle. Kanta on voimakkaimmin latautunut asenne koko tutkimuksessa (kts. kuvio 1). Huumausaineissa symbolisoituu rajat ylittävä pahuus. Kun yksimielisyys on näinkin kattava, väestöryhmittäisiä eroja ei juuri ole.

Sosiaaliturva kaipaa kohennusta jonkin verran useamman mielestä kuin koulutus ja tutkimus. Alue- ja maataloustuki eivät näin tiedusteltuna saa kovinkaan suurta huomiota, vaikka niiden periaatteellinen tarve hyväksytään. Monet muut tarpeet ovat kuitenkin vielä tär-

Kuvio 29. JULKISEN TALOUDEN TÄRKEIMMÄT KEHITTÄMISKOHTEET (kuuluu kolmen tärkeimmän joukkoon, %).

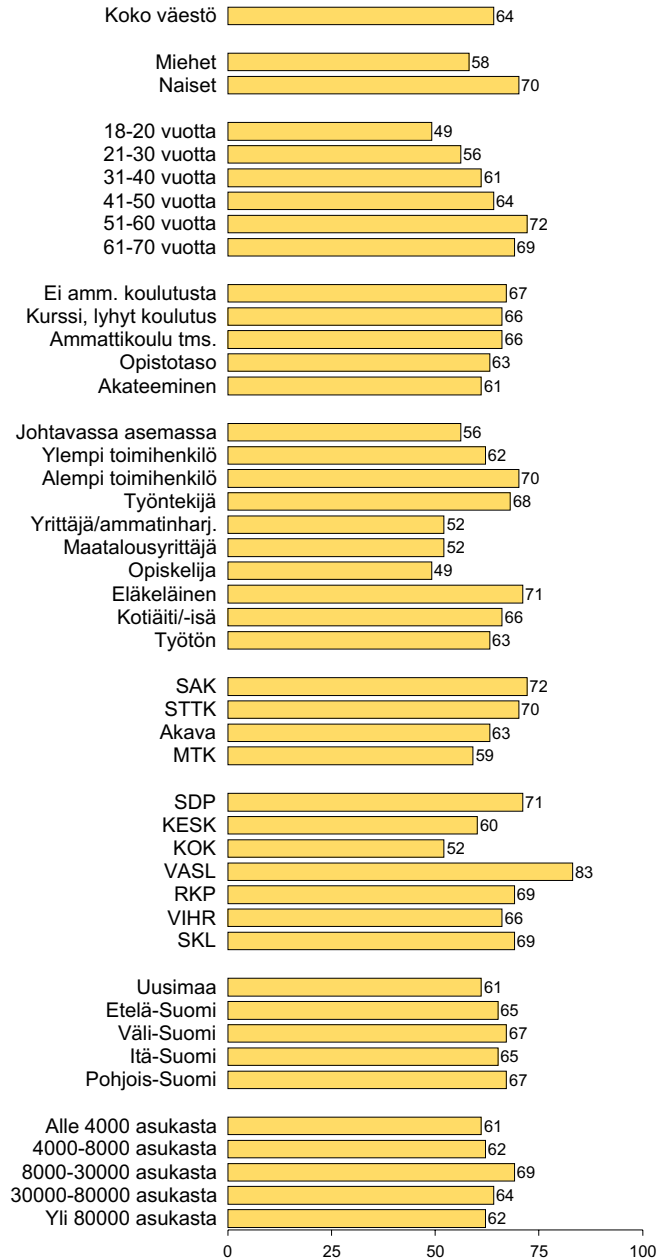

keämpiä. Myöskään maanpuolustus, kulttuuri ja yritystuet eivät ole ensisijaisia painopistealueita kuin aniharvojen mielestä.

Valtion velan lyhentäminen on ollut paljon esillä, kun julkisen talouden menojakaumasta on keskusteltu. Kansalaisten priorisoinneissa se ei ole kärkipäässä. Väestöryhmittäisessä tarkastelussa eniten sitä korostavat kokoomuksen kannattajat ja johtavassa asemassa olevat. Verojen alentaminen ei nouse tärkeäksi sekään, joten odotukset kohdistuvat ensisijaisesti hyvinvointipalvelujen kehittämiseen.

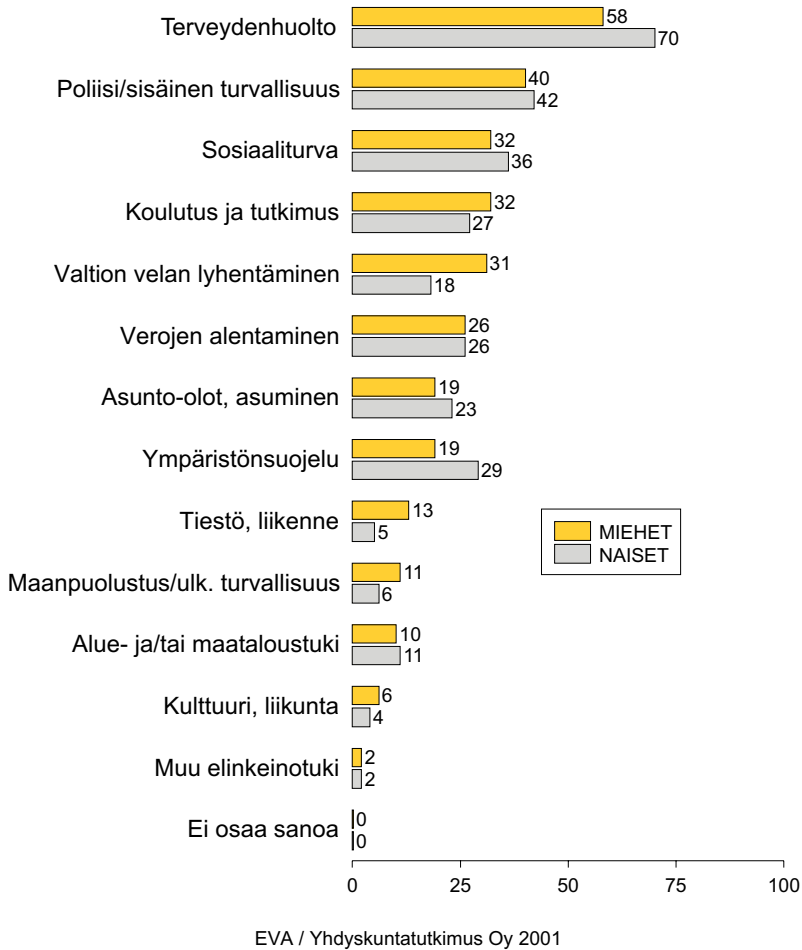
Miesten ja naisten välillä on selviä painotuseroja (**kuvio 31**). Priorisointikannat ovat paitsi käytännöllisiä, osin myös ideologisia. Kokoomuksen kannattajista sosiaaliturvaan panostaisi vain viidennes (18 %), kun sosiaalidemokraateilla (41 %), vasemmistoliitolla (59 %), keskustalla (30 %) ja vihreillä (34 %) osuus on suurempi. Vastaavalla tavalla terveydenhuollon priorisoinnissa havaitaan puolueittaisia asteroja.

Kuvio 30. JULKISEN TALOUDEN KEHITTÄMISKOHTEET: TERVEYDENHUOLTO (kuuluu kolmen tärkeimmän joukkoon, %).

EVA / Yhdyskuntatutkimus Oy 2001

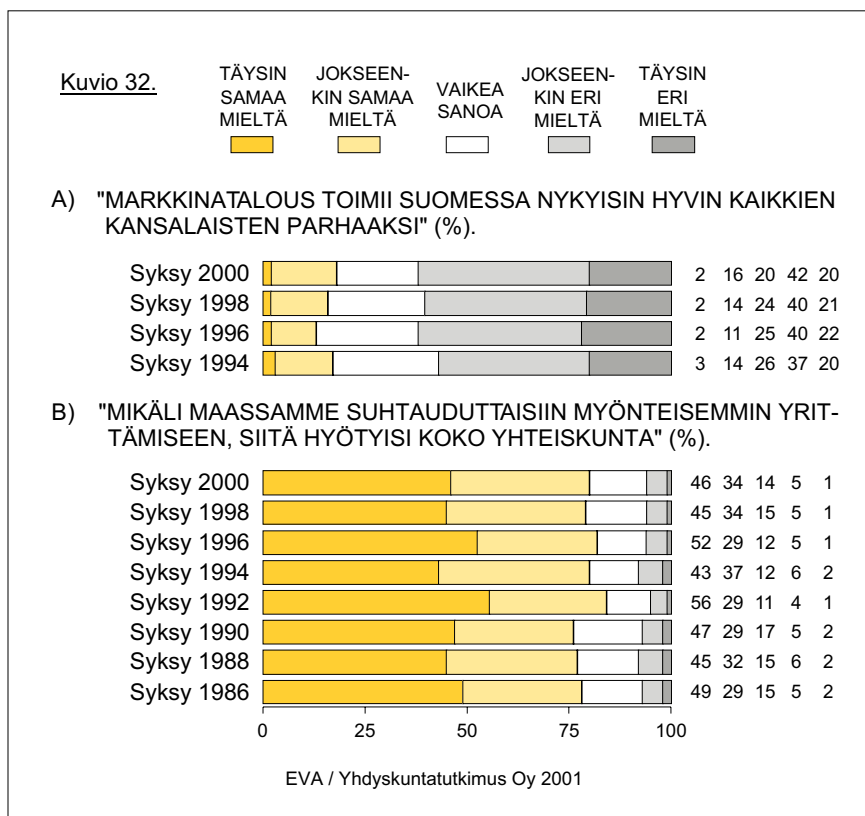
Kuvio 31. JULKISEN TALOUDEN TÄRKEIMMÄT KEHITTÄMISKOhteet (kuuluu kolmen tärkeimmän joukkoon, %).

5.3 Markkinat vetävät, mutta onko suunta oikea?

Markkinatalouden yleinen toimivuus yksittäisen ihmisen kannalta saa aiempaan tapaan yhtä tylyn tuomion kuin demokratian toimivuus. Molemmissa tapauksissa on varmasti mukana sekä periaatteellista urpu-

tusta urputuksen vuoksi että käytännöllistä ainesta. Joka tapauksessa lähtökohdat voisivat yhteiskunnallisen luottamuksen kannalta olla suotuisimmatkin (**kuvio 32A**).

Varsinkin markkinatalouden uusia, nykysukupolville nykylaajuudessa (esim. pörssi) ennen kokemattomia ilmiöitä kohtaan esiintyy epä-tietoisuutta ja myös epäluuloisuutta. Kokemuksella on ilmeinen vaikutus kantoihin. Kun halutaan vanhaa hyvinvointivaltiota takaisin, tiedetään mitä halutaan. Nykyisestä markkinataloudesta ja sen tulevaisuudesta ei oikein tiedetä, mitä ne tarkoittavat.

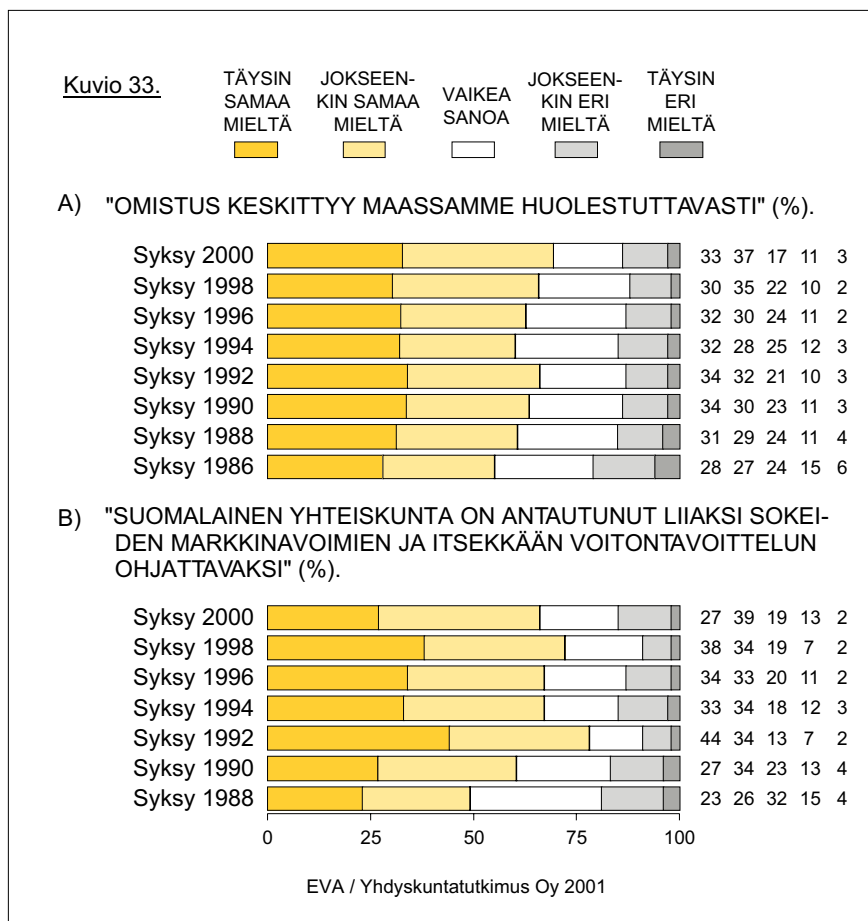
Keskittyminen ja liiallinen ohjailuvalta huolestuttavat edelleen

Yrittäminen on pysynyt hyvässä huudossa 1980-luvun puolestavälis-tä. Neljä viidesosaa vastaajista uskoo koko yhteiskunnan hyötävän,

mikäli yrittämiseen suhtauduttaisiin myönteisemmin. Kannanotto alkaa olla jo periaatteellinen. Luultavasti kannat eivät muuttuisi, vaikka politiikassa tehtäisiin melkein mitä hyvänsä (**kuvio 32B**). Yrittäminen samaistuu ilmeisesti vastaajien mielissä kivijalkayrittämiseen ja yleensä pienimuotoiseen toimintaan. Verhoiluliike ja pieni veneveistämö ovat yrityksiä niin kuin Nokiakin, mutta Nokia ei ole yrittämistä.

Selkeä enemmistö on huolissaan omistuksen keskittymisestä. Huoli muodostaa tutkimuskaudella kaksi toisiaan muistuttavaa portaikkoa. Ensimmäinen portaikko katkesi lamaan. Sen jälkeen keskittymiskritiikki on uudelleen tasaisesti kasvanut (**kuvio 33A**).

Huoli sokeiden markkinavoimien liiallisesta ohjailusta on sen sijaan hieman hellittänyt. Huolen taso on kuitenkin edelleen varsin

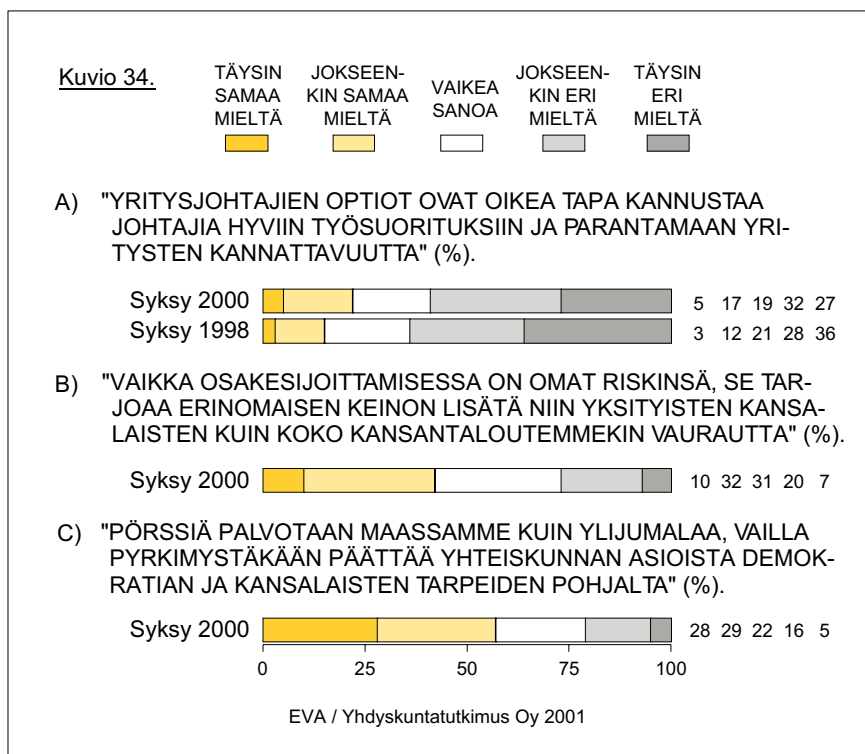

korkea, sillä kaksi kolmesta näkee markkinavoimien toiminnan liian omavaltaiseksi (**kuvio 33B**).

Väestöprofiilit näissä kahdessa kysymyksessä ovat samankaltaiset. Mitä vanhempi vastaaja on, sitä suurempaa on epäily markkinatalouden ylilyöntejä kohtaan. Koulutustason noustessa hälvenee huoli, joskin selvä enemmistö akateemisistakin allekirjoittaa molemmat väitteet. Sukupuoli ei juuri erittele kantoja. Suurena yllätyksenä ei voine pitää sitä, että kokoomuslaisten huolestuneisuus ei yllä lähellekään SDP:n ja vasemmistoliiton kannattajien kriittisyyttä.

Markkinatalouden uusista ilmiöistä yritysjohtoon optiot ovat olleet voimakkaan julkisen paheksunnan kohteena. Kaksi vuotta sitten yksi kuudesta (15 %) piti niitä oikeana keinona kannustaa yritysjohtoa. Nyt määrä on noussut yhteen viidestä (22 %). Eri mieltä on kuitenkin edelleen enemmistö (59 %) (**kuvio 34A**).

Pörssistä on tullut jokapäiväinen uutisaihe. Suomalaiset suhtautuvat osakemarkkinoihin maltillisesti. Osakesijoittamisessa on mie-

lekkyytensä kahden viidesosan (42 %) mielestä. Eri mieltä olevia on vähemmän (**kuvio 34B**).

Sekä optiot että osakesijoittaminen sopivat paremmin alle 30-vuotiaille ja korkeasti koulutetuille. Puolueittain tarkasteltuna selvästi keskiarvosta erottuvat kokoomuksen ja vasemmistoliiton kannattajat – eri suuntiin.

Kohtuus kuitenkin kaikessa: reilu puolet arvelee pörssihiuman hurahaneeksi, sillä heidän mukaansa pörssiä palvotaan kuin epäjumalaa, vailla pyrkimystäkään päättää yhteiskunnan asioista demokratian ja kansalaisten tarpeiden pohjalta (**kuvio 34C**). Ehkäpä yllättäen miehet ovat enemmän sitä mieltä kuin naiset.

Vaikuttaa siltä, että markkinatalous sinänsä sopii kansalaisille, mutta erityisesti sen kapitalistiset piirteet epäilyttävät. Rikkaiden ja köyhien välisen ristiriidan voimakas kokeminen ja sen odotettu kärjistyminen tulevaisuudessa viestivät samasta ilmiöstä. Pelkällä palkkatyöllä kun ei ilmeisesti uskota rikastuvan.

5.4 Globalistumisesta epätietoisuutta

Globalistuminen on tullut päivittäiseksi käsitteeksi, ainakin mediasa. Kansalaisille käsite on jäänyt toistaiseksi vaikeasti avautuvaksi. Mielenpitoita ei leimaa sen enempää intomielisyys kuin tuomitsevuuskaan, vaan yksinkertaisesti epätietoisuus.

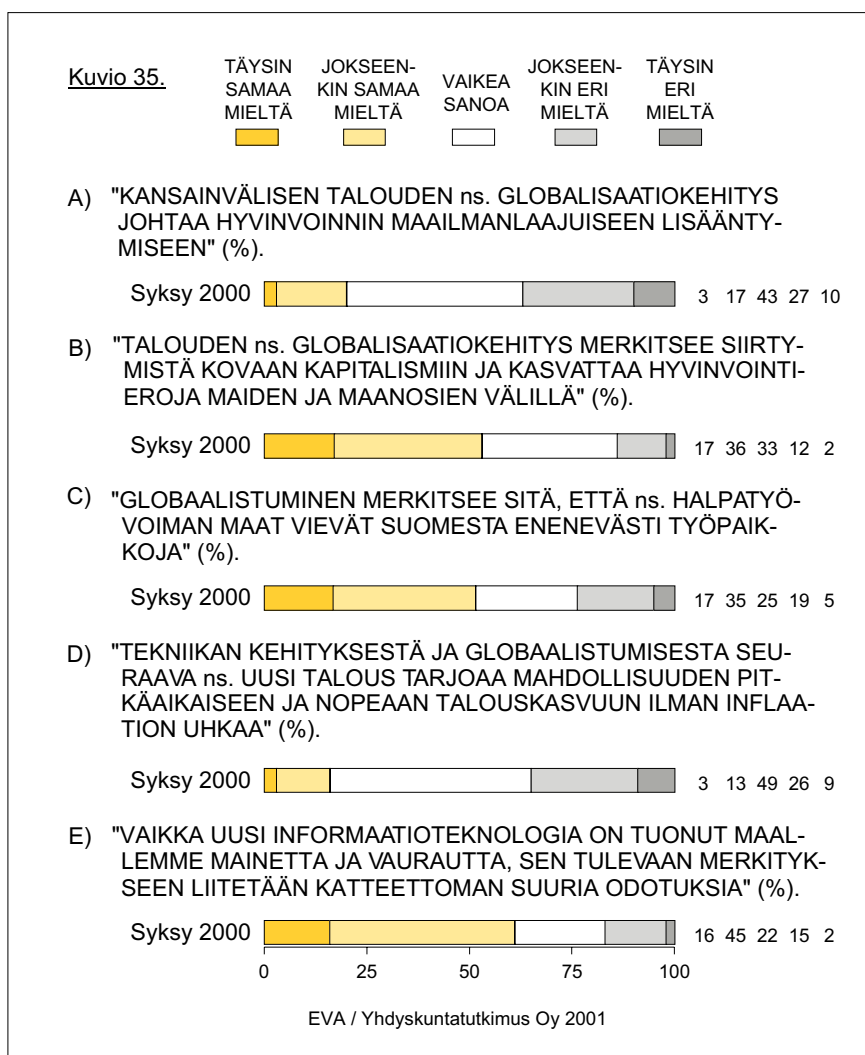
Globalistuminen on ollut esillä etenkin talousuutisissa, mutta se sisältää muitakin tärkeitä teemoja: saastuminen, väestöliikkeet, ihmisoikeudet, kansainvälinen rikollisuus ja aseelliset selkkaukset ovat asioita, joilla on joko suoraan tai välillisesti vaikutusta myös Suomessa. EU-jäsenyys yhtäältä ja maailman talousliikkeiden vapauttaminen toisaalta ovat kytkeneet meidät aiempaa tiiviimmin maailmanlaajuisiin ilmiöihin.

Tulevaisuus voisi näyttää valoisammalta: vain kolmannes uskoo maailmanrauhan olevan vakaalla pohjalla vuonna 2025 ja valtaenemistön mielestä ympäristön tila heikkenee tulevaisuudessa huomattavasti. Suomenkin muuttumisesta monikulttuurisemmaksi on erillinen esittely jäljempänä.

Kansalaisliikkeisiin suhtautumisesta selviää, että myönteisim-

min kansalaiset asennoituvat juuri globaalisti profiloituneisiin liikkeisiin. Eniten myönteisyyttä keräävät ihmisoikeuksiin, kehitysmaakauppaan ja ympäristöön keskittyvät liikkeet.

Globaalistumiskehitys johtaa hyvinvoinnin maailmanlaajuiseen lisääntymiseen vain joka viidennen (20 %) mielestä. Vastakkaista mieltä on runsas kolmannes (37 %). Merkittävän moni ei kuitenkaan vielä osaa ottaa asiaan kantaa (43 %) (kuvio 35A). Johtavassa asemassa olevat ja kokoomuksen kannattajat suhtautuvat selvästi toiveikkaimmin globaalistumisen hyvinvointivaikutuksiin. Vähiten vakuuttuneita

ovat vasemmistoliiton, vihreiden ja kristillisten kannattajat.

Kielteiset globaalistumisteesit saavat hanakammin puoltoa. Run-
sas puolet (53 %) yhtyy ajatukseen, että kehitys merkitsee siirtymistä
kovaan kapitalismiin ja kasvattaa hyvinvointieroja maiden ja maan-
osien välillä. Tässäkin kolmannes (33 %) on epätietoisia (**kuvio 35B**).

Epätietoisten suuri määrä selittää myös sitä, että suomalaiset
eivät juurikaan anna tukeaan globaalistumiskehitystä vastustaville kan-
salaisliikkeille (kts edellä). Myös siinä suhteessa suuri osa vastaajista
ei osaa ottaa globaalistumiseen kantaa. On luonnollista, että tukea ei
tipu, kun asiaa ei tunneta.

Vastaajilta tiedusteltiin lisäksi kantaa kahteen globaalistumisen
erityisvaikutukseen. Joka toinen (52 %) arvelee halpatyövoiman mai-
den vievän enenevästi työpaikkoja Suomesta (**kuvio 35C**). Tämän tyyppinen huoli on selkeästi sidoksissa ikään ja koulutustasoon: etenkin vanhemmat ja vähän koulutetut kokevat työpaikat uhatuiksi.

Toinen, käsitteellisestikin vaikeampi kysymys, koski talouden vakautta: johtaako tekniikan kehityksen ja globaalistumisen yhteis-
vaikutuksena syntynyt ns. uusi talous pitkäaikaiseen ja nopeaan ta-
louskasvuun ilman inflaatiota? Joka toiselle kannan muodostaminen on vaikeaa (**kuvio 35D**). Vastausta voi pitää rehellisenä.

Pohjalla on epätietoinen ja mieluummin epäilevä perusvire. Se koskee myös maamme mahdollisuuksia. Selvä enemmistö (61 %) ajat-
telee, että vaikka uusi informaatioteknologia on tuonut maaillemme
mainetta ja vaurautta, sen tulevaan merkitykseen liitetään katteetto-
man suuria odotuksia (**kuvio 35E**).

6 KOULUTUSTA KEHITETTÄVÄ MALTILLISESTI

Koulutuksesta ja osaamisesta käytävä yhteiskunnallinen keskustelu on pysynyt vilkkaana vuodesta toiseen. Teemoja on viljalti. Paljon esillä olevia aiheita ovat peruskoulun antamat valmiudet ja opettajien asema ja tehtävät, teoreettisen ja käytännönläheisen opetuksen suhde, ns. huippukeskustelu (huippuosajat, huippuyksiköt korkeakouluissa, koulutusmenot maailman huippua) ja aikakeskustelu (yhtäältä se, että elämä on jatkuvaa kouluttautumista ja oppimista ja toisaalta se, että suomalaiset valmistuvat työelämään kansainvälisesti vertaillen vanhoina, mutta jäävät eläkkeelle nuorina).

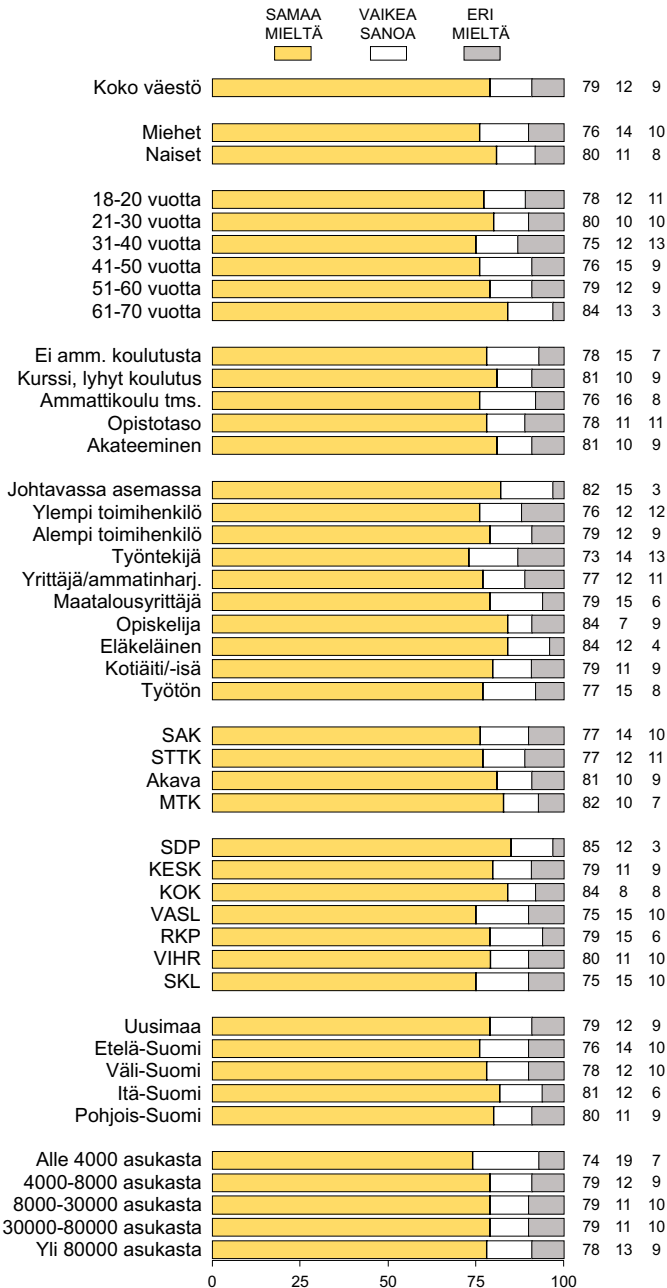
Taustalla on muutama perusoivallus. Sotien jälkeinen elin- ja elämisentason melkoinen nousu selittyy merkittävästi koulutustason nousulla. Vahva peruskoulutus kaikille on tehnyt mahdolliseksi mm. 1990-luvun tarvitsemien uusien osajien nopean käyttöönsaamisen. Tämän kaltainen päättely miellyttää myös selkeää enemmistöä vastaajista. Neljä viidestä (79 %) yhtyy käsitykseen, jonka mukaan Suomen viime vuosien huikea menestys maailmalla perustuu ennen muuta maassamme annettavan koulutuksen korkeatasoisuuteen ja tasa-arvoisuuteen (**kuvio 36**).

Koulutusta voidaan tarkastella eri näkökulmista. Yhteiskunnallisia ristiriitoja koskevassa kysymyssarjassa (edellä) jännite hyvin koulutettujen ja huonosti koulutettujen välillä koettiin voimakkaaksi. Selvä enemmistö arvelee jännitteen kasvavan lähitulevaisuudessa entisestään. Jännite ei tarkoita toinen toistensa kimpussa olemista, vaan se näkyy toiveina ja pelkoina pärjäämisen suhteen.

Toinen tapa suhteuttaa koulutus yhteiskunnalliseen kokonaisuuteen on julkisen talouden painopistealueita koskevassa kysymyssarjassa. Koulutukseen ja tutkimukseen satsausta polttavampia kehittämiskohteita ovat kansalaisten mielestä terveydenhuolto, sisäinen turvallisuus ja sosiaaliturva.

Koulutustaso on lisäksi monessa yhteiskunnallisessa aihepiirissä merkittävä asennoitumisen taustaselittäjä. Suomen kansainväliset valinnat ja kansainvälistyminen, kuten EU-jäsenyys ja ulkomaalaisten tulo Suomeen, ovat aihepiirejä, joissa koulutustaso kertoo paljon ajattelun suunnasta.

Kuvio 36. "SUOMEN VIIME VUOSIEN HUIKEA MENESTYS MAAILMALLA PERUSTUU ENNEN MUUTA MAASSAMME ANNETTAVAN KOULUTUKSEN KORKEATASOISUUTEEN JA TASA-ARVOISUUTEEN (%).

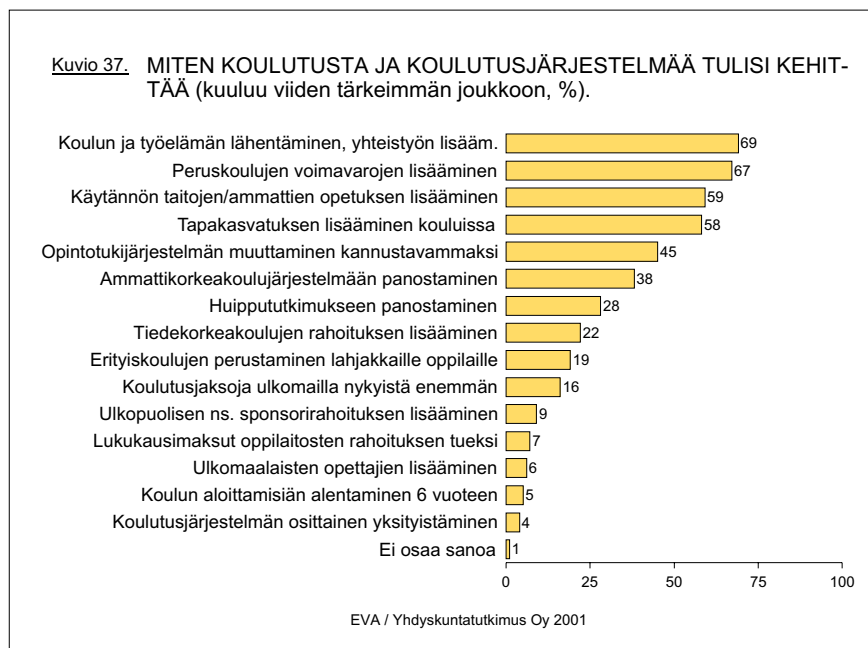
EVA / Yhdyskuntatutkimus Oy 2001

6.1 Miten koulutusta tulisi kehittää?

Tämänkertaiseen tutkimukseen sisältyi myös kysymyssarja, jossa vastaajien tehtävänä oli punnita erilaisia koulutukseen liittyviä tekijöitä. Viidestätoista kehittämiskohteesta tuli valita viisi tärkeintä. Vastaukset eivät täten mittaa suoraan, onko yksittäinen kehittämistarve tärkeä sinänsä, vaan sitä, kuinka tärkeä se on verrattuna muihin (kuvio 37).

Suomalaisten enemmistö korostaa käytännönläheisiä tekijöitä sekä perusvalmiuksia. Yli puolet painottaa koulun ja työelämän lähentämistä, peruskoulujen voimavarojen lisäämistä, tapakasvatuksen merkitystä ja käytännön taitojen opettamista. Ammattikorkeakouluihin panostaminen saa myös enemmän tukea kuin tiedekorkeakoulujen tai huippututkimuksen rahoituksen lisääminen.

Julkinen koulutusjärjestelmä saa kaiken kaikkiaan selkeän puolon. Tämä on johdonmukaista, kun hyvinvointivaltio on muutoinkin suomalaisten mieleen. Varsin harvat haikailevat sponsorirahoitusta kouluihin tai lukukausimaksuja, koulutusjärjestelmän osittaisesta yksityistämisestä puhumattakaan. Kun koulutus ei julkisen talouden priori-

soinnissa nouse aivan tärkeimpään kärkeen, merkitsee se, että koulutukseen ei kaiken kaikkiaan haluta panostaa enää kovin paljoa nykyistä enempää.

Etenkin elinkeinoelämä on toivonut koulun aloittamisiään alentamista kuuteen vuoteen vedoten yhtäältä kansainväliseen vertailuun ja huolehtien toisaalta pitkistä koulutusajoista. Kansalaiset eivät tällaista tarvetta näe olevan. Vain viisi prosenttia vastaajista sijoittaa uudistuksen annetuista vaihtoehdoista viiden tärkeimmän joukkoon. On mahdollista, että pitkät koulutusajat tuntuvat kuitenkin huolestuttavan: lähes puolet (45 %) pitää opintotukijärjestelmän kehittämistä kannustavammaksi viiden tärkeimmän kehityskohteen joukkoon kuuluvaksi. Tätä tukee sekin, että erityisesti ajatukseen yhtyvät alle 30-vuotiaat eivätkä niinkään vanhempien sukupolvet.

Ikä on keskeinen koulutuskannanottojen taustaselittäjä (**kuvio 38**). Naiset kaipaavat mieltä selvästi enemmän lisää voimavaroja peruskoulutukseen, tapakasvatusta ja kannustavampaa opintotukijärjestelmää. Muilta osin sukupuolten väliset erot jäävät vähäisiksi.

Erityistä erityislahjakkaille?

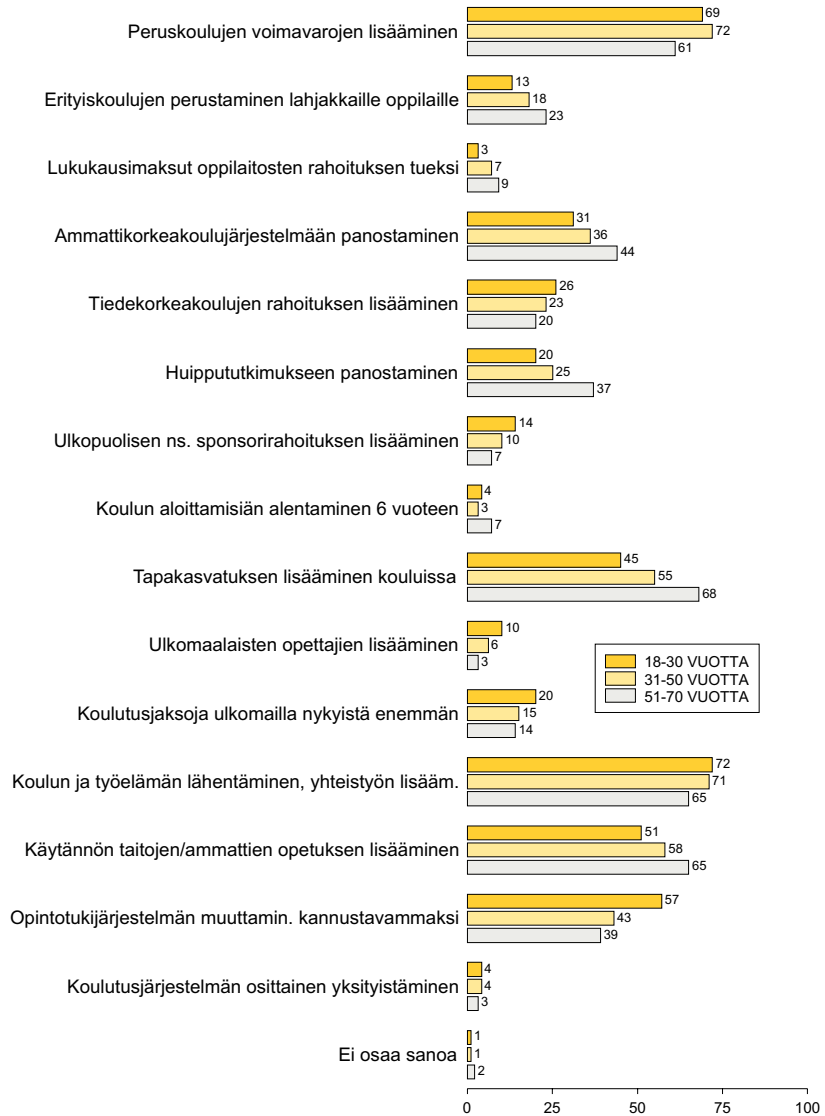
Peruskoulujärjestelmä on juurruttanut ajattelun, jossa rikkaat ja köyhät, lahjakkaat ja vähemmän lahjakkaat istuvat koulussa vieressä. Ennen peruskoulua samaa koulua käytiin vain neljä vuotta. Erityisopetuksella ei ole tarkoitettu erityislahjakkaita. Muodollisesti kaikki saavat saman peruskoulutuksen. Erityislukiot ovat yhä enemmän alkaneet keskittyä oppilaisiin, joilla on erityislahjoja.

Koulutuksen eriyttämiseen suhtautumista selvitettiin tutkimuksessa kahta kautta. Kun erityiskoulujen perustaminen lahjakkaille oppilaille suhteutetaan muihin koulutuksen kehittämistarpeisiin, se ei nouse korkealle. Vain joka viides pitää asiaa tärkeänä. Tulos ei välttämättä tarkoita, että ajatusta vastustettaisiin, vaan, että monet muut kehittämistarpeet ovat tärkeämpiä.

Aiheen aktualisuuden vuoksi tutkimukseen otettiin lisäksi erillinen kysymys, jossa vastaajat esittivät käsityksensä siitä, pitäisikö kaikille tarjottavan laadukkaan peruskoulutuksen lisäksi järjestää lahjakkaille lapsille ja nuorille maksullisia erityiskouluja. Lahjakkaiden erityiskoulutus ja maksullisuus kytkettiin yhteen, jotta kysymys olisi

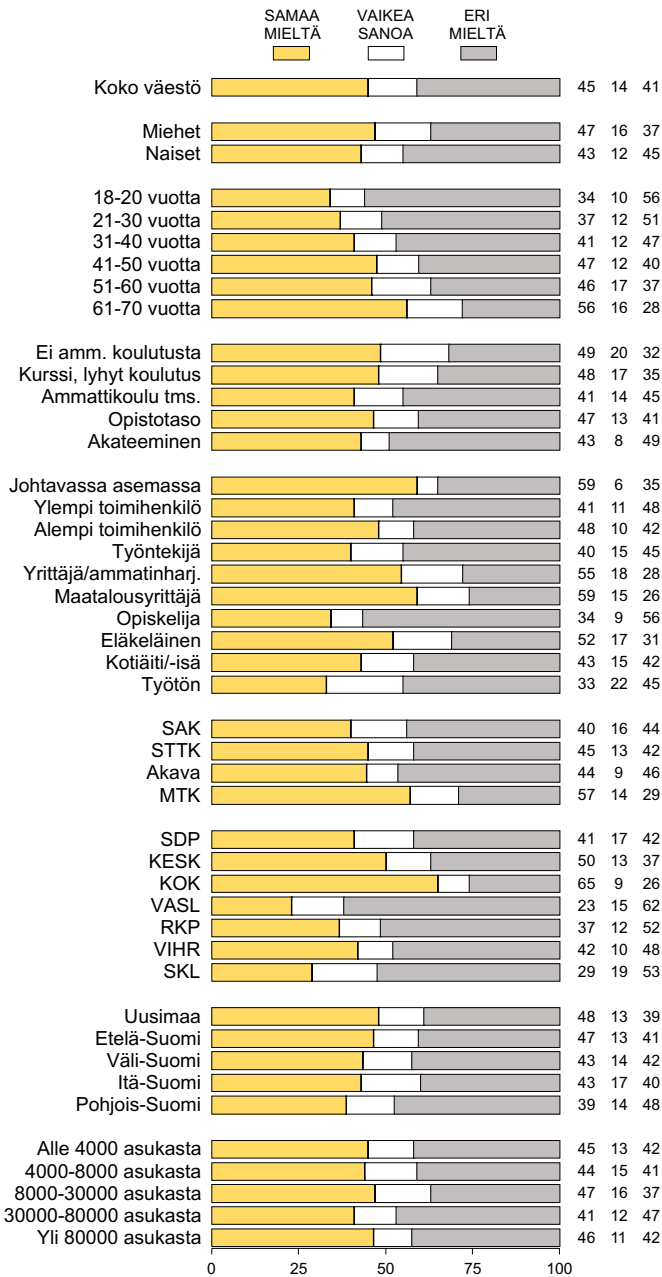
Kuvio 38. MITEN KOULUTUSTA TULISI KEHITTÄÄ (kuuluu viiden tärkeimmän joukkoon, %).

EVA / Yhdyskuntatutkimus Oy 2001

herätteellisempi. Ajatusta kannattavia ja vastustavia on jokseenkin yhtä paljon. Vaihtoehtoa kannattaa hieman useampi (45 %) kuin vastustaa (41 %) (kuvio 39).

Kuvio 39. "VAIKKA LAADUKAS PERUSKOULUTUS TULEE TARJOTA KAIKILLE, LAHJAKKAILLE LAPSI- JA NUORILLE TULISI JÄRJESTÄÄ MAKSULLISIA ERITYISKOULUJA" (%).

EVA / Yhdyskuntatutkimus Oy 2001

Kuria ja järjestystä

Sisäinen turvallisuus ja poliisien valta- ja resurssipula on osa suomalaista huolikirjoa. Enemmistö kaipaa vahvaa johtajaa kurin, järjestyksen ja oikeiden arvojen palauttamiseksi. Johdonmukaisena osana tätä kokonaisuutta on, että ylivoimainen enemmistö, lähes yhdeksän kymmenestä (86 %) on sitä mieltä, että opettajien valtaa ja oikeutta järjestyksenpitoon kouluissa tulisi lisätä. Tavallaan pehmeämpi puoli tätä asiaa on, että koulutuksen prioriteeteissa tapakasvatus nousee varsin korkealle (**kuvio 40**).

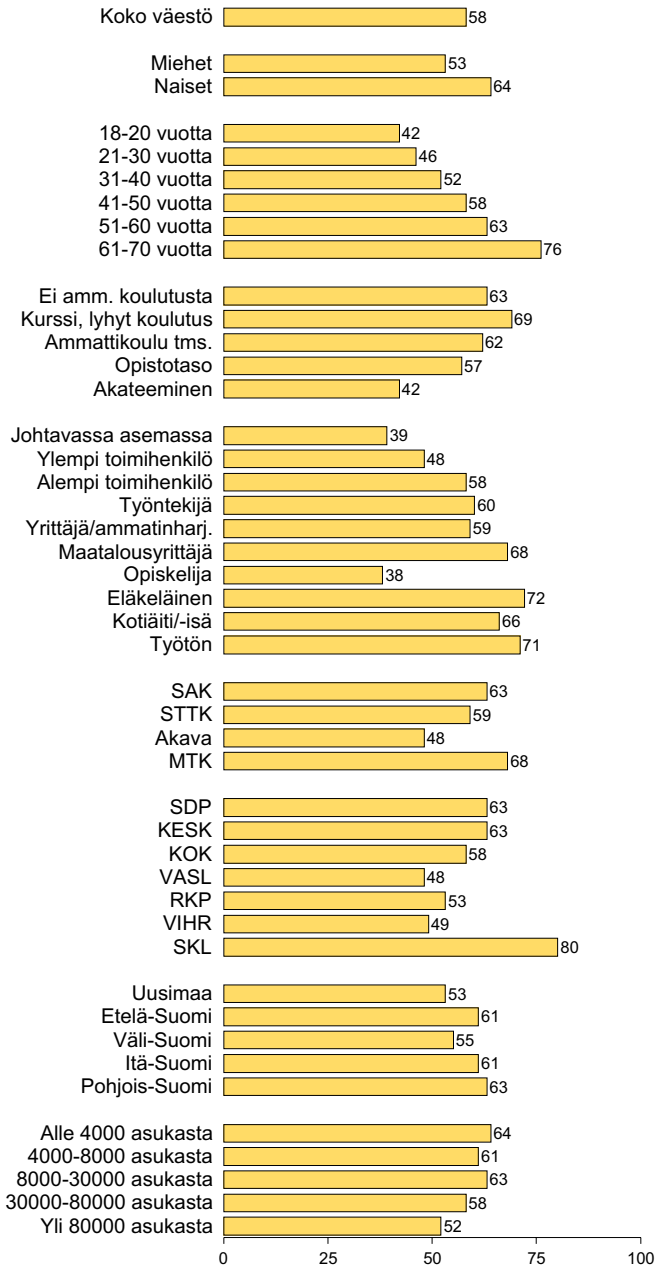
6.2 Työelämä raskasta kaikille

Työelämän kuormittavuus pysyy otsikoissa vuodesta toiseen: burn out, ylityöt ja kuntoutuksen tarve ovat toistuvasti otsikoissa. ”Uhrit” ovat yhä nuorempia. Vuodesta toiseen myös kansalaisten valtaenemmistö katsoo, että suomalaisilla työpaikoilla työskennellään nykyisin ylikierroksilla ja niin kovan paineen alla, että monet ihmiset palavat ennenaikaisesti loppuun. Edelleen yhdeksän kymmenestä ajattelee näin olevan (**kuvio 41A**).

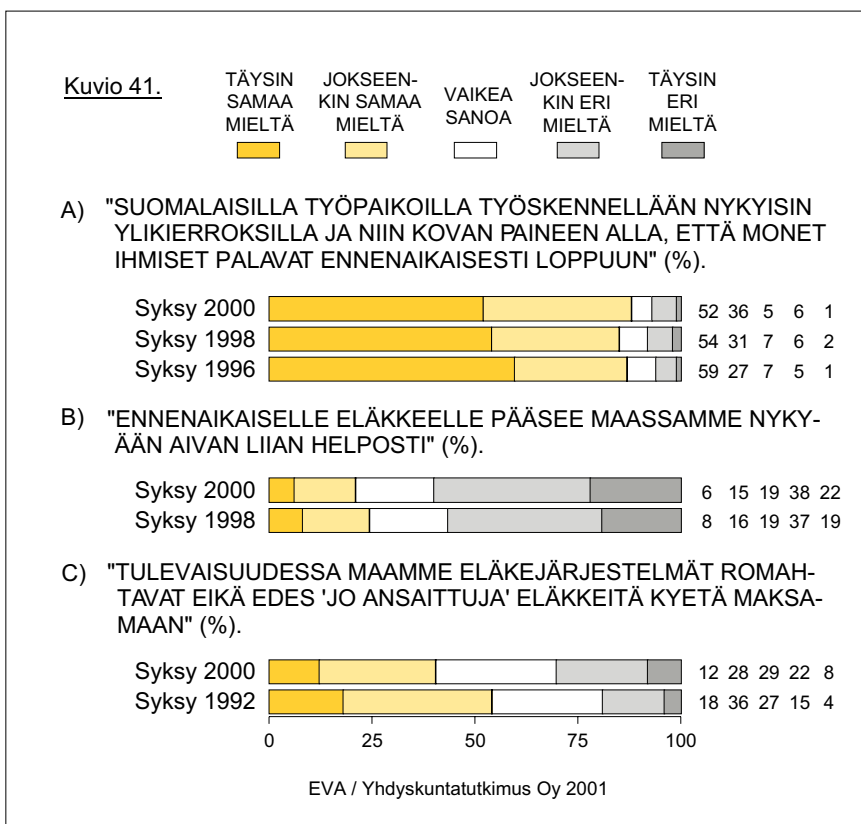
Työn kuormittavuuden onkin arveltu olevan eräs selittäjä sille, miksi suomalaiset haluavat jäädä eläkkeelle varhain. Vain joka viides (21 %) katsoo, että ennenaikaiselle eläkkeelle pääsee liian helposti. Viime mittauksesta seulan koetaan pikemminkin tiukentuneen (**kuvio 41B**).

Eläkekysymyksiin liittyy myös optimismia, sillä usko eläkejärjestelmän pystyessä pysymiseen on kasvanut merkittävästi edellisestä, vuoden 1992 mittauskerrasta: tuolloin arvioita luonnollisesti sävyttivät osaltaan lama-ajan muutoinkin synkeät tunnelmat. Tosin edelleen verrattain monet (40 %) suhtautuvat asiaan skeptisesti arvelen, ettei tulevaisuudessa kyetä eläkkeitä täysimääräisesti maksamaan (**kuvio 41C**).

Kuvio 40. KOULUTUKSEN KEHITTÄMINEN: TAPAKASVATUKSEN LISÄÄMINEN KOULUISSA (kuuluu viiden tärkeimmän joukkoon, %).

EVA / Yhdyskuntatutkimus Oy 2001

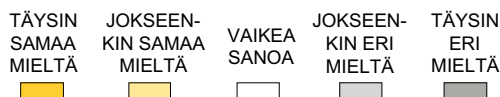

Työelämän suhteissa piileviä jännitteitä

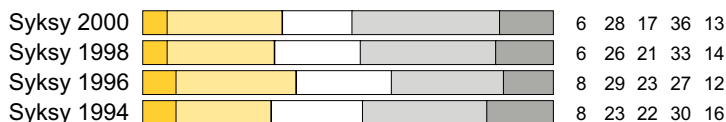
Työnantajien ja työntekijöiden välisiä ristiriitoja ei koeta nyt yhtä suureksi kuin 1986 ja 1992. Toisaalta vuoden 1992 ja tämän mittauksen välissä on esitetty useita kertoja väite, jolla on mitattu käsityksiä työntekijöiden ja työnantajien etujen yhtenevyydestä. Niiden osuus, jotka tätä yhtenevyyttä eivät näe, on ollut pikemminkin nousussa kuin lasussa (**kuvio 42A**).

Tupomaaailmassa työelämän uudistaminen ja sen suhde Suomen menestykseen on vakiintunut kestoaihe. Kansalaisten kanta puolestaan on vakiintunut ainakin, jos kysytään pitäisikö työntekijöiden roolin olla suurempi. Kaksi kolmesta (64 %) on edelleen sitä mieltä, että olisi koko yhteiskunnan edun mukaista, mikäli työntekijät saisivat osallistua ja vaikuttaa yritysten päätöksentekoon nykyistä enemmän (**ku-**

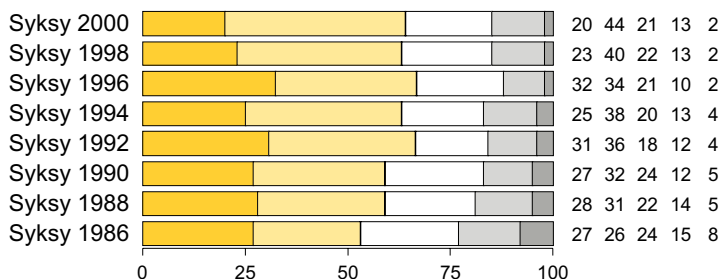
Kuvio 42.

A) "TYÖNTEKIJÖIDEN JA TYÖNANTAJIEN EDUT OVAT SUOMESSA NYKYÄÄN PITKÄLTI YHTENEVÄISET" (%).

B) "MIKÄLI TYÖNTEKIJÄT SAISIVAT OSALLISTUA JA VAIKUTTAA YRITYSTEN PÄÄTÖKSENTEKOON NYKYISTÄ ENEMMÄN, SIITÄ HYÖTYISI KOKO YHTEISKUNTA" (%).

EVA / Yhdyskuntatutkimus Oy 2001

vio 42B). Koulutustason nousu kielteistä arvioita, mutta runsas puolet akateemisistakin yhtyy väitteeseen.

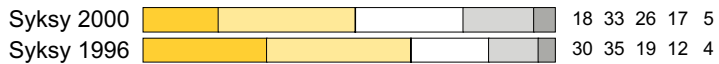
Merkittävä muutos on sen sijaan tapahtunut siinä, millä ehdoin työttömyyttä saadaan nujerrettua. Puolet (51 %) uskoo edelleen, ettei työttömyyden merkittävä alentaminen onnistu ilman työelämän syväleikäviä rakenteellisia uudistuksia ja etujärjestöjen varpaille astumista. Neljä vuotta sitten, kun asiaa edellisen kerran kysyttiin, näin ajatteli selvästi useampi (65 %) (**kuvio 43A ja 44**).

Suhtautuminen lakkoihin, joista aiheutuu suurta haittaa ulko-puolisille, jakaa edelleen kansalaiset kahtia. Lakkojen kieltämisen kannalla on 43 prosenttia ja kieltöä vastaan käytännössä yhtä moni (44 %) (**kuvio 43B**). Enemmistö kokoomuksen, keskustan ja RKP:n kannattajista puoltaa lakkojen kieltämistä ja vastaavasti enemmistö va-

Kuvio 43.

TÄYSIN SAMAA MIELTÄ   JOKSEENKIN SAMAA MIELTÄ   VAIKEA SANOA   JOKSEENKIN ERI MIELTÄ   TÄYSIN ERI MIELTÄ

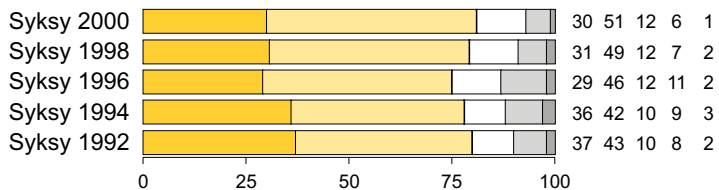
A) "TYÖTTÖMYYYTTÄ EI VOIDA MERKITTÄVÄSTI ALENTAA ILMAN TYÖELÄMÄN SYVÄLLEKÄYVIÄ RAKENTEELLISIA UUDISTUKSIA JA ETUJÄRJESTÖJEN VARPAILLE ASTUMISTA" (%).

B) "LAKOT, JOISTA AIHEUTUU SUURTA HAITTAA ULKOPUOLISILLE, PITÄISI VOIDA KIELTÄÄ KOKONAAN" (%).

C) "TYÖLLISYYS JA SITÄ KAUTTA MUUKIN HYVINVOINTI MAASSAMME RIIPPUU RATKAISEVASTI VIENTITEOLLISUUTEMME KILPAILUKYVYSTÄ" (%).

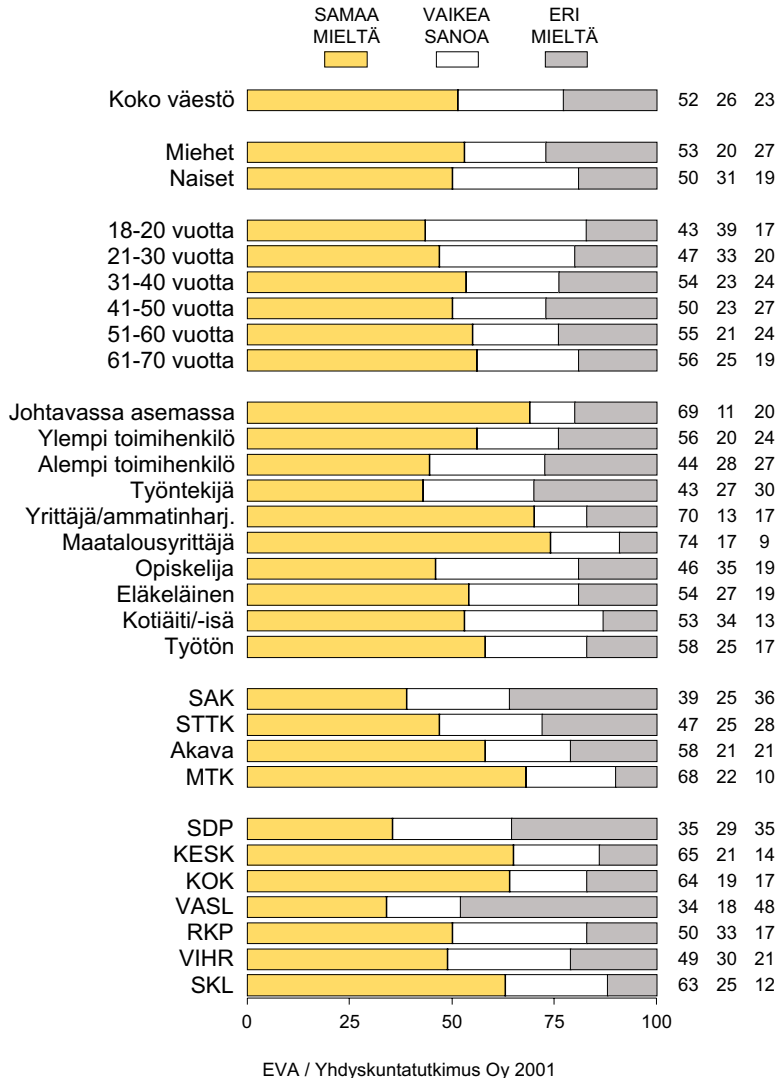

EVA / Yhdyskuntatutkimus Oy 2001

semmistoliiton, SDP:n ja vihreiden kannattajakunnista vastustaa lakko-oikeuden rajoittamista tällaisissakin tapauksissa.

Vaikka työelämän uudistusehdoista – siltä osin kuin niitä tässä tutkimuksessa on kartoitettu – ollaankin erimielisiä, suuri yksimielisyys saavutetaan eräästä perusehdosta. Neljä viidestä (81 %) on edelleen sitä mieltä, että työllisyys ja hyvinvointi ylipäättään ovat ratkaisevasti riippuvaisia vientiteollisuutemme kilpailukyvystä (**kuvio 43C**).

**Kuvio 44. "TYÖTTÖMYYYTTÄ EI VOIDA MERKITTÄVÄSTI ALEN-
TAA ILMAN TYÖELÄMÄN SYVÄLLEKÄYVIÄ RAKEN-
TEELLISIA UUDISTUKSIA JA ETUJÄRJESTÖJEN
VARPAILLE ASTUMISTA" (%).**

7 SUOMEN AVAUTUMISESSA ON EDELLEEN KITKAA

Suomi avautui 1990-luvun aikana vauhdikkaasti. EU-jäsenyys oli koko yhteiskunnan kannalta merkittävä muutos aiempaan. Jäsenyyden aikana on havaittu, kuinka EU yhä useammassa asiassa vaikuttaa myös sisäpolitiikkaan. Selvimmin tällainen kehitys on luonnollisesti näkynyt maataloudessa ja aluepolitiikassa.

Suomalaisten sijoitukset ulkomaille ovat lisääntyneet, samoin ulkomaiset sijoitukset Suomeen. Rajat ylittävät fuusiot ovat olleet näyttäviä etenkin pankki- ja metsäteollisuussektoreilla. Vähitellen on voimistunut myös keskustelu ihmisten liikkuvuudesta: sekä suomalaisten työskentelystä ulkomailla että ulkomaalaisten muutosta Suomeen.

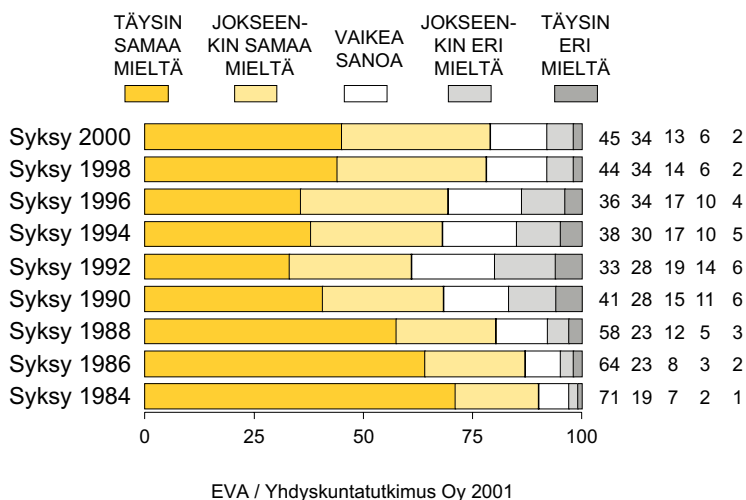
7.1 Identiteetti säilyy vankkana

Nopeat muutokset ovat vahvistaneet suomalaisuuden arvostusta, eivät suinkaan heikentäneet sitä. Aineistoon sisältyy kolme seurantakysymystä, joilla identiteettiä on mitattu pitkään, osin jo 1980-luvun puolesta välistä lähtien.

Valtaenemmistön mielestä on onni ja etuoikeus olla suomalainen (**kuviot 45 ja 46**). Alhaisimmillaan tunne oli lamavuosina, joskin tuolloinkin selvä enemmistö yhtyi väitteeseen. On todennäköistä, että tämän päivän vastaajat vertaavat paremmin tiedoin suomalaisena olemista muihin yhteiskuntiin kuin vastaajat viisitoista vuotta sitten. Uusissa olosuhteissa kuitenkin sanonta ”oma maa mansikka, muu maa mustikka” osoittaa jälleen kerran yleispätevyytensä. On tietysti selvää, että vertailussa useimpiin EU-jäsenpiiriin ulkopuolisiin maihin, asiamme ovat hyvällä tolalla.

Suomalaisten tulisi tehokkaasti varjella kulttuurinsa omaleimaisuutta yhä lisääntyvää kansainvälistymistä vastaan niinikään selkeän enemmistön mielestä (**kuvio 47A**). Tässä suhteessa vaihtelu on ollut vähäisempää kuin onni ja etuoikeus -väitteessä. Kummassakaan tapauksessa ei enää ole ollut kasvua kahden viime vuoden aikana – toisaalta kasvunvaraa kannatuksessa ei toki paljon enää olekaan. Toisaalta ristiriitoja koskevassa kysymyssarjassa kansallisen ja kansain-

Kuvio 45. "ON ONNI JA ETUOIKEUS SAADA OLLA SUOMALAINEN" (%).

välisen kulttuurin välinen jännite havaittiin suhteessa muihin ristiriitoihin vähäiseksi eikä sen juuri arvioida kasvavan.

Niiden osuus, jotka tuntevat itsensä paitsi suomalaisiksi, myös yhä selvemmin eurooppalaiseksi, on pysynyt käytännössä vakiona koko 1990-luvun (**kuvio 47B**).

Myös kahteen muuhun kysymykseen annetut vastaukset tuovat johdonmukaisesti esille saman vahvan suomalaisuuden olemassaolon. Kolme neljästä suomalaisesta ilmoittaa tuntevansa suurta ylpeyttä suomalaisuudestaan, kun suomalaiset menestyvät kansainvälisesti urheilussa (**kuvio 47C**). Ilmiö ei toki ole vain suomalaisille tunnusomainen.

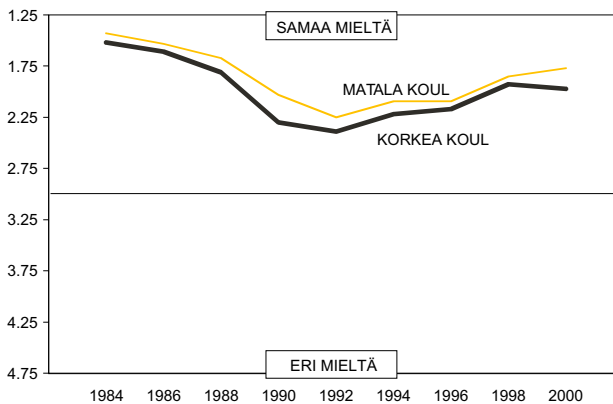
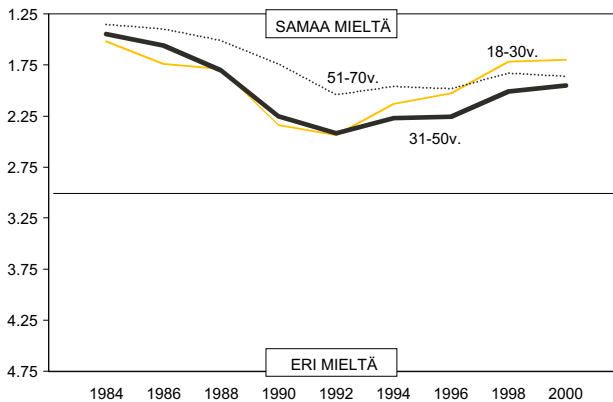
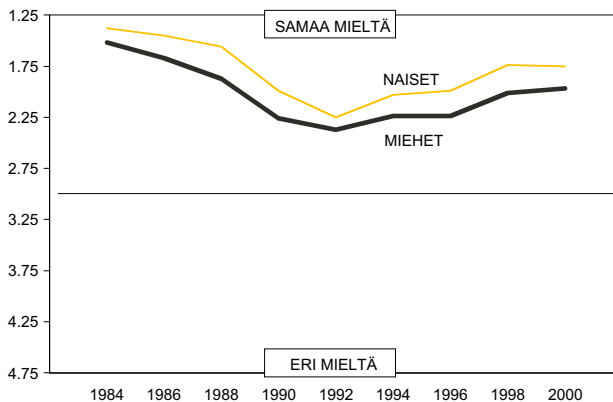
Yleinen asevelvollisuus on puolestaan perinteisesti ollut vahva osa kansallisen identiteettimme perustaa. Eikä tämän tekijän merkityksen ole syytä olettaa muuttuneen: Neljä viidestä vastustaa yleisestä asevelvollisuudesta luopumista ja palkka-armeijaan siirtymistä.

Suomalaiskeskeinen ajattelu ei kuitenkaan merkitse samaa kuin ummehtunut nationalismi. Valtaenemmistö (82 %) tuomitsee uusoi-keistolaiset ja äärikansalliset liikkeet.

Kuvio 46.

Trendiaineisto, N = 21051

"ON ONNI JA ETUOIKEUS SAADA OLLA SUOMALAINEN"
(keskiarvot).

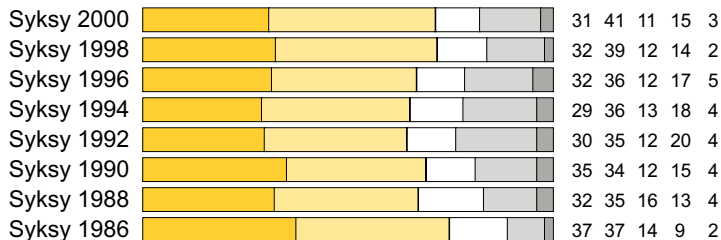

EVA / Yhdyskuntatutkimus Oy 2001

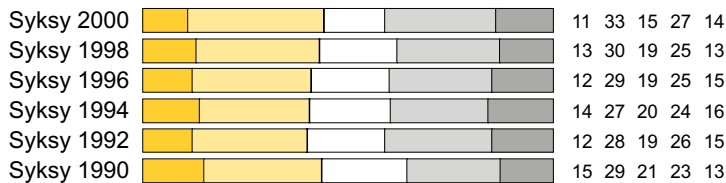
Kuvio 47.

TÄYSIN SAMAA MIELTÄ
 JOKSEENKIN SAMAA MIELTÄ
 VAIKEA SANOA
 JOKSEENKIN ERI MIELTÄ
 TÄYSIN ERI MIELTÄ

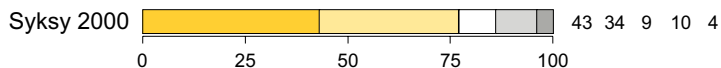
A) "SUOMALAISTEN TULISI TEHOKKAASTI VARJELLA KULTTUURINSA OMALEIMAISUUTTA YHÄ LISÄÄNTYVÄÄ KANSAINVÄLISYTYMISTÄ VASTAAN" (%).

B) "TUNNEN ITSENI NYKYISIN PAITSI SUOMALAISEKSI, YHÄ SELVEMMIN MYÖS EUROOPPALAISEKSI" (%).

C) "KUN SUOMALAISET MENESTYVÄT KANSAINVÄLISILLÄ URHEILUAREENOILLA, TUNNEN SUURTA YLPEYTTÄ SUOMALAIJUDESTANI" (%).

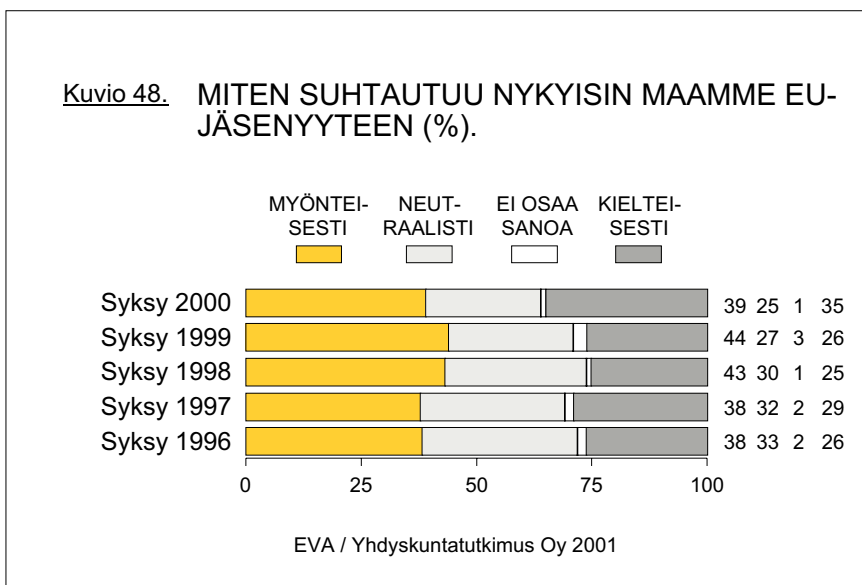
EVA / Yhdyskuntatutkimus Oy 2001

7.2 EU-kriittisyys kasvanut selvästi

Suhtautumisessa Suomen EU-jäsenyyteen on merkittävä muutos kriittisempään suuntaan. Tutkimuksessa on aihepiiristä useita kysymyksiä ja muutos on johdonmukainen. Vertailussa on voitu hyödyntää EVAn erillistä EU-kannanotot -tutkimussarjaa.

EU-jäsenyyteen myönteisesti suhtautuvia on edelleen enemmän kuin kielteisesti suhtautuvia. Ero näiden kahden mielipideleirin suu-

ruudessa on kuitenkin merkittävästi kaventunut. Tässä tutkimuksessa myönteisiä on 39 prosenttia, kun syksyllä 1999 heitä oli 44 prosenttia. Tämän ryhmän suuruus on palautunut jäsenyyden ensi vuosien tasolle. Kielteisesti suhtautuvien määrä on kasvanut yhdeksän prosenttiyksikköä, 26 prosentista 35 prosenttiin ja on nyt suurin jäsenyyden aikana mitattu (**kuvio 48**). Muutos on merkittävä ja suuntaus leikkaa käytännössä kaikki väestöryhmät.

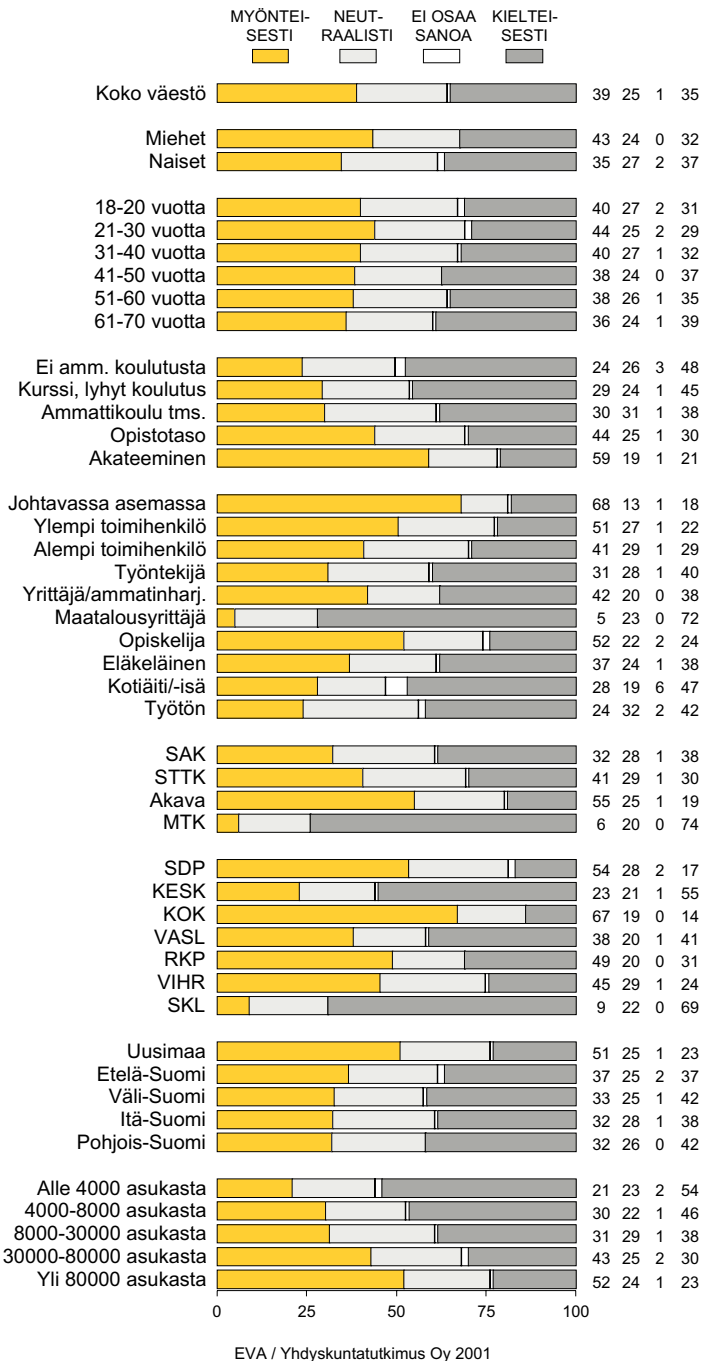

Koulutus, asema ja asuinpaikan koko ovat keskeisiä selittäjiä integraatioon suhtautumisessa. Enemmistö kokoomuksen ja SDP:n kannattajista suhtautuu EU-jäsenyyteen myönteisesti ja enemmistö kristillisten ja keskustan kannattajakunnista kielteisesti (**kuvio 49**).

Vastaavanlainen kielteistynyt kehitys tulee esille kysyttäessä, pitäisikö Suomen erota EU:sta. Eroa vastustaa selvästi useampi kuin kannattaa, mutta muutos tässäkin suhteessa on suuri. (**kuvio 50A**).

Vielä suurempi muutos mielipideilmastossa on tapahtunut suhteessa EUn liittovaltiokehitykseen (**kuvio 50B**). Kysymys ei koske sitä, haluaako vastaaja liittovaltion vai ei, vaan se mittaa eräänlaista fatalismia. Ajattelutapa on tuttu sekä EU- että EMU-jäsenyyden suhteen:

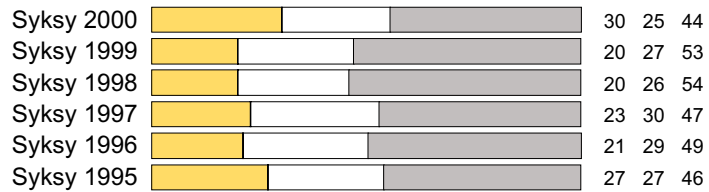
**Kuvio 49. MITEN SUHTAUTUU NYKYISIN MAAMME EU-JÄSE-
NYYTEEN (%).**

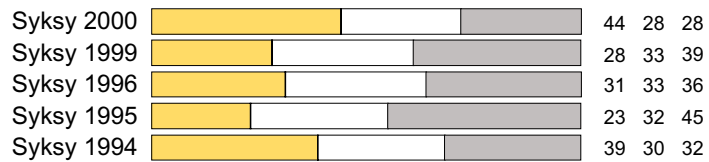
Kuvio 50.

SAMAA
MIELTÄ
VAIKEA
SANOA
ERI
MIELTÄ

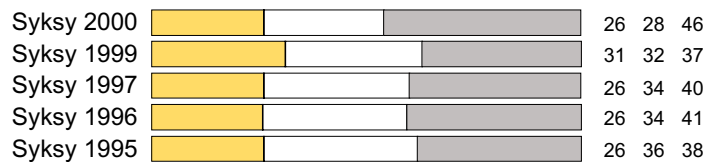
A) "SUOMEN PITÄISI EROTA EUsta" (%).

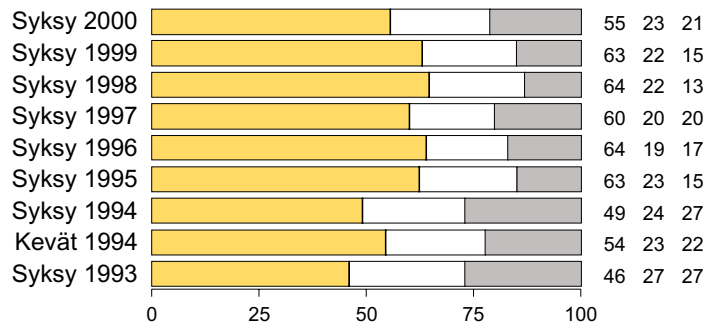
B) "TULEVAISUUDESSA EUsta MUODOSTUU TIUKKA LIITTOVALTIO, JOSSA KANSALLISVALTIOILLA EI OLE ENÄÄ MERKITYSTÄ".

C) "SUOMI ON SAANUT HYVIN ÄÄNENSÄ KUULUVIIN EUn PÄÄTÖKSENTEOSSA" (%).

D) "EPÄVAKAAN VENÄJÄN NAAPURINA SUOMEN ON TURVALLISEMPAA OLLA EUn JÄSEN KUIN EUn (EYn) ULKOPUOLELLA" (%).

0 25 50 75 100

EVA / Yhdyskuntatutkimus Oy 2001

niissäkin molemmissa Suomen liittymistä piti ennen ratkaisua todennäköisenä selvästi useampi kuin itse kannatti jäsenyyksiä. On kuvaavaa, että liittovaltiollistumista povaavia löytyy keskimääräistä enemmän juuri niistä väestöryhmistä, joissa ylipäätään on paljon integraatioepäilyjä.

Integraatioajattelun muutoksen syitä voidaan vain osittain selvittää tämän tutkimuksen kysymyksillä. Kun kysytään, onko Suomi saanut hyvin äänensä kuuluviin EUssa, niin epäilijöitä on selvästi enemmän kuin tyytyväisiä. Epäilijöiden määrä on hyppäksenomaisesti lisääntynyt runsaassa vuodessa (**kuvio 50C**). Toisaalta vuoden 1999 luvuissa oli Suomen puheenjohtajuuden vuoksi hyppäys toiseen suuntaan. Suuri osa tämän tutkimuksen vastauksista on kerätty jo ennen Nizzan huippukokousta, joten jostakin muusta täytyy olla kysymys.

Ristiriita-arvioiden mukaan enemmistö (55 %) katsoo EU-jäsenyyden kannattajien ja vastustajien välillä olevan voimakkaan vastakohtaisuuden. Tosin vastakkainasettelu ei kuulu voimakkaimpien ristiriitojen ryhmään eikä se myöskään kuulu kärkeen niiden joukossa, joiden arvellaan voimistuvan. Tuloksia voidaan, joskin varovaisesti, tulkita niin, että integraatioasioissa on piilevää vastahankaisuutta, joka ei välttämättä äidy toiminnaksi. Tätä tulkintaa vahvistaa se, että kansalaisliikkeissä EU-kielteiset ryhmittymät mieluummin torjutaan (35 %) kuin hyväksytään (28 %).

Euro ja laajentuminen epäilyttävät

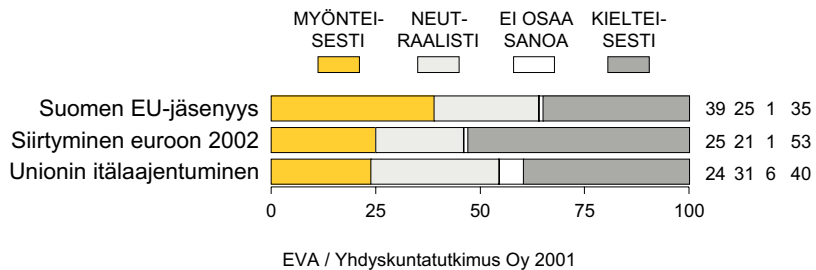
Jos niiden osuus, jotka suhtautuvat penseästi EU-jäsenyyteen on lisääntynyt, niin eivät suomalaiset suopeita ole kahdelle unionin suurhankkeellekaan, yhteiselle rahalle ja laajentumiselle (**kuvio 51**).

Kolme kymmenestä (29 %) arvelee, että EMU-jäsenyys on ollut eduksi Suomelle. Vastakkaista mieltä on hieman useampi (33 %) (**kuvio 52**). Erityistä pettymystä luvut eivät kuitenkaan osoita, sillä ennakko-odotukset EMUa kohtaan eivät olleet ennen mukaanmenoa toiveikkaita.

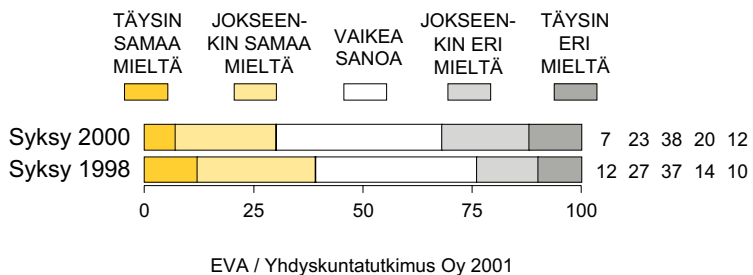
Mutta kun kysytään suhtautumista euroon, kritiikki on olennaisesti voimakkaampaa. Enemmistö (53 %) suhtautuu uuteen valuuttaan siirtymiseen kielteisesti, ja vain joka neljäs (25 %) myönteisesti.

Kuvio 51. EU, EURO JA EU:n LAAJENTUMINEN - SUOMALAISTEN SUHTAUTUMINEN (%).

Kuvio 52. "EMU-JÄSENYYKS ON OLLUT EDUKSI (v.1998: ON EDUKSI) MAAMME KEHITYKSELLE" (%).

Unionin itälaajentuminen ei sekään ole myötätuulessa kansalaisten keskuudessa. Vastajat jakautuvat kolmeen ryhmään, joista suurimman muodostavat kielteisesti laajentumiseen suhtautuvat (40 %). Toiseksi suurin ryhmä (31 %) suhtautuu asiaan neutraalisti ja noin neljännes (24 %) avoimen myönteisesti. Keskimääräistä useammin laajentumisen puoltaja löytyy akateemisten ja opiskelijoiden piiristä, SDP:n ja erityisesti vihreiden kannattajista. Vastaavasti maatalousyrittäjät sekä keskustan ja kristillisten kannattajat ovat muita epäilevämpiä.

Työvoiman vapaa liikkuvuus on kuulunut suomalaistenkin keskeisiin huoliin laajentumisessa. Tässäkin tutkimuksessa tulos saa lisävahvistusta. Joka toinen (49 %) olisi valmis avustamaan lähialueita taloudellisesti, jotta muuttohalukkuus maahamme näiltä alueilta vähenisi. Kyse ei tosin ole vain unionin laajentumisesta, vaan kansalaisten haluttomuudesta siirtolaisten vastaanottoon yleensä. Lähialueetahan sisältävät Baltian maiden lisäksi Venäjän (kts Liite: kyselylomake, väite 57).

Kun EU:ta kannattavien ja siihen kielteisesti suhtautuvien leirit ovat kooltaan lähestyneet toisiaan, on mielenkiintoista tarkastella sitä, onko näillä leireillä muissa kysymyksissä keskenään eroja ja samankaltaisuuksia. EU-jäsenyyden kannattajat puoltavat vastustajia selkeästi enemmän mm. ydinvoimaa, ulkomaista työvoimaa ja yritysjohtajien optioita. Vastaavasti vastustajat kritisoivat enemmän markkinavoimien valta-asemaa ja pörssivetoisuutta, vastustavat ulkomaista työvoimaa ja korostavat kansallista kulttuuria. EU-kannattajat ovat luottavaisempia teknologian ja tulevaisuuden suhteen kuin vastustajat.

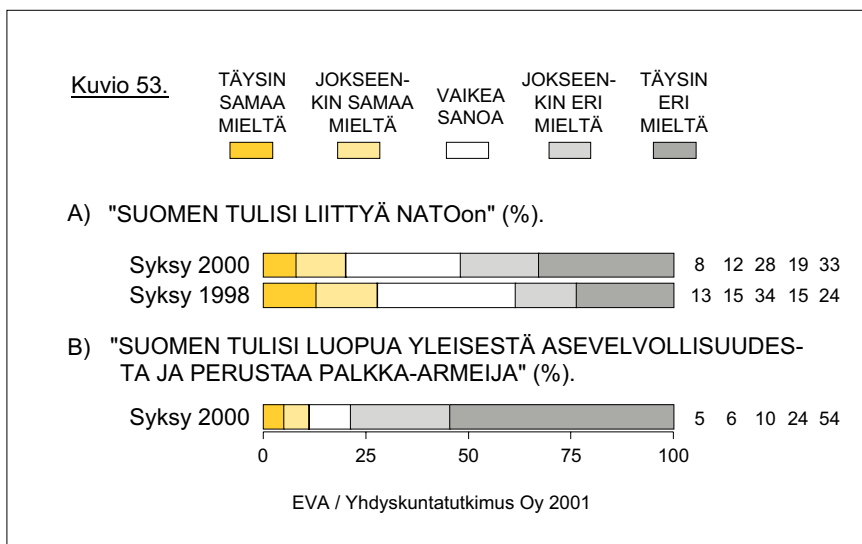
Vaikka merkkejä kriittisyyden kasvusta näkyy kaikissa väestöryhmissä, kokoomus, SDP ja vihreät profiloituvat kannattajakunniltaan edelleen selkeän integraatiomyönteisiksi ja keskustan, kristillisten ja vasemmistoliiton kannattajat puolestaan selvästi keskimääräistä nihkeämmiksi.

7.3 Ulkoisen turvan koetaan parantuneen?

Myös NATO-jäsenyyteen suhtaudutaan aiempaa varauksellisemmin (**kuvio 53A**). Syksyllä 1998 kannattajia oli runsas neljännes (28 %), nyt viidennes (20 %). Vastustajien osuus on kasvanut samana aikana 39 prosentista 52 prosenttiin.

Tästä huolimatta kaksi kolmesta arvelee Suomen olevan sotilaallisesti liittoutunut vuonna 2025. Sotilaallinen liittoutuminen tosin voi tarkoittaa myös EU:n kehitystä, ei vain NATOa. Myös tässä kohdin on kyse samanlaisesta kohtalonuskosta kuin EU:n kehityksessä: se, mitä ennakoidaan tapahtuvan ei ole sama kuin, mitä halutaan tapahtuvan.

Huomionarvoista on sekin, että puolustusmenojen lisääminen sijoittuu häntäpäähän julkisen talouden kehittämistä koskevassa ky-

symyssarjassa. Rajansa kuitenkin kaikella: suomalaiset ovat laajan yksituumaisesti asevelvollisuuden kannalla ja palkka-armeijan perustamista vastaan (**kuvio 53B**).

Joko kyse on siitä, että arvellaan Hornetien jo riittävän tai siitä, että turvallisuusasemamme arvellaan parantuneen. Jälkimmäiseen vaihtoehtoon viittäisi, että Venäjän uhan arvioidaan pienentyneen (**kuvio 50D**). Vaikka uhkaa reaalisena pitäviä onkin runsaat puolet (55 %), määrä on pienimmillään EU-jäsenyyden aikana.

7.4 Siirtolaisia – ehkä sittenkin... mutta toisaalta

Voimakas suomalaisuuden tunne ja nihkeytynyt integraatioasenne eivät saa seurakseen kielteistyvää siirtolaisasennetta. Tämä ei tarkoita, että siirtolaisiin Suomessa suhtauduttaisiin myönteisesti. Muutosta on kuitenkin eräin kohdin tapahtunut hyväksyvämpään suuntaan, ainakin periaatteessa.

Muutos hyväksyvämpään suuntaan on tapahtunut etenkin, kun asia kytketään ulkomaalaisista saatavaan hyötyyn. Ulkomaisen työvoiman maahantulo paikkaamaan väestön ikääntymistä ja uhkaavaa vähentymistä on noussut keskeiseksi keskusteluteemaksi. Myönteisesti

ajatukseen suhtautuu runsas neljännes ja kielteisesti joka toinen (**kuvio 54A**). Kaksi vuotta sitten mielipiteet olivat selvästi penseämmät. Julkinen keskustelu on mitä ilmeisimmin vaikuttanut kansalaisten ajatteluun.

Toisessa, vähemmän rajatussa kysymyksessä, on kysytty jo vuodesta 1986 lähtien, arvelevatko vastaajat ulkomaalaisten tuovan maamme hyödyllisiä kansainvälisiä vaikutteita. Myönteisiin vaikutuksiin uskovien osuus säilyi miltei muuttumattomana koko 90-luvun. Eri mieltä olevien osuudessa tapahtui loivaa vähentymistä. Nyt myönteisten osuus on kasvanut huomionarvoisesti 39 prosentista 45 prosenttiin (**kuvio 54B**).

Rasisteiksi suomalaiset eivät edelleenkään tunnustaudu. Enemmistön (57 %) mielestä suomalaisten varauksellinen suhtautuminen ulkomaalaisiin on viisasta varovaisuutta, ei tietämättömyyttä tai rasismia (**kuvio 54C**). Joka kolmas (32 %) torjuu väitteen. Kannanotot ovat pysyneet käytännössä samanlaisina jo kymmenen vuoden ajan.

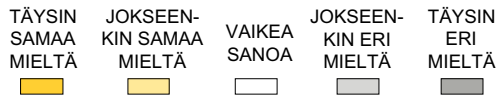
Viimeaikaiseen yleiseurooppalaiseen kehitykseen – rasismi ja muukalaisviha ovat nostaneet päätään monissa maissa – nähden suomalaisten asenteita voidaan pitää melko vakaina. Ilmeisesti suomalaiset katsovat olleensa jo valmiiksi oikeassa, joten suurempaa tarvetta kantojen tarkistamiseen ei nähdä olevan.

Ulkomaalaisajattelun intensiteetin mittaamiseksi tutkimussarjassa on esitetty jyrkästi muotoiltu väite ”Ulkomaalaisten lisääntyvä maahanmuutto johtaisi epäedulliseen rotujen sekoittumiseen ja heikentäisi kansakuntamme elinvoimaa” (**kuvio 54D**). Vuonna 1992 väitteen allekirjoitti useampi kuin torjui. Sen jälkeen torjuva kanta on asteittain voimistunut. Tällä hetkellä huolta rotuhygieniasta kantaa joka kolmas (34 %).

Eriteltyjä epäilyjä

Maahanmuuton tärkeyden ja ajankohtaisuuden vuoksi tutkimukseen sisällytettiin laaja kysymyssarja, jossa käsityksiä mitattiin eri kannoilta. Vastaajien tuli arvioida yhteensä 23 erilaista luonnehdintaa maahanmuuttajista ja maahanmuuttopolitiikasta (**kuvio 55**). Suuri yksimielisyys vallitsee kahdesta asiasta: Ulkomaalaisia vastaan suunnatut hyökkäykset ovat ehdottoman tuomittavia. Kaikkien ulkomaalaisten

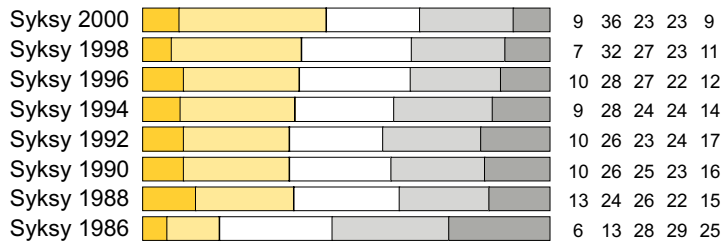
Kuvio 54.

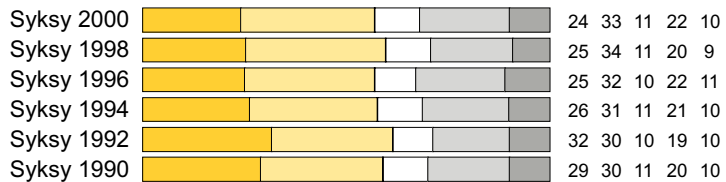
A) "MAAMME VÄESTÖN IKÄÄNTYMINEN JA UHKAAVA VÄHENTYMINEN EDellyttävät ULKOMAALAISTEN SUOMEEN MUUTON HELPOTTAMISTA" (%).

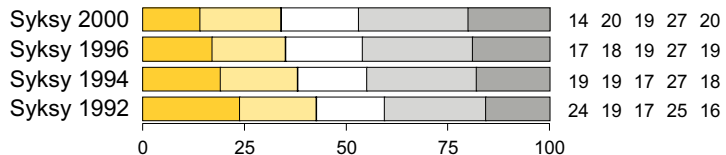
B) "ULKOMAALAISTEN LISÄÄNTYVÄ TYÖSKENTELY SUOMESSA TOISI MAAHAMME HYÖDYLLISIÄ KANSAINVÄLISIÄ VAIKUTTEITA" (%).

C) "SUOMALAISTEN VARAUKSELLINEN SUHTAUTUMINEN ULKOMAALAIKSI KOHTAAN ON VIISASTA VAROVAISUUTTA, EI TIETÄMÄTTÖMYTTÄ TAI RASISMIÄ" (%).

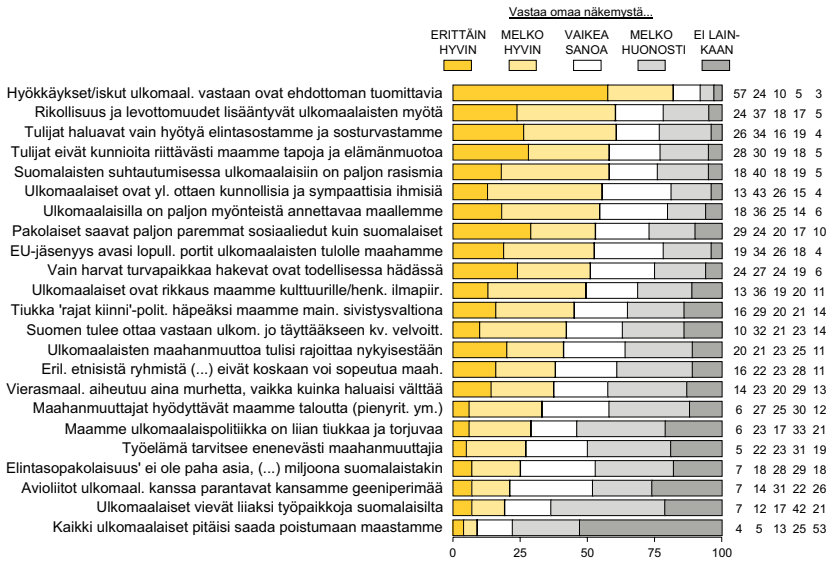
D) "ULKOMAALAISTEN LISÄÄNTYVÄ MAAHANMUUTTO JOHTAISI EPÄEDULLISEEN ROTUJEN SEKOITTUMISEEN JA HEIKENTÄISI KANSAKUNTAMME ELINVOIMAA" (%).

0 25 50 75 100

EVA / Yhdyskuntatutkimus Oy 2001

Kuvio 55. ME, MAAHANMUUTTAJAT JA ULKOMAALAISSPOLITIIKKA - SUOMALAISTEN ASENNOITUMINEN (%).

EVA / Yhdyskuntatutkimus Oy 2001

”karkottamista” Suomesta ei pidetä sitäkään oikeana ajatuksena. Kaikessa varauksellisuudessaankin suomalaiset näin ollen vierastavat äärisuhtautumista.

Selvä enemmistö arvelee tulijoiden motiivina olevan Suomen elintaso ja sosiaaliturvajärjestelmä. Rikollisuuden ja levottomuuksien arvellaan lisääntyvän maahanmuuton myötä. Mutta lähes yhtä usean mielestä ulkomaalaiset ovat ylipäättään kunnollisia ja sympaattisia ihmisiä, joilla on paljon myönteistä annettavaa maallemme.

Kulttuurikysymykset askarruttavat useita. Enemmistön mielestä tulijat eivät kunnioita riittävästi suomalaisia tapoja ja elämänmuotoa. Käsitykset erilaisten etnisten ryhmien kyvystä sopeutua maahamme jakaantuvat kahtia. Kansalaisliikkeitä koskevasta kysymyssarjasta selviää lisäksi, että useampi kuin joka toinen suhtautuu kielteisesti muiden uskontokuntien (kuten islam) asemaa edistäviin ryhmiin. Tuloksista näkyy välillisesti, kuinka homogeeninen maa Suomi on. Olemme sitä myös uskontokuntien näkökulmasta.

Tutkimus tarjoaa ajankohtaiseen siirtolaisten ja työelämän tar-

peita koskevaan keskusteluun uutta tietoa. Enemmistön mielestä ulkomaalaiset eivät suinkaan vie liiaksi työpaikkoja suomalaisilta. Tosin tämä on suhteutettava sosiaaliturvaa koskeviin käsityksiin: ulkomaalaiset ovat pikemminkin hakemassa sosiaalitukea kuin edes yrittämässä töihin, tuntuu olevan monen käsitys. Joka neljännen mielestä työelämä tarvitsee yhä enemmän maahanmuuttajia, joka toinen ei tällaista tarvetta näe.

Kun kysymyksenasettelu rajataan koskemaan tietyillä erikoisaloilla esiintyvän työvoimapulan helpottamista, ulkomaisen työvoiman hyödyntämisen hyväksyy jopa kaksi viidestä (**kuvio 56**).

Naiset korostavat maahanmuuton myönteisiä seurauksia enemmän ja arvostelevat suomalaisia asenteita tiukemmin kuin miehet. Miehet epäilevät naisia enemmän ulkomaalaisten olevan sosiaaliturvaamme hyväksikäyttämässä ja tuovan mukanaan harmeja ylipäättään. Myös koulutustasolla on vaikutusta mielipiteisiin – koulutuksen kohotessa ulkomaalaisasenteet myönteistyvät.

Ikä erottelee mielipiteitä, mutta ehkäpä yllättävänkin vähän. Kuitenkin nuorten, alle 30-vuotiaiden miesten ja samanikäisten naisten ajatukset ovat kovin etäällä toisistaan (**kuviot 57a ja b**).

7.5 Ulkomaalaiset ja integraatio jakavat kansaa

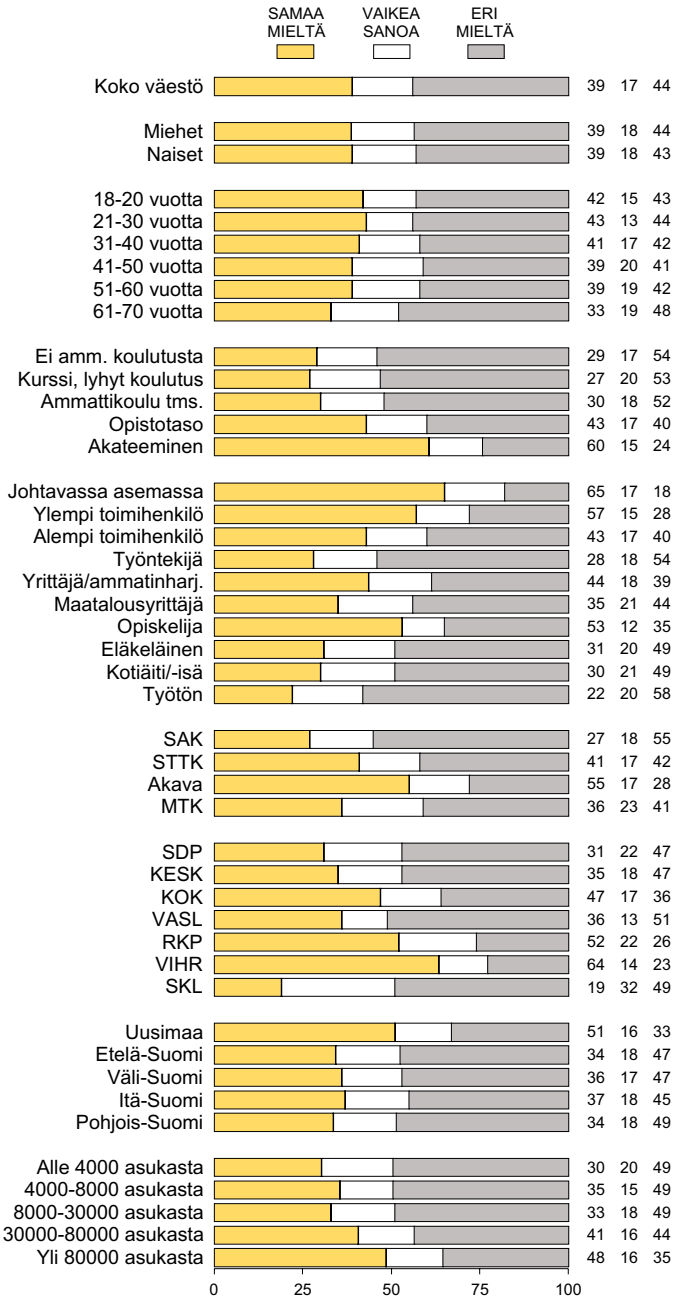
Suhtautuminen Euroopan integraatioon on jakanut suomalaisia niin kauan kuin integraatiosta on puhuttu. Myös suhtautuminen ulkomaalaisiin on tämän tutkimuksen perusteella teema, jossa asenteelliset välimatkat kansalaisryhmien välillä ovat paikoin pitkiä. Tämä havainnollistuu hyvin, kun näitä asennoitumistapoja tarkastellaan faktoriana-lyyttisesti.

Kuvion 58 origossa on suomalaisten keskimääräinen piste. Etäisyys tästä pisteestä kertoo, kuinka kaukana ryhmä on koko väestön keskimääräisestä suhtautumisesta.

Integraatioystävä löytyy edelleen suuresta kaupungista (miehellään Etelä-Suomesta) asuvista hyvän koulutuksen saaneista kokoomuksen tai SDP:n kannattajista – ja hän on todennäköisemmin mies kuin nainen.

Akateemiset suurten kaupunkien asukkaat ovat myös ulkomaala-

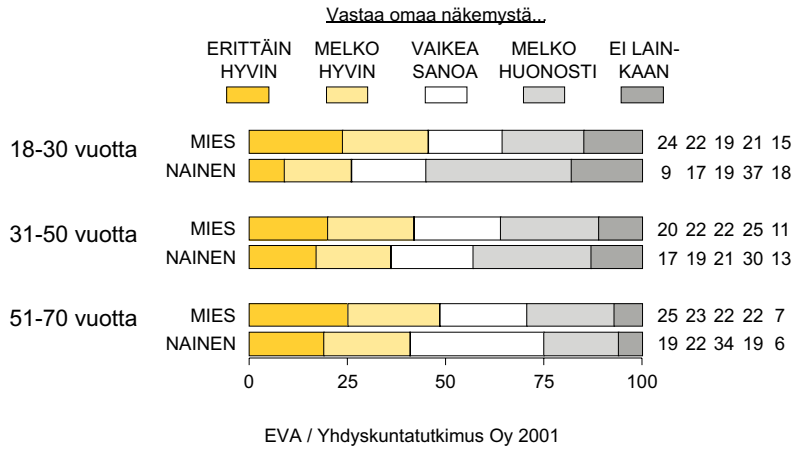
**Kuvio 56. "MAASSAMME TIETYILLÄ KAPEILLA ERIKOISALOIL-
LA ESIINTYVÄÄ TYÖVOIMAPULAA TULISI HELPOT-
TAA ULKOMAISEN TYÖVOIMAN AVULLA" (%).**

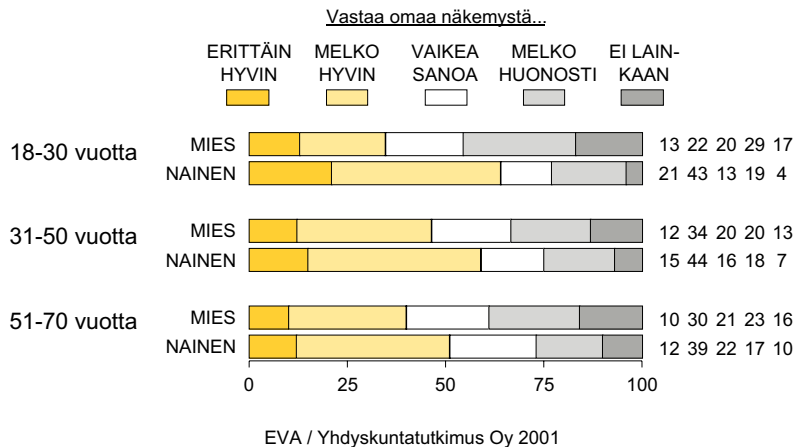
EVA / Yhdyskuntatutkimus Oy 2001

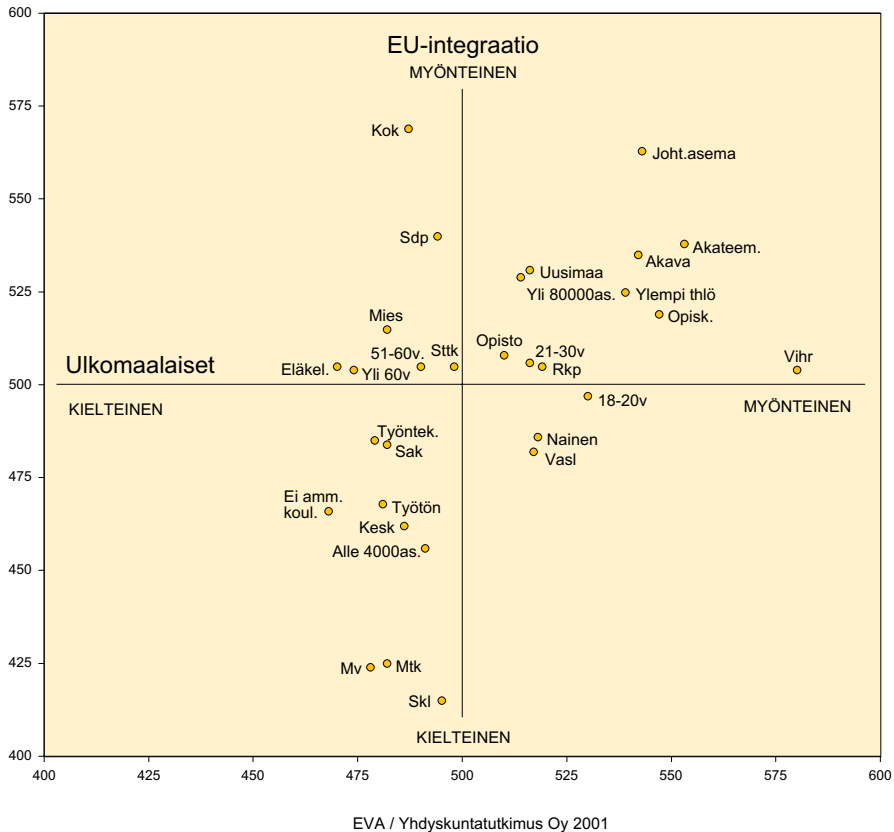
Kuvio 57a. ULKOMAALAISASENTEET: ULKOMAALAISTEN MAAHANMUUTTOA TULISI RAJOITTA NYKYISESTÄÄN(%).

Kuvio 57b. ULKOMAALAISASENTEET: ULKOMAALAISET OVAT RIKKAUS MAAMME KULTTUURILLE JA HENKISELLE ILMAPIIRILLE (%).

Kuvio 58. SUOMI MAAILMASSA, MAAILMA SUOMESSA; ASENNOITUMINEN EUROOPAN INTEGRAATIOON JA MAAHANMUUTTAJIIN (faktoripistemääräkeskiarvot, akselien leikkauspiste = koko väestö keskimäärin).

laisiin suhtautumisessaan myönteisempiä kuin muut. Toisin kuin integraatioulottuvuudella, vihreät erottuvat aivan omaksi ryhmäkseen. Naiset ovat miehiä myönteisempiä.

Ulkomaalaisiin suhtautumisessa ääripäiden välinen etäisyys ei ole yhtä suuri kuin integraatioasenteissa. Toisaalta on huomattava, että ulkomaalaisasenteissa origo eli kansa keskimäärin on jo lähtökohteisesti suhteellisen penseä. Se selittää sen, miksi keskimääräisestä myönteiseen suuntaan on laajempi hajonta kuin kielteiseen suuntaan. Eläkeläiset ovat jo tosiepäileväisiä, eivätkä akateemisetkaan isommin intoile Suomen monikulttuuristamiseksi.

8 PERUSLOTTUVUUDET KANSALAISAJATTELUSSA

Tässä tutkimusraportissa on esitetty kansalaisten ajattelua useissa yhteiskunnallisesti keskeisissä kysymyksissä. Laaja tutkimusaineisto antaa kuitenkin mahdollisuuden tarkastella ”ajan henkeä” eli yleistä ilmapiiriä myös kokonaisuutena. Aiempien tutkimusten tapaan tälläkin kertaa kokoavia näkökulmia on haettu faktorianalyysillä. Suurta muuttajajoukkoa kuvataan harvalukuisempien perustekijöiden, faktoreiden, avulla. Faktoreita voisi kuvata asenneperheiksi, sillä ajatuksena on hakea tilastollisin menetelmin samansukuisuuksia ja eroja.

Aineiston perusteella on valittu esitettäväksi kaksi erilaista kuvaustapaa. Ensimmäinen on seurantaluonteinen, poliittisen vieraantumisen astetta ja toisaalta arvomaailman kovuuden ja pehmeuden muutoksia koskeva tarkastelu. Toinen sisältää suhtautumisen kahteen keskeiseen aihekokonaisuuteen, yhtäältä markkinatalouteen ja toisaalta Euroopan integraatioon.

8.1 Pehmeät arvostukset nousussa, vieraantuneisuus loivassa laskussa

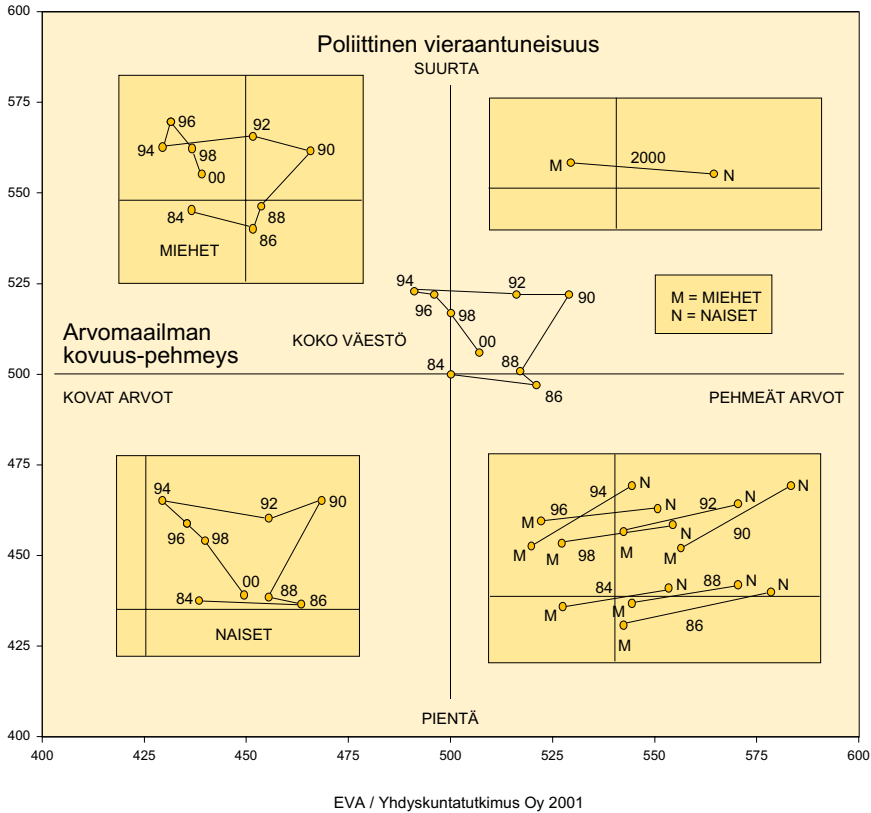
Poliittinen vieraantuneisuus ja arvomaailman pehmeys/kovuus ovat ryhmittäneet ja rytmittäneet suomalaisten yhteiskunnallisia mielipiteitä jo vuodesta 1984.

Poliittinen vieraantuneisuus kuvaa suhtautumista yhteiskunnallisen päätöksenteon toimivuuteen. Näkökulma on kansalaisen näkökulma: tutkimuksessa kiinnostus kohdentuu siihen, kuinka hyvin poliittiset päätökset vastaavat yksilön omia tarpeita.

Määreet pehmeys ja kovuus ovat peräisin 1980-luvun puolesta välistä, jolloin ne ensi kerran paikallistettiin. Käsitteet eivät sisällä arvolatausta siitä, ovatko ne hyviä tai toivottavia. Faktorit perustuvat kysymyksiin, jotka koskevat esimerkiksi taloudellista kasvua, teknologiaa ja ympäristöä. Teknologiaan uskomisen viittaa koviin arvostuksiin, sen epäileminen pehmeisiin.

Kuvion 59 origossa on kansalaisten keskimääräinen suhtautuminen vuonna 1984. Tuolloin ajattelu oli jo melko pehmeää ja vieraantuminen laajamittaista. Seuraavien vuosien pisteet kuvaavat sitä,

Kuvio 59. POLIITTINEN VIERAANTUNEISUUS JA ARVOMAAILMAN KOVUUS-PEHMEYS (taloudellisen kasvun vs. ympäristön arvostus) SUOMALAISTEN YHTEISKUNNALLISISSA ASEENTEISSA VUOSINA 1984-2000 (faktoripistemääräkeskiarvot, koordinaatistona vuoden 1984 tilanne; N=21051).

mihin suuntaan tästä lähtötilanteesta on siirrytty.

Poliittinen vieraantuneisuus on edelleen varsin laajaa, mutta on jatkanut edelleen vähenemistään. On silti ennenaikaista sanoa, että meneillään olisi puoluepolitiikan paluu. Voidaan tosin ajatella, että esimerkiksi hyvinvointivaltion kannatus on noussut jo erittäin korkealle ja sitä kautta poliittisiin päätöksentekijöihin kohdistuu suurempia toiveita. Myös pehmeiden arvojen suosion kasvu oirehtii samaa.

Tähänastisessa tutkimushistoriassa naiset ovat olleet systemaattisesti hieman miehiä vieraantuneempia. 1990-luvun puolen välin jälkeen ero on kaventunut ja tämänkertaisessa tutkimuksessa miehet ovat ensi kertaa aavistuksen vieraantuneempia kuin naiset. Ero ei ole suu-

ri, mutta periaatteessa mielenkiintoinen. Yksiselitteistä syytä kehitykseen ei varmasti ole, ja ensimmäisen naispresidentin valinta selittänee vain osan, mahdollisesti hyvin pienen osan.

Vieraantumisen on kaiken kaikkiaan ollut niin laajaa, että mahdollisuudet liikkumiseen ovat olleet rajalliset. Tai rajalliset ainakin vieraantuneempaan suuntaan. Vähentymisessä ei rajan tulosta vastaan ole pelkoa.

Kovuus/pehmeys -ulottuvuudella liikkumista on tapahtunut enemmän. Taloudelliset suhdanteet selittävät ainakin osittain liikettä. Arvot pehmenivät selvästi kasinokauden kultaisina vuosina 1980-luvun lopulla. Lama johti arvomaailman kovenemiseen, kuten taloudellisen kasvun arvostamiseen. Vuodesta 1994 lähtien ollaan liu'uttu takaisin pehmeämpään suuntaan. Askeleet ovat olleet maltillisia eikä sellaisia loikkia kuin otettiin aiemmin, ole otettu.

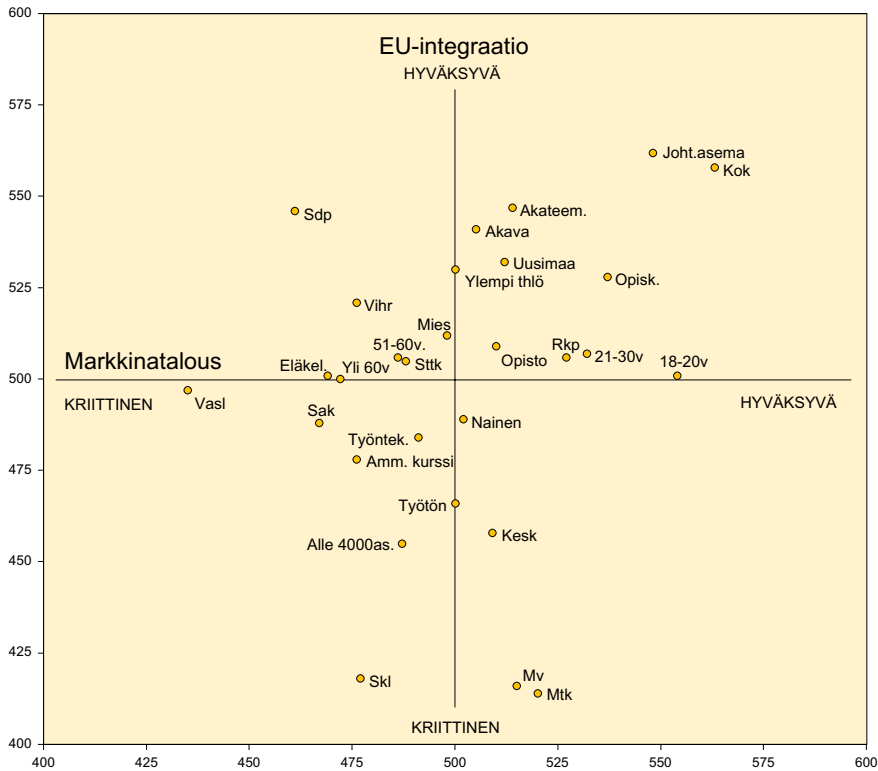
Myös tässä suhteessa naisten osalta kehitys on ollut voimakkaampaa kuin miesten. Aiemmissä tutkimuksissa miesten ja naisten välinen suhteellinen etäisyys on ilmennyt jokseenkin samansuuruisena, mutta tässä mittauksessa ero on venähtänyt jonkin verran. Miehet ovat pysyneet lähes yhtä ”kovina” kuin kaksi vuotta sitten, mutta naiset ovat siirtyneet verrattain selvästi kohti pehmeämpiä arvoja.

8.2 Markkinatalous ja integraatio hajottavat kansalaisia

Asenne-etäisyydet eri väestöryhmien välillä ovat pitkät kun tarkasteltavina ulottuvuuksina ovat suhtautuminen markkinatalouteen ja Euroopan integraatioon (**kuvio 60**). Niiden jakolinjat eivät kuitenkaan ole yhtenevät. Jos asiaa tarkastellaan puolueittain, huomataan, että kokoomuksen ja SDP:n kannattajat ovat lähellä toisiaan integraatiomyönteisyydessä, mutta suhteellisen etäisiä toisilleen markkinataloutteen suhtautumisessa. Kolmannen suuren puolueen, keskustan, kannattajat ovat markkinatalousajattelussa näiden kahden puolueen välissä, mutta integraatioasioissa kaukana niistä.

Molemmissa aihekokonaisuuksissa myönteisesti ajattelevat ne, joita on perinteisesti pidetty hyväosaisina: koulutetut, suurissa etelän kaupungeissa asuvat ja toimihenkilöt. Nuoret eivät integraatioajattelussa eroa samalla lailla myönteiseen suuntaan kuin EU-kansanäänestyksen aikaan.

**Kuvio 60. MARKKINATALOUS- JA INTEGRAATIOASENNEKARTTA: VÄESTÖ-
RYHMIEN SIJOITTUMINEN (faktoripistemääräkeskiarvot, akselien
leikkauspiste = koko väestö keskimäärin).**

EVA / Yhdyskuntatutkimus Oy 2001

Molemmilla ulottuvuuksilla kielteisesti ajattelevat ovat tyypillisesti pienten kuntien asukkaat, vähemmän koulutusta saaneet ja työntekijät. Sateenkaarihallituksen puolueiden kannattajakunnat sijoittuvat integraatiomyönteisiin (vasemmistoliittokin on lähellä kansan keskimääräistä näkemystä) ja markkinataloudessa joko-tai -ryhmään.

TUTKIMUKSEN SUORITTAMISEN KUVAUS

Tutkimusaineisto kerättiin kirjallisena kyselynä postitse 21.11.2000-18.1.2001 välisenä aikana. Kyselyn kohdejoukkona oli yhteensä 4500 satunnaisesti poimittua 18-70 -vuotiasta henkilöä. Poiminta suoritettiin koko maan väestöstä Ahvenanmaan maakuntaa lukuunottamatta. Vastajaat saivat oman äidinkieltensä mukaisesti joko suomen- tai ruotsinkielisen lomakkeen. Kenttätyö toteutettiin kahtena aaltona (alkuperäinen lomakelähetys ja yksi lisätiedustelu). Tutkimuksen toteutti aiempaan tapaan Yhdyskuntatutkimus Oy.

Tiedonkeruu tuotti tulokseksi 2214 analyysikelpoista lomaketta. Vastausprosentti oli 49,2. Tulosta on pidettävä varsin kohtuullisena, kun otetaan huomioon otannan luonne, kyselyn laajuus ja suorittamistapa. Tutkimusaineisto on edustava ja sisäiseltä rakenteeltaan korrekti. Keskeiset demografiset, sosiaaliset ja alueelliset tekijät vastaavat väestörakennetta. Tuloksia ei ole korjattu painokertoimin.

Aiempi, vanhaan läänijakoon perustuva alueluokitus on korvattu maakuntaluokituksella. Aineiston analyysissä maakunnista on muodostettu viisi suuraluetta NUTS2-aluejaon mukaisesti.

Tulosten virhemarginaali on koko aineiston tasolla jakauman muodosta (saadun prosenttiluvun suuruudesta) riippuen 1-2 prosenttiyksikköä kumpaankin suuntaan. Osaryhmittäisissä tuloksissa marginaali on suurempi, ryhmäkoosta riippuen.

Tutkimuksen kyselylomake suorine vastausjakaumineen julkaistaan tämän tutkimusraportin liitteenä. Raportin internetversion (www.eva.fi) yhteydessä esitetään lisäksi runsaasti täydentävää tulosmateriaalia. Sivustoon sisältyy tutkimuksen kyselylomake, jonka kysymyksiä klikkaamalla saa esille kaikki tulokset diagrammeina.

Liite: KYSELYLOMAKE

Suomi - missä olet, minne menet?

Tutkimus kansalaismielipiteestä 2000-2001

Pyydämme Teitä vastaamaan jokaiseen kysymykseen rengastamalla sen vaihtoehdon, joka vastaa Teidän henkilökohtaista mielipidettänne.

1. Mitä mieltä olette seuraavista väittämistä?	Täysin samaa mieltä	Jokseenkin samaa mieltä	Vaikea sanoa	Jokseenkin eri mieltä	Täysin eri mieltä
Mikään puolue ei aja juuri minulle tärkeitä asioita	19	32	16	27	07
Tiede ja tekniikka pystyvät tulevaisuudessa ratkaisemaan useimmat tänä päivänä esiintyvät ongelmat	08	33	20	28	10
EMU-jäsenyys on ollut eduksi maamme kehitykselle	07	23	38	20	12
Naiset ja miehet ovat Suomessa nykyisin riittävän tasa-arvoisia	18	37	06	27	12
Opettajien valtaa ja oikeutta järjestyksenpitoon tulisi lisätä kouluissa tuntuvasti	54	32	06	06	02
Yritysjohtajien optiot ovat oikea tapa kannustaa johtajia hyviin työsuorituksiin ja parantamaan yritysten kannattavuutta	05	17	19	32	27
On onni ja etuoikeus saada olla suomalainen	45	34	13	06	02
Huumeiden käytön lisääntyminen sekä siitä seuraava muu rikollisuus muodostavat erityisen vakavan uhan yhteiskuntamme tulevaisuudelle	71	22	03	03	01
Puolueet ovat ajautuneet yhä kauemmas tavallisen ihmisen ongelmista	41	38	11	09	01
Maamme väestön ikääntyminen ja uhkaava vähentyminen edellyttävät ulkomaalaisten Suomeen muuton helpottamista	06	22	22	29	21
Vaikka osakesijoittamisessa on omat riskinsä, se tarjoaa erinomaisen keinon lisätä niin yksityisten kansalaisten kuin koko kansantaloutemmekin vaurautta	10	32	31	20	07
Ihmistyön korvaaminen koneilla ja automaatiolla johtaa pysyvään suurtyöttömyyteen	22	29	14	27	08
Saaste- ja ympäristöongelmien vähentämiseksi olen valmis tinkimään omasta elintasostani	23	44	16	12	05
Olen kiinnittynyt omaan asuineutuuni niin, etten muuttaisi mihinkään muualle	23	21	12	25	18
Mikäli maassamme suhtauduttaisiin myönteisemmin yrittämiseen, siitä hyötyisi koko yhteiskunta	46	34	14	05	01
Tekniikan kehityksestä ja globaalistumisesta seuraava ns. uusi talous tarjoaa mahdollisuuden pitkäaikaiseen ja nopeaan talouskasvuun ilman inflaation uhkaa	03	13	49	26	09
Mikäli työntekijät saisivat osallistua ja vaikuttaa yritysten päätöksentekoon nykyistä enemmän, siitä hyötyisi koko yhteiskunta	20	44	21	13	02
Ulkomaalaisten lisääntyvä työskentely Suomessa toisi maahamme hyödyllisiä kansainvälisiä vaikutteita	09	36	23	23	09
Uuden ydinvoimalan rakentaminen olisi paras ratkaisu maamme sähkön- tuotannon lisäämiseksi	17	15	18	18	31
Nyky-Suomessa kansalaisten mielipiteet välittyvät päätöksentekijöille paljon paremmin kansalaisliikkeiden kautta kuin puolueiden kautta	15	37	32	12	03
Ihmisten hyvinvoinnin jatkuminen voi perustua vain taloudelliseen kasvuun	11	30	15	32	12
Pörssiä pölvotaan maassamme kuin ylijumalaa, vailla pyrkimystäkään päättää yhteiskunnan asioista demokratian ja kansalaisten tarpeiden pohjalta	28	29	22	16	05
Työntekijöiden ja työnantajien edut ovat Suomessa nykyään pitkälti yhteneväiset	06	28	17	36	13
Muuttoliikettä kasvukeskuksiin tulisi hillitä, vaikka se edellyttäisi suuria kustannuksia aiheuttavia aluepoliittisia tukitoimia	35	38	11	12	03
Luonnonsuojelun nimissä rajoitetaan taloudellista ja teollista toimintaa liian paljon	15	20	16	33	18
Taantuvien alueiden sijasta maassamme tulisi tukea työllisyyden ja kasvun vetureina toimivia kaupunkikeskuksia	05	12	13	42	28

(jatkuu...)	Täysin samaa mieltä	Jokseen samaa mieltä	Vaikea sanoa	Jokseenkin eri mieltä	Täysin eri mieltä
Ennenaikaiselle eläkkeelle pääsee maassamme nykyään aivan liian helposti	06	15	19	38	22
Omistus keskittyy maassamme huolestuttavasti	33	37	17	11	03
Suomalaisten tulisi tehokkaasti varjella kulttuurinsa omaleimaisuutta yhä lisääntyvää kansainvälistymistä vastaan	31	41	11	15	03
Euroopan maissa (mm. Itävalta, Norja) laajaa kannatusta saaneet äärikansallismieliset/uusoikeistolaiset puolueet nousevat esille vielä Suomessakin	10	27	39	20	05
Ennen ihmiset olivat onnellisempia kuin nykyään	26	28	26	16	04
Pyrkimällä jatkuvaan taloudelliseen kasvuun ihminen tuhoaa vähitellen luonnon ja lopulta myös itsensä	39	38	09	11	03
Toimittajat ohjaavat liikaa mielipiteitä Suomessa	29	40	15	13	02
Lakot, joista aiheutuu suurta haittaa ulkopuolisille, pitäisi voida kieltää kokonaan	21	22	13	29	16
Suomen tulisi luopua yleisestä asevelvollisuudesta ja perustaa palkka-armeija	05	06	10	24	54
Suomen tulisi liittyä NATOon	08	12	28	19	33
Työttömyyttä ei voida merkittävästi alentaa ilman työelämän syvällekäyviä rakenteellisia uudistuksia ja etujärjestöjen varpaille astumista	18	33	26	17	05
Suomi on saanut hyvin äänensä kuuluviin EU:n päätöksenteossa	03	23	28	31	15
Olen kiinnostunut politiikasta ja seuraan sitä aktiivisesti	13	35	07	28	17
Työllisyys ja sitä kautta muukin hyvinvointi maassamme riippuu ratkaisevasti vientiteollisuutemme kilpailukyvästä	30	51	12	06	01
Suomen pitäisi erota EU:sta	19	12	25	18	26
Vaikka uusi informaatioteknologia on tuonut maallemme mainetta ja vaurautta, sen tulevaan merkitykseen liitetään katteettoman suuria odotuksia	16	45	22	15	02
Kun suomalaiset menestyvät kansainvälisillä urheilureenoilla, tunnen suurta ylpeyttä suomalaisuudestani	43	34	09	10	04
Suomalainen teollisuus ja elinkeinoelämä toimii nykyisin ympäristöasioissa vastuullisesti	11	48	18	20	03
Tulevaisuudessa maamme eläkejärjestelmät romahtavat eikä edes 'jo ansaittuja' eläkkeitä kyetä maksamaan	12	28	29	22	08
Suomalaisilla työpaikoilla työskennellään nykyisin ylikierroksilla ja niin kovan paineen alla, että monet ihmiset palavat ennenaikaisesti loppuun	52	36	05	06	01
Tulevaisuudessa EU:sta muodostuu tiukka liittovaltio, jossa kansallisvaltioilla ei ole enää merkitystä	19	25	28	20	08
Suomalainen yhteiskunta on antautunut liiaksi sokeiden markkinavoimien ja itsekkään voitontavoittelun ohjattavaksi	27	39	19	13	02
Vaikka venäjänkauppamme on nyt melko vähäistä, tulevaisuudessa suomalaiset tulevat saamaan suuren osan leivästään Venäjän valtavilta markkinoilta	08	34	36	17	05
Maassamme tietyillä kapeilla erikoisaloilla esiintyvää työvoimapulaa tulisi helpottaa ulkomaalaisen työvoiman avulla	07	32	17	27	16
Kansainvälisen talouden ns. globalisaatiokehitys johtaa hyvinvoinnin maailmanlaajuisen lisääntymiseen	03	17	43	27	10
Suomen viime vuosien huikea menestys maailmalla perustuu ennen muuta maassamme annettavan koulutuksen korkeatasoisuuteen ja tasa-arvoisuuteen	24	55	12	08	01
Ulkomaalaisten lisääntyvä maahanmuutto johtaisi epäedulliseen rotujen sekoittumiseen ja heikentäisi kansakuntamme elinvoimaa	14	20	19	27	20
Gloabalistuminen merkitsee sitä, että ns. halpatyövoiman maat vievät Suomesta enenevästi työpaikkoja	17	35	25	19	05
Presidentin valtaoikeuksia on karsittu maassamme liikaa	14	23	26	28	09
Epävakaana Venäjän naapurina Suomen on turvallisempaa olla EU:n jäsen kuin EU:n ulkopuolella	26	29	23	13	08

(jatkuu...)	Täysin samaa mieltä	Jokseenkin samaa mieltä	Vaikea sanoa	Jokseenkin eri mieltä	Täysin eri mieltä
Suomen tulisi avustaa lähialueidensa taloudellista kehitystä, jotta muuttohalukkuus maahamme näiltä alueilta vähenisi	13	36	22	21	07
Talouden ns. globalisaatiokehitys merkitsee siirtymistä kovaan kapitalismiin ja kasvattaa hyvinvointieroja maiden ja maanosien välillä	17	36	33	12	02
Vaikka laadukas peruskoulutus tulee tarjota kaikille, lahjakkaille lapsille ja nuorille tulisi järjestää maksullisia erityiskouluja	14	31	14	27	15
Kuten 80-luvun lopun kasinokausi, myös maamme nykyinen talouden korkeasuhdanne osoittautuu vielä kuplaksi	12	30	36	19	03
Maassamme tulisi yksityistää suuri osa julkisista palveluista, jotta palveluitten tuotanto tehostuisi	08	24	16	34	19
Tunnen itseni nykyisin paitsi suomalaiseksi, yhä selvemmin myös eurooppalaiseksi	11	33	15	27	14
Suomalaisten varauksellinen suhtautuminen ulkomaalaisia kohtaan on viisasta varovaisuutta, ei tietämättömyyttä tai rasismia	24	33	11	22	10
Maamme kaipaa vahvoja johtajia, jotka kykenevät palauttamaan yhteiskuntaamme kurin ja järjestyksen sekä oikeiden arvojen kunnioituksen	32	32	12	17	08
Demokratia toimii Suomessa niin hyvin, että puheet kansalaisten huonoista vaikutusmahdollisuuksista ovat vailla pohjaa	03	17	16	43	20
Markkinatalous toimii Suomessa nykyisin hyvin kaikkien kansalaisten parhaaksi	02	16	20	42	20
Vaikka hyvän sosiaaliturvan ja muiden julkisten palvelujen ylläpitäminen maksaa paljon, suomalainen hyvinvointivaltio on aina hintansa arvoinen	42	43	07	07	02

2. Suomeen tulleet **ulkomaalaiset** (maahanmuuttajat, siirtolaiset, pakolaiset) herättävät maassamme paljon keskustelua. Heidän asemastaan, käyttäytymisestään ja tänne tulonsa syistä vallitsee hyvinkin ristiriitaisia käsityksiä. Seuraavassa on lueltu eräitä asioita koskevia **yleistäviä väitteitä ja luonnehdintoja** (maahanmuuttajia ja muuttomotiiveja on luonnollisesti monenlaisia). Miten ne vastaavat Teidän henkilökohtaisia näkemyksiänne?

	Vastaa omaa näkemystä...				
	Erittäin hyvin	Melko hyvin	Vaikea sanoa	Melko huonosti	Ei lainkaan
Maamme ulkomaalaispolitiikka on liian tiukkaa ja torjuvaa	06	23	17	33	21
Ulkomaalaiset vievät liiksi työpaikkoja suomalaisilta	07	12	17	42	21
Ulkomaalaiset ovat rikkaus maamme kulttuurille ja henkisellemme	13	36	19	20	11
Vain harvat turvapaikkaa hakevat ovat todellisessa hädässä	24	27	24	19	06
Maahanmuuttajat hyödyttävät maamme taloutta (pienyrittöistä ym.)	06	27	25	30	12
Tulijat haluavat vain hyötyä elintasoni ja sosiaaliturvamme	26	34	16	19	04
Työelämä tarvitsee enenevästi maahanmuuttajia	05	22	23	31	19
Pakolaiset saavat paljon paremmat sosiaaliedut kuin suomalaiset	29	24	20	17	10
Tulijat eivät kunnioita riittävästi maamme tapoja ja elämäntapojamme	28	30	19	18	05
Vierasmaalaisista aiheutuu aina murhetta, vaikka sitä kuinka haluaisi välttää	14	23	20	29	13
Rikollisuus ja levottomuudet lisääntyvät ulkomaalaisten myötä	24	37	18	17	05
Suomalaisten suhtautumisessa ulkomaalaisiin on paljon rasismia	18	40	18	19	05
Ulkomaalaiset ovat yleisesti ottaen kunnollisia ja sympaattisia ihmisiä	13	43	26	15	04
Suomen tulee ottaa vastaan ulkom. jo täyttääkseen kansainväliset velvoitteensa	10	32	21	23	14
Eriaisista etnisistä ryhmistä peräisin olevat eivät koskaan voi sopeutua oloihimme	16	22	23	28	11
Avoliitot ulkomaalaisten kanssa parantavat kansamme geeniperimää	07	14	31	22	26
'Elintasopakolaisuus' ei ole paha asia, sen on valinnut miljoona suomalaistakin	07	18	28	29	18
Ulkomaalaisten maahanmuuttoa tulisi rajoittaa nykyisestään	20	21	23	25	11
Tiukka 'rajat kiinni'-politiikka on häpeäksi maamme maineelle sivustavaltiona	16	29	20	21	14
EU-jäsenyys avasi lopullisesti portit ulkomaalaisten tulolle maahamme	19	34	26	18	04
Hyökkäykset/iskut ulkomaalaisia vastaan ovat ehdottoman tuomittavia	57	24	10	05	03
Kaikki ulkomaalaiset pitäisi saada poistumaan maastamme	04	05	13	25	53
Ulkomaalaisilla on paljon myönteistä annettavaa maallemme	18	36	25	14	06

3. Kysymys julkisten (valtion ja kuntien keräämien) verovarojen käytöstä on politiikan peruskysymys riippumatta siitä, millainen maan taloudellinen tila kulloinkin on. Jos ajatellaan, että julkisessa taloudessa olisi varaa panostaa nykyistä enemmän joihinkin asioihin, mitä ne Teidän mielestänne olisivat? Valitkaa kolme tärkeintä pitämääne kehittämiskohdetta (vain kolme rengastusta).

05	Kulttuuri, liikunta	34	Sosiaaliturva
24	Ympäristönsuojelu	64	Terveysturva
24	Valtion velan lyhentäminen	09	Tiestö, liikenne
09	Maanpuolustus/ulkoinen turvallisuus	11	Alue- ja/tai maataloustuki
41	Poliisi/sisäinen turvallisuus	02	Muu elinkeinotuki
29	Koulutus ja tutkimus	26	Verojen alentaminen
21	Asunto-olot, asumisen	00	En osaa sanoa

4. Koulutus on osoittautunut yhä tärkeämmäksi menestyksen edellytykseksi niin yksilöiden kuin kansakuntienkin tasolla. Tämä asettaa suuria vaatimuksia maamme koulutusjärjestelmälle ja sen kehittämiselle. Miten Te kehittäisitte koulutusta? Valitkaa enintään viisi tärkeintä pitämääne asiaa.

67	Peruskoulujen voimavarojen lisääminen	58	Tapakasvatuksen lisääminen kouluissa
19	Erytyskoulujen perustaminen lahjakkaille oppilaille	06	Ulkomaalaisten opettajien lisääminen
07	Lukukausimaksut oppilaitosten rahoituksen tueksi	16	Koulutusjaksoja ulkomailla nykyistä enemmän
38	Ammattikorkeakoulujärjestelmään panostaminen	69	Koulun ja työelämän lähentäminen, yhteistyön lisääminen
22	Tiedekorkeakoulujen rahoituksen lisääminen	59	Käytännön taitojen/ammattien opetuksen lisääminen
28	Huippututkimukseen panostaminen	45	Opintotukijärjestelmän muuttaminen kannustavamaksi
09	Ulkopuolisen ns. sponsorirahoituksen lisääminen	04	Koulutusjärjestelmän osittainen yksityistäminen
05	Koulun aloittamisen alentaminen 6 vuoteen	01	En osaa sanoa

5. Maassamme on syntynyt viime vuosi(kymmenten) aikana uudenlaisia kansalaisliikkeitä ja toimintaryhmiä. Nämä perinteisistä puolueista ja järjestöistä irralliset, toimintatavoiltaan osin hyvinkin radikaalit (ja tavallisesti yhden asian ympärille muodostuneet) ryhmittymät ovat saaneet tiedotusvälineissä suurta huomiota. Seuraavassa on lueteltu joitakin tällaisia liikkeitä. Kuinka myönteisesti tai kielteisesti Te suhtaudutte niiden toimintaan?

	Erittäin myönteisesti	Melko myönteisesti	Neutraalisti/ei kantaa	Melko kielteisesti	Erittäin kielteisesti
Luonnonsuojelua (esim. tietyn kohteen suojelua) ajavat liikkeet	16	39	19	18	07
Kehitysmaaliike, kehitysmaakauppaa edistävät liikkeet	16	40	35	08	02
Feministiset, naisasiaa ajavat liikkeet	06	22	38	24	11
Globalisaatiota ja maailmankaupan vapauttamista vastustavat liikkeet	04	13	47	28	08
Radikaalit eläinten oikeuksia ajavat liikkeet (kuten ns. kettutyöt)	02	05	06	26	62
Kuluttajien oikeuksia (esim. ostoboikotein) ajavat liikkeet	11	35	30	18	07
Ihmisoikeuksia ajavat liikkeet (mm. Amnesty)	38	42	14	05	01
Rakennusten suojelua ajavat ryhmät (kuten ns. talonvaltaajat)	05	22	31	30	12
Ydinvoimaa vastustavat/vaihtoehtoenergiaa vaativat ryhmät	19	26	28	19	08
Euroopan integraatiota ja EUta vastustavat ryhmät	09	19	37	25	10
Pasifistiset, mm. aseistakieltäytymistä ajavat rauhanliikkeet	05	14	25	28	28
Hurmokselliset uskonnolliset herätysliikkeet (esim. Nokian herätysliike)	02	06	25	30	37
Muiden uskontokuntien (esim. islam) asemaa edistävät ryhmät	01	07	39	31	23
Seksuaalisten vähemmistöjen asemaa ja oikeuksia ajavat liikkeet	07	20	35	21	17
Uusoikeistolaiset, äärikansalliset liikkeet	01	03	15	24	58
Ulkomaalaisten maahanmuuttoa vastustavat ryhmät	06	13	25	31	25
Suomen Sosialidemokraattinen Puolue (SDP)	06	24	42	19	09
VERTAILUN VUOKSI: Suomen Punainen Risti (SPR)	59	31	08	02	00
Suomen evankelis-luterilainen kirkko	28	40	24	06	02

6. Tulevaisuuden ennustaminen on tunnetusti epäkiitollista puuhaa. Seuraavassa on esitetty eräitä mahdollisia kehityskulkuja. Arvioikaa kutakin erikseen sen mukaan, uskotteko sen olevan totta vuonna 2025 (riippumatta siitä haluatteko sen olevan totta).

	Totta	Ei totta
Elintaso maassamme on huomattavasti nykyistä korkeampi	46	54
Työttömyys on joko poistunut tai ainakin hyvin vähäistä	28	72
Tulo- ja hyvinvointierot väestöryhmien välillä ovat kasvaneet	87	13
Ympäristön tila on huomattavasti huonontunut	67	33
Yksilön vaikutusmahdollisuudet ovat nykyistä suuremmat	20	80
Maamme väestömäärä on selvästi nykyistä suurempi	31	69
Suuri osa maaseutua on autoitunut	75	25
Maamme väestö koostuu monista kansallisuuksista maahanmuuton seurauksena	72	28
Keskilämpötila on merkittävästi kohonnut maassamme ilmastomuutoksen seurauksena	71	29
Suomi on liittoutunut sotilaallisesti	62	38
EU on hajonnut	37	63
Maailmanrauha on vakaalla pohjalla	33	67
Kiina on kohonnut taloudelliseksi ja poliittiseksi mahtimaaksi	62	38

7. Eri väestöryhmien edut eivät aina ole yhteneväiset ja myös erilaisten yhteiskunnallisten pyrkimysten välillä esiintyy jännitteitä. a) Kuinka voimakkaiksi Te näette seuraavat ristiriidat/vastakohtaisuudet maassamme nykyisin? b) Entä miten arvioitte niiden kehittyvän lähivuosien aikana?

	a) Vastakohtaisuus on nykyisin...				b) Tulevaisuudessa...			
	Hyvin voimakas	Melko voimakas	Vaikea sanoa	Melko heikko	Ei esiinny lainkaan	Voimistuuta	Ei muutu	Heikenee
Rikkaat - köyhät	20	59	07	14	00	78 ...	20 ...	03
Poliitikot - kansa	17	56	15	12	00	38 ...	52 ...	10
Työnantajat - työntekijät	08	44	23	25	01	24 ...	56 ...	20
Työssä olevat - työttömät	20	48	16	15	01	42 ...	45 ...	14
Teollisuus/yritykset - luonnonsuojelu	13	48	19	19	00	39 ...	37 ...	24
Kasvukeskukset - syrjäseudut	35	53	06	06	00	69 ...	20 ...	11
Ns. suuret ikäluokat - nuoremmat ikäryhmät	09	37	26	26	02	34 ...	49 ...	17
Sosialistit - porvarit (vasemmisto - oikeisto)	07	23	28	38	04	23 ...	58 ...	19
Miehet - naiset	03	19	24	48	05	08 ...	62 ...	29
Nuoret - vanhat	08	36	22	32	03	28 ...	56 ...	16
Eläkeläiset - työssä olevat	08	30	24	34	04	35 ...	53 ...	11
Hyvin koulutetut - huonosti koulutetut	23	51	12	14	00	63 ...	29 ...	08
Syntyperäiset suomalaiset - maahanmuuttajat	25	52	12	10	00	38 ...	32 ...	30
Ydinvoiman kannattajat - ydinvoiman vastustajat	28	43	17	12	01	45 ...	41 ...	13
EU-jäsenyyden kannattajat - EU-jäsen. vastustajat	19	36	21	24	01	35 ...	45 ...	20
Kansallinen kulttuuri - kansainvälinen kulttuuri	04	21	39	34	03	19 ...	57 ...	25
Tiedotusvälineet - politiikan ja talouselämän päättäjät	05	28	35	28	04	22 ...	59 ...	09
Kuluttajat - (palveluja ja tavaroita tuottavat) yritykset	04	19	35	39	04	20 ...	66 ...	14

8a. Miten Te suhtaudutte nykyisin maamme EU-jäsenyyteen?

- 09 Erittäin myönteisesti
30 Melko myönteisesti
25 Neutraalisti
22 Melko kielteisesti
12 Erittäin kielteisesti
01 En osaa sanoa

8b. Entä siihen, että markka korvataan eurolla vuoden 2002 alussa?

- 07 Erittäin myönteisesti
18 Melko myönteisesti
21 Neutraalisti
25 Melko kielteisesti
28 Erittäin kielteisesti
01 En osaa sanoa

8c. Siihen, että EU laajentuisi Itä- ja Keski-Eurooppaan/Baltiaan?

- 04 Erittäin myönteisesti
20 Melko myönteisesti
31 Neutraalisti
25 Melko kielteisesti
15 Erittäin kielteisesti
06 En osaa sanoa

TAUSTATIEDOT AINEISTON TILASTOLLISTA RYHMITTELYÄ VARTEN

<u>Sukupuoli</u>	<u>Maakunta, jonka alueella asutte</u>	<u>Ammattiryhmä, johon katsotte lähinnä kuuluvanne</u>
1 Mies	1 Uusimaa	1 Johtavassa asemassa toisen palv.
2 Nainen	2 Itä-Uusimaa	2 Ylempi toimihenkilö
	3 Varsinais-Suomi	3 Alempi toimihenkilö
<u>Ikäryhmä</u>	4 Satakunta	4 Työntekijä
1 18 - 20 vuotta	5 Häme	5 Yrittäjä tai yksityinen ammatinharj.
2 21 - 30 vuotta	6 Pirkanmaa	6 Maatalousyrittäjä
3 31 - 40 vuotta	7 Päijät-Häme	7 Opiskelija
4 41 - 50 vuotta	8 Kymenlaakso	8 Eläkeläinen
5 51 - 60 vuotta	9 Etelä-Karjala	9 Kotiäiti/koti-isä
6 61 - 65 vuotta	10 Etelä-Savo	10 Työtön
7 Yli 65 vuotta	11 Pohjois-Savo	11 Muu
	12 Pohjois-Karjala	<u>Kuuluteko johonkin ammatilliseen kes-</u>
<u>Asuinkunnan koko</u>	13 Keski-Suomi	<u>kusjärjestöön?</u>
1 Alle 4 000 asukasta	14 Etelä-Pohjanmaa	1 En kuulu
2 4 000 - 8 000 asukasta	15 Pohjanmaa (Vaasan rann.)	2 Kyllä, keskus-
3 8 000 - 30 000 asukasta	16 Keski-Pohjanmaa	järjestöni on:
4 30 000 - 80 000 asukasta	17 Pohjois-Pohjanmaa	a) SAK
5 Yli 80 000 asukasta	18 Kainuu	b) STTK
	19 Lappi	c) Akava
		d) MTK
<u>Asuinalueenne tyyppi</u>		<u>Jos eduskuntavaalit pidettäisiin nyt, minkä puolueen ehdokasta äänestäisitte?</u>
1 Kaupungin keskusta, kantakaupunki		1 SDP
2 Kaupungin lähiö, esikaupunkialue		2 KESK
3 Maaseudun taajama, asutuskeskus		3 KOK
4 Maaseudun haja-asutusalue		4 Vasemmistoliitto
<u>Millainen peruskoulutus Teillä on?</u>		5 RKP
1 Kansakoulu		6 Vihreät
2 Keski- tai peruskoulu		7 SKL
3 Ylioppilastutkinto		8 Remonttiryhmä
<u>Millainen ammatillinen koulutus Teillä on?</u>		9 Perussuomalaiset
1 Ei ammatillista koulutusta		10 Jokin muu
2 Ammattikurssi, muu lyhyt ammattikoulutus		11 En äänestäisi lainkaan
3 Ammattikoulu, kauppakoulu tai vastaava		12 En osaa sanoa
4 Opistotasoinen ammattikoulutus		13 En halua sanoa
5 Yliopisto- tai korkeakoulututkinto		<u>Mihin yhteiskuntaluokkaan katsotte lähinnä kuuluvanne</u>
<u>Toimiala, jolla työskentelette</u>		1 Työväenluokkaan
1 Maa- ja metsätalous		2 Alempaan keskiluokkaan
2 Teollisuus ja rakennustoiminta		3 Keskiluokkaan
3 Yksityiset palvelut		4 Ylempään keskiluokkaan
4 Julkiset palvelut		5 Yläluokkaan
5 En ole mukana työelämässä		6 En katso kuuluvani mihinkään luokkaan

KOMMENTEJA?

Seuraavaan voitte kirjoittaa mitä tahansa näkemyksiänne maamme asioista tai tästä tutkimuksesta. Kaikki mielipiteet ovat tervetulleita ja arvokkaita!

KIITOKSET VAIVANNÄÖSTÄ!

Palauttakaa tämä lomake oheisessa kirjekuoressa.

EVAn valtuuskunnan jäsenet vuonna 2001

Puheenjohtaja

vuorineuvos Georg Ehrnrooth

Varapuheenjohtajat

vuorineuvos Matti Honkala
puheenjohtaja Esa Härmälä
toimitusjohtaja Kari Jordan
vuorineuvos Jyrki Juusela
pääjohtaja Asmo Kalpala

Maa- ja metsätaloustuottajain Keskusliitto

puheenjohtaja Esa Härmälä

Palvelutyönantajat

vuorineuvos Matti Honkala
pääjohtaja Jere Lahti
toimitusjohtaja Matti Lehti
pääjohtaja Keijo Suila
kauppaneuvos Soili Suonoja
pääjohtaja Antti Tanskanen

Pellervo-Seura

johtokunnan puheenjohtaja Marcus H. Borgström

Suomen Pankkiyhdistys

toimitusjohtaja Kari Jordan
hallituksen puheenjohtaja Vesa Vainio

Suomen Vakuutusyhtiöiden Keskusliitto

pääjohtaja Asmo Kalpala
varatuomari Jouko K. Leskinen

Teollisuuden ja Työnantajain Keskusliitto

vuorineuvos Georg Ehrnrooth
vuorineuvos Stig Gustavson
vuorineuvos Jukka Härmälä
vuorineuvos Jyrki Juusela
pääjohtaja Jorma Ollila
rakennusneuvos Mikko Pekkala
hallituksen puheenjohtaja Heikki Pentti
pääjohtaja Tauno Pihlava
toimitusjohtaja Pekka Sairanen

EVAn työvaliokunnan jäsenet vuonna 2001

Työvaliokunnan puheenjohtaja

valtuuskunnan puheenjohtaja vuorineuvos
Georg Ehrnrooth

Työvaliokunnan jäsenet:

EVA

toimitusjohtaja Pentti Vartia

Maa- ja metsätaloustuottajain Keskusliitto

toimitusjohtaja Paavo Mäkinen

Palvelutyönantajat

toimitusjohtaja Arto Ojala

Pellervo-Seura

toimitusjohtaja Samuli Skurnik

Suomen Pankkiyhdistys

toimitusjohtaja Matti Sipilä

Suomen Vakuutusyhtiöiden Keskusliitto

toimitusjohtaja Jukka Rantala

Teollisuuden ja Työnantajain Keskusliitto

toimitusjohtaja Jukka Koivisto
toimitusjohtaja Johannes Koroma
toimitusjohtaja Timo Poranen

EVAn toimisto

Yrjönkatu 13A
00120 Helsinki
Puhelin (09) 6869 200
Telefax (09) 608 713
Internet www.eva.fi

toimitusjohtaja Pentti Vartia

Katso myös www.etla.fi